LTK Beets

E 17

Kopy.
Nieuwe Verscheidenheden

17de Stuk

Voorwerk

Titel.

Nieuwe Verscheidenheden
meest
op Letterkundig Gebied
door
Nicolaas Beets.

2de Stuk.

Poëzie en Woorden. – Sonnets Vondel en Rembrandt – Rijn en Rijnoever.
Hugeniana. Varia

—

Haarlem,
de Erven F. Bohn
1890.

—

Sla om

Afzonderlijke Titel.

Poëzie en Woorden,

en

andere Opstellen

door

Nicolaas Beets

—

Poëzie en woorden — Sonnet — Vondel en Rembrandt — Rym en Rymeloos.
Hugeniana Varia

—

Haarlem.
De Erven F. Bohn.
1890.

1

I.

~~Over de~~ Poëzie in Woorden.

Aanleiding tot het schrijven van dit opstel is mij gegeven door een der Lectures, van Archbishop Trench, <u>On the Study of Words</u> (London,‡ 1882 Lect. 2.) waaraan ik ook de indeeling der stof en ~~een~~ enkele voorbeelden ontleend heb.

1889.

‡ 18th <u>Ed</u>.

Wel terecht heeft men kunnen zeggen ~~dat~~: Poëzie is de Moedertaal van het menschelijk geslacht. Immers de mensch, zinnelijk-geestelijk wezen dat een denker worden kan, is een dichter geboren, een Maker (ποιητης), vóór hij een Breker (ontleder) wordt, en hij zal te meer dichter <u>blijven</u> naarmate hij meer Mensch blijft; mensch in de volle eigenaardigheid van het menschelijk wezen, en niet, door onevenredige ~~ontwikkeling~~ kweeking van een of meer zijner bestanddeelen, daarvan ontaard; een menschen <u>kind</u>, geen <u>soort</u> van mensch (specialiteit).

Het is, bij eenige opmerkzaamheid, voor niemand moeielijk zich van deze waarheid te overtuigen. Het leven, in zijne ontwikkeling, door zijne ervaringen, zijne inspanningen leidt

leidt meer en meer tot nadenken, tot onderzoek, tot ontleding, abstractie: Proza. "Proza is de natuurlijke vrucht der beschaving, gelijk de Poëzie der beschaafde volken niets anders is dan een beschaafd terugkeeren tot, terugroepen van de Natuur." 1)

Hoe jonger de mensch, hoe minder door de verrijkende, maar in dit opzicht verdoovende werking der beschaving bewerkt, hoe meer nog dichter. Het kind is dus dichterlijker dan de volwassene, de natuurmensch dichterlijker dan de Cultuurmensch, het volk dichterlijker dan de geleerde, de ongeletterde 2) dichterlijker dan de geletterde. De mensch, die zich aan het zeer menschelijke gaan laat, die "vuur vat", die "warm wordt", de hartstochtelijke, de verliefde, de verbolgene, de wanhopige dichterlijker dan de bezadigde, de voorzichtige, de koele, die "zijn verstand

1) Zie de Aant. A.

2) Zie de Aant. B.

gebruikt." En is hetzelfde niet het geval met den oprechten, openhartigen, d.w.z. met den mensch, die zich geeft zoo als hij is, wien "het hart op de tong ligt", in vergelijking met den bedekten, berekenenden, zich zelf ontveinzenden, den in manieren en mode verstikten mensch? "Het is het hart dat welsprekend maakt" en "de verontwaardiging kan zoo goede verzen schrijven als de kunst." 1)

De Dichter bij uitnemendheid is de Mensch die het menschelijkst gevoelt, en de Moedertaal van het menschelijk geslacht het best gebruikt. Het menschenhart klopt sterk in hem: dat is zijn kracht. Menschenharten erkennen het in zijne taal: dat geeft haar ingang en maakt zijn opgang.

In onze Graafelijke tijden heetten de dichters sprekers, maar men wist zelf niet hoe juist men zich uitdrukte. 2) Spreken naar zijn innigste wezen, is dichten; is, schilderen zonder

1) Zie de Aant.

2) Zie de Aant.

zonder verf, met Contre licht-penseelen" (Melkdyk); is wat men in, wat men van iets, dat hij opmerkt, ziet, gevoelt, vermoedt, zich ons beeldt door het spraakvermogen af-beelden. Woorden zijn dichtsels, zijn ~~[illegible]~~ verbeeldsels; alle spraak is beeldspraak. Abstracte woorden zijn niet; wat ziet voor het abstrakte. Alle abstractie is een hersenschim, en het woord abstractie, zoo goed als de qualificatie hersenschim, beeldspraak. Gij onderscheidt de idee eener zaak van haar concreet optreden: idée, het geziene, concreet, het saamgewassene, optreden — gebijkelijk beeldspraak! 1)

"Par ma foi", zegt bij Molière M. Jourdain "il y a plus de quarante ans que je dis de la prose sans que j'en susse rien"; maar menig onzer, zoolang hij er niet opmerkzaam op gemaakt is, zal het zelfde van de poësie zijner zeggen. Er opmerkzaam op gemaakt te worden is

1) Zie Aanh. C.

7 6

het in te zien voor velen noodig; voor allen mogelijk; dat echter slechts voor een deel der taal die wij spreken te verstaan; want een aanmerkelijk deel harer poësie is, en laag op laag, fossiel geworden: de beeldspraak, waar tot onherkenbaarheid verbleekte. ~~[illegible]~~ Onbekendheid met den oorsprong, verandering in vorm, verloop van beteekenis, verbonden door de hand gaan als geldstukken (a.h.w. "nummers") die men toe telt en niet naweegt, afslijting door veelvuldig gebruik, verdooving van het taalgevoel bij den gebruiker maken te opzicht van een aantal woorden verwakkering der aandacht, ernstige overweging, naarstige nasporing noodig, en dikwijls vruchteloos 1). Dat dezer ijverigste streven hier zoo menigmaal te kort schiet is voor den taalvorscher smartelijk. Maar dat de beeldspraak in het geen wij spreken en hooren ons niet in haren volledigen rijkdom en onvermengd en onafgebroken toespreekt is voor het minst een gelukkig

1) Zie Aanh. D.

~~[illegible]~~ ongelukkig. Zij zou ons verbijsteren
bij 't hooren, en de maede tot spreken be-
nemen.
In haar geheel is echter de poëzie der
taal nog verre van fossiel geworden, en
ook door het fossiel gewordene heen, loopen
gulden aderen die ons poëtisch tegenglinsteren;
een schat van woorden behoeft nog niet
~~tot~~ bij de <u>verbleekte</u> metaphoren geteld te
worden. Wijs de voger uit, wie gij wezen
moogt, en gij zult geen dozijn op het uitgebreidst
gebied de poëtische bron verraden blijven
waaruit de menschelijke taal is opgeweld
en blijft opwellen. Het een en ander, dat
hier in aanmerking komt, meer in 't bijzonder
te doen in 't oog vallen is het doel van
deze bladzijden

Denk in eene eerste plaats aan namen
~~[illegible]~~ door christenvolkeren gegeven aan
de plek waar wij onze dooden begraven. Ons
begraafplaats is proza, ons kerkhof topo-
graphie; maar hoe zinrijk poëtisch zijn
<u>Cimetière</u>, Friedhof, <u>Camposanto</u>, <u>Gottesacker</u>, voor
de stille rustplaats van Gods dooden![1] <u>Cimetière</u>
(koimeterion) slaapvertrek: de dood is een
nachtrust, den morgen te gemoet; Friedhof, <u>Camposanto</u>,
de rustplaats eener ~~[illegible]~~ is eigen ~~heilig gaard~~,
en vrijplaats[2], is heilige grond, <u>Gottes-
acker</u>; wat zien, in verganfelijkheid gezaaid
is, dat wordt opgewekt in kracht.[1] Maar
hoe treurig het woord, waarmee gij in uw taal
het ~~[illegible]~~ toppunt van jammer ~~[illegible]~~ aanduidt
~~[illegible]~~: Gij noemt het <u>ellende</u>. En wat is
daarvan de eerste, de eigenlijke beteekenis?
Uit uw land te zijn; en vreemdeling te zijn
in Mesech, en kedars tenten te wonen; en plaats
de, in het midden eens volks;[3] ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ te zwerven achter land; het vaderland

1) Zie Aant. E.
2) Zie Aant. A.
~~3) Zie Aant. A.~~

te derven, „Het weet voor den braven al wat dierbaar is en hem besluit" (v. d. Palm). Het is de beeldspraak en gegeven door het gevoel dat een stervenden Jacob deed smeeken: „Begraaf mij toch niet in Egypte", en een Victor Hugo, toen hij zelf een balling ontroepen: „Ah! n'exilons personne, oh l'exil est impie."³) Daarentegen:
„Oost west thuis best". Tehuis te zijn is in het algemeen de metaphorische uitdrukking voor zich op zijn plaats, zich op zijn gemak, zich gelukkig te gevoelen; en in de Grieksche taal is νόστιμος voor het beste van een ding gezegd werd, νόστιμος das van degenen die [illegible] zoet, aangenaam, heilzaam, het was even drachtelijk. De eerste beteekenis was „die een thuiskomen heeft."
Wanneer Bilderdijk, in den heerlijken 11den Zang van zijn Ondergang der Eerste Wereld, de [illegible] Eva's ondordom (alles engelen straft) Elpine's hooger [illegible] in den mond legt, heeft om daarin eene vergelijking aan te [illegible]:

³) Lor. Aant F.

Ai my, wat werd die welbereikt?
En Strobos, door den staf des jammers uitgedorscht
Had hy daarbij het woord voor den geest, in de ziel der Latynsche kerkvaders opgedaan, om de zinrijke en schilderachtige uitdrukking te zijn van die „kastijding", die smartelijk zoo lang zij duurt, daarna een vreedzame vrucht der geregtigheid overvloedig aanbrengt by de genen die door haar hebben doorgestaan (Hebr. 12. 11)? Tribulatio, van tribulum, de dorschwagen, en daarmede van elders terere vermalen, waarvan immers triticum, tarwe?⁴) In zijn uitspraak, over de kerkvaders daaraan gehechte beteekenis gebruikte het een Fléchier als hy zeide: „Jésus à ces vertus que produit la tribulation, et qui font la consommation du sacrifice."⁵) Maar reeds Molière gaf aanleiding tot het luchtzinnig misbruik van het zware woord en het hedendaagsch verkeer, als hij het, in den mond

⁴) Aant E.

van een zijner personages op Minnepijn toe-
passe:

Seroit-il point à votre personne
Arrivé quelque peu de tribulation? 1) Zie Aant. G

En ander gebied.

Het is met het benoemen van plaatsen en oorden in de Nieuwe Wereld wel eenigszins anders en prozaïscher toegegaan dan in de Oude, en inderdaad anders in de laatste vijftig jaren dan in de dagen toen het Grondgebied dat William Penn zich voor zijne Quakers verworven had, naar hem en zijne natuurlijke geschiktheid Pennsylvania genoemd werd en de stad die hij er stichtte, niet maar bij wijze van overneming van den naam der Klein-Aziatische, maar wel met den diepzinnige meening daarin Philadelphia (Broedermin) heeten moest. Prozaïscher kon het wel niet dan toen in 1832 aan den Attorney General te New-York de last werd opgedragen voor niet minder dan vierhonderd plaatsen tegelijk

de noodige namen uit te denken, een last, waarvan hij zich kweet met behulp van Rollin's Oude Geschiedenis en Atlas, aangevuld met de voornamen van leden zijner familie. Voorwaar! het is niet alleen dat England aan den naam van Albion gekomen is, dat Drepanum op Sicilië Drepanum is genoemd en dat men Peloponesus in het latere Morëa is herdoopt; maar omdat het uit zee opdagen van het ~~blanke~~ witte krijtgebergte‡ den sikkelvorm 2) der Trinacrische landtong de gelijkenis van het Grieksche schiereiland, waarin Strabo reeds die van een plantaanblad gezien had, op het blad van den moerbeiboom tot de verbeelding hadden gesproken. 3) Ook Holland (Houtland) draagt waarschijnlijk zijne naam naar de oude houtbewassing, waarvan het Haarlemmer Hout en ook ~~als~~ het Haagsche Bosch nog overblijfsels zijn, en ~~[illegible]~~ de naam van verscheidene dorpen in het noordelijk Noord-Holland voortdurend ge-

1) Zie Aant. H)

~~2 Zie A.~~

2) Δρέπανον = sikkel.

~~3 Zie A~~

‡ niet anders dan het eiland Madeira 3)

3) Zie Aant. I.

getuigenis geven.[1] Van Florence (Florentia Tuscorum) heeft de dichter gezongen

Perché era posta in un prato di fiori
Le diamo il nome bello onde fe gloria.[2]

En ook in Nederland hebben wy, met ~~[illegible]~~ die Rozendaals,[3] ons duidelyk Bloemendaals dat een historische Aalberts berg verdwenen [illegible] heeft.[4] Het was de werking der dichterlyke verbeelding die in het Berner-Oberland aan de in haar smetteloos sneeuwkleed blinkende Jungfrau haar naam gaf, en aan Africa's Zuidhoek aan den Leeuwenkop en Tafelberg de hunne, gelijk die van de Twaalf Apostelen aan de bergen rondom deze Tafels opgehoopt.[5] Zij hoor een dichterlyker beelde tra [illegible] het tweetalige en de [illegible] van Dublin het Groote en Kleine Suikerbrood noemde, en deed daarby onder [illegible] dat de Oudste bewoners van Ierland in hunne taal als Gouden Speeren[5] Ladders [illegible]. Zy kan een hoogere [illegible]

1) Zie Aant. J.

2) Zie Aant. K.

3) Een in N. Brabant, een in Gelderland, een in Z. Holland.

4) Zie Aant. L.

5) Zie Aant. M.

in het benoemen van de Corniches en van de Gouden Hoorn, dan tra zy [illegible] het fransche Kanaal een Mouw (la Manche) zag, op een Grieksche Delta (Δ) en het landschap binnen de armen van den naar Zee stroomenden Nijl begrepen; maar die armen, die monden der rivier, die stroombedden, die zeeboezems, die landtongen, die bergrug, die bergkam, dat keteldal, wat zijn het anders dan hare oog [illegible] ontleende, ofschoon sedert lang gedachteloos op de lippen gewone metaphoren?

De Napolitanen geven aan hooge stormgezwollen golven den naam van zeepaarden, cavalloni,[6] aan de kleinere die van schapen, pecore, maar onze dagelyksche naam van branding voor het schuimend breken der baren op de kust, is even duidelyk, en ook geven wy den Napolitanen met hun pecore gaarne toe, dat menigmaal wy de kleine donzige wolken aan onzen [illegible] hemel

6) van cavallo, paarden, met den vergrootenden uitgang.

schaapjes, de nog kleinere, en meer glinsterende die ons, tegen op den derden dag* voorspellen Lammerslag noemen*. En als wij, schertsende te midden van ons leed, van een straffe tegenbui, die ons geeselt, zeggen: Het regent steenen, en van een overvloedige vruchtbaarheid: het regent prei[illegible], zijn wij evenzeer, offschoon op anderen toon, op volle spoor.

Verder trekken wij onze aandacht op sommige der namen aan dieren gegeven:
de Grieken noemden den eekhoorn skiouros, om den zijn ganschen persoon overschaduwenden steert[*)]; de Romeinen de hagedis stellio naar de sterren (stellae) op zijn huid: de basiliscus* draagt zijn koningsnaam naar de krans van glinsterende stippen op zijn schedel; de verbeelding bracht eenige van de vormen van den kameel en de gevlekte huid van den panter (pardel) bijeen, om aan

* Zie Aant. N.

*) Zie Aant. O

*) n. 1 Gr. basileus, koning.

nog maar zelden in Europa aanschouwde Diversum confusa genus panthera camelo[1)], door ons beter onderricht, naar zijn Afrikaanschen naam Giraffe genoemd den naam van kameelpardel te geven[2)]; zij dag de slang bij den (brilslang, hier een bril) daar een helmvoer of een kap waar zij de naam benoemde[3)]; stouter was hare vereeniging als de karmijnroode vlek op den kop van een kleinen vogel haar eens spelends hoofdachtig over de oogen toonde en aan het karmijnrode ‡ den naam van schaapje deed bijzetten,[4)] zijn geleek voor kapvormige bloemen daarom den over de zijde den toorn bezorgden heester Evonymus Europaeus den van papemuts, ja kardinaalshoed hadden ingegeven. Schilderachtig zijn namen als Mantelmeeuw, goudvink, zobijntje & aanduidende die van het wit en zwart

1) Hor. Ep. II. I. 196.

2. Zie over deze naam Dozy, Oosterlingen, bl. 44.

3) Cobra Capella, Cobra de collerada, C. de Capello. Port.

4 ‡) Fringilla Canaria bij voorkeur het vogeltje op de kruk.

5) Zie Aant. P.

1) Zie Aant. R

gekleede vrouwtje[1]; geestige, die van Lepelaar, kwikstaart, secretaris en van het kleinste maar cordaatste onzer inlandsche vogeltjes, dat met ons den hardsten winter ~~de~~ doorbrengt, winterkoninkje als of een koor van Hollandsche knapen het toezong:

Al is ons vogeltje nog zoo klein,
~~Al~~ wel dat het een koning zijn.

Aan de vogels, die ~~hun~~ zelf hun naam uitroepen, Koekoek, Kievit, Karekiet[2] verbood de duitsche taal zin een anderen op te dringen, maar waar het ~~[illegible]~~ ~~den genaamde~~ bijmeesje, bij het hooren om te hooren zijn Spindik! Spindik! hoort 't hoort inspanten, legt de Geldersman dit zijn lofzang uit als een vermaning aan de vrouwen ~~of~~ en jonge dochters om haar vlijt aan 't spinnen wat te verdubbelen, waarmee zij het eendaagsch voor wat en binnenshuis te aan komt, zuleen moeten laten staan[3]

2) ~~Zie~~ Rietlyster (Calamoherpe Turdina)

3) Zie Aant. Q R

Ook het satirieke, het, ridentes dicere verum ontbreekt bij deze species en woorden niet; onderlijnende overdracht van dierlijke eigenaardigheden op menschelijke zwakheden, verkeerdheden, ~~[illegible]~~ dwaasheden. Denk aan het Fransche Caprice[1] en de Hollandsche bokkesprongen. Voor de pananes[2] hebben wij 'n dito so good a word, but have the thing.[2] Coquetterie namen wij liefst zoo als het is, van onze Fransche buren over. Aan het mannelijk pluimdier in zijn goudlakensch kleed, met vonkelende oogen en al zijn bloed in kam en lellen, zijn darem op de teenen rondtrippelende is het woord ontleend, dat echter zijn meeste toepassing op vrouwen ~~placht~~ pleegt te vinden. "Toute femme"[4], geliefde het Destouches te zeggen,

Toute femme est coquette, ou par raffinement;
Ou par ambition, ou par temperament;

1) Zie Aant. B

2) Zie Aant. T.

waar Despréaux ze van spreken wil, met hem:

Tout bien considéré fransche coquetterie
Est un vice moins grand que flamsche pruderie

Ik dit zy, en dan wij twee coquette vrouwen
en geen coquette mans kennen, wij hebben, met
een andere beteekenis, hanige, en ook bokkige
en hondsche; wij drukken al onze minachting
voor vleiers en ~~laf~~ laaghartigen ~~[illegible]~~ uit door opkitten,
pootjes geven, druipstaarten, verfnecken
en andere beeldspraak enz.; wij weten ook
1) Zie Aant. V — vrij en onoorspronkelijkheden en poesjes, en katje,
noemen, waarmede alles gezegd is;³ de
stijlbloempjes is ons een kemphaan, de onrechtsto-
ker een zoetvinkᵗ, het partijhoofd een
belhamel, de domoor een ezel, de heidensche
~~Tt de~~ — en zwijns, den ~~[illegible]~~ geene die tegen allen kan en
2) Zie Aant. V — wien alles goed
bekomt een ijzervarken,²⁾ de onnoozelen een
schaap, den bloeddorstige een wezel, den ~~[illegible]~~ trachteloozen
~~Een en namengebl... kan en beekwurm~~ — een worm; ~~[illegible]~~ wurm; — eedoch ~~den laatsten naam~~ zal
ten eenmaal worden, sedert Darwin ~~de~~ ons
~~[illegible]~~ geleerd heeft in het wormgeslacht

de onvermoeidste en algemeen nuttigste arbeiders
der wereld, den "Wurmmaniefstand" bij uitmuntendheid
te zien

Maar laat ons de wereld der beesten, ik
meen die der bloemen binnentreden.

Iemand heeft gezongen:

> De schoone zon is opgegaan,
> Veel duizend bloempjes ze ontstaan:
> — — — — — — — — —
> Het eene draagt een kroon vol glans,
> Het andere eens heiligs stralenkrans;
> Dit lijkt een klein zon, en dat
> Een groote vonk op 't gras gespat;

Een kruisje, een ring, een spritse pluim,
Een druppel bloed, en vlotje schuim,
Een monnikskap, een bruigomskleed,
Een schoentje voor een poppenvoet,
2 — Een veldschalmei, een hemelveel,
Nᵒ 1. 2. — 1 — Een pijpje met gebogen steel,
Een leeuwenbek, een kattenstaart,
Een ~~[illegible]~~ lachende in zijn baard,

Een klokje bengelende in de lucht,
En bonte vlinders in zijn vlucht,
Een bekertje met goud daarin,
En oogje pinkende van min....

Dat zijn poezie en verzen maar waar de spraakmakende gemeente laan lang en woorden was voorgegaan en den weg had gewezen door namen als akkerkroon, starbloem, sijsstaal, koolfje venus, pluimgras, manneblad, juffer-schoentje, monnikskap, helmkruid, mottekruid [illegible], zaaiwaderde [illegible] dat ondermanetje heet, leeuwenbek, kattestaart, klokjes, ~~[illegible]~~ kruisbloem, vlinderbloemen, akonkelk, Helena's oogje. Denk ook aan keizerskroon, ~~[illegible]~~, tulp, gondatege, sneeuwbal, zonnenbloem (zonnedauw en [illegible]) zilverspoor [illegible], ongarkroed, guldenroede, goudknop, [illegible] [illegible], vuurpijl, zegeltjes, en ontelbaar vele.

Dat is de poezie der gelukkige treffende, ~~[illegible]~~ niet zelden geestige ~~[illegible]~~ of bevallige vergelijkingen

Marginal notes:

ᵻ Zonnedauw.
1) Drosera rotundifolia. Het Vliegenvangertje.
2) Zie V. V.
ᵻ (Fransch. Herbe à fossette,
ᵻ (tulband)
ᵻ (in Engeland fox-glove ~~[illegible]~~ vingerhoed ~~[illegible]~~ volks-glanz, kabouter[illegible]tje.
3) Zie Aant. [illegible]
4) Zie Aant.

ᵻ of van een verliefden

Heartsease

I Zie

zoetemeike (Limb.)

2 Zie

die van een bezonderheid] welgevallen, ~~die~~ van een zachte sympathetische gevoel laat zich hooren in Vergeetmijniet, Jenejoie; ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ eereprijs, onschuld, patiëntie, ~~[illegible]~~, ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~, ~~en langer hoe liever~~, en in den naam, laat ik zeggen die namen in alle talen gegeven aan dat overal verspreide, alle seizoenen door bloeiende, veldbloempje, waarvan het zeker mag, elke zediger, nu bescheiden schoon toont velen welgevallen: ~~het~~ madelief, meizoetje, melieffke; het eenvoudige kransje, maar ook het margarietje (pereltje) der bloemen, the "dayse, or else the eye of the day" als Chaucer zong, dat het de zucht moet heeten de bellis, als de ouden het noemden, en waarvan wij den naam weer overdragen op zulke schoonen als ons hart door zeine ingetogenheid en bevallighen eenvoud ontroeren.

Maar ook geestig spelende Luim heeft op dit gebied haze duitsche uitingen: ~~[illegible]~~ Gebeente[illegible], die ~~dat~~ opsparen en raakt manne[illegible]

zich aan de koude waagt, om op aan de sneeuw
den zoovelsten Dinsdag in februari niet
te ontbreken, heet ook Vastenavondzotjes, en
die naam is in zijn soort zoo treffend als
die van Sneeuwklokjes wordt, wanneer de
dichter daar dat zinnebeeld aan verbindt van
het luiden der metten voor den ontwakende[n]
lentefeest der weer ontwakende natuur. Het
zijn bescheiden keurig nette witte tuimelaartjes, met
miniatuurlijke, juist afgetelde roode stippen
op de ... blaadjes ~~...~~ ^mag wel^ menniete fijngeteekende
letters; dat nuttige juffertjes uit 't gewas kon
niet aanschouwelijker geteekend worden dan
met dezen naam; Kale Jonker voor den
gehavenden Vederdistel, die ook Boerenvlasbloem
~~...~~ ^[illegible]^ genoemd wordt; Jantjes korendraaijster
als te Oude Pekela den ... voor
den in onze tuinen gekweekten Convolvulus
purpureus; dominé en de preekstoel (clergyman en the pulpit) en gortstroo de ...
naam voor ~~den~~ het aldaar even als in Nederland overal gezocht Barons kalfje, zijn

Eng. Snowdrop

† Hoe langer hoe liever is een aardige double entendre uit Haarlems klokkespel schiet een ~~...~~ snaaksch spreekwoord op in deze zoo ernstige Spaarnestad 1)

niet zonder geest; † Kruidje-roer-me-niet
leent zich kwalijk tot de overdracht op
menschelijke kunnenzen; aan de Kaap
heet een doorngewas, zoo ^dicht^ van alle kanten
met stekels bezet en daardoor zoo uitnemend
geschikt tot afsluiting en afweering, dat
welke geleerde namen het ook bij de
wetenschap dragen moge, onze Hollandsche
kolonisten het niet anders noemen dan
Wacht-een-beetje. Des Duivels naaigaren
is de naam die ~~...~~ ^de Geldersche^ boeren en ...
verbolgenheid geven aan ~~het~~ ^de lastige^ de kruipende
Linzen, ~~die ... ...~~ ^en wraak^ akkerplagen, als zij overal ~~...~~ dragen en
~~...~~ tusschen de
halmen opgeschoten, die met hare ranken omslingert en met hare klaauwen nederhecht;
Kikkerstoel, heet in Groningen de Waterweeghbree
die zijn dikke steng, met een kroon van talrijke
~~...~~ bladeren ~~...~~ ^boven^ onder 't water uitsteekt
onmiddelijk aan het verraderlijk oppervlak

1) Zie Aant. Y

een geschikten zetel aanbiedt; padde-
stoel heet overigens de platte champion
in bosschen en velden; maar de
hooglronde buikzwam, die openbarstende
een allerfijnst bruin kleurig poeder uitschiet en
a) Lycopodium bovista. verspreidt, kreeg[1] over onzen
bij het engelsche volk den naam van des
duivels snuifdoos (The Devils snuffbox)
naar bij het onze dien van
Wolfsveest.

Het is gewijde poësie die daar naam aan
de passiebloem gaf, in vier bladeren en in
tiendeelige dalen zij een kort begrip van des
Heilands lijdensgeschiedenis te lezen;
wilde Gaf; die in de donkere vlekken
op ieder blad van den perzikbladigen
Duizendknoop - de plant zou op Golgo-
tha onder het kruis gestaan hebben, en droppel
zien wilde van des Heilands bloed, en kreeg
1) op Overvlakten. Jezus Graas[1] noemde; aan het Duckelaug

Koortje, Groningerland naar alledaagscher beschouwing
Grilkiekes genoemd, in Overijssel tot
1) Zie Aant 2. Vriendelijkheids bloempje verhief[1]; die in
de zonnige bloemen eener plantsoort zelfs
door Christus oog zag aangebeden, en
aan het door geneeskracht
2) Gratiola officinalis weldadig genadekruid[2] Gods genade en-
kende. Ter zijde is de naam Judaspenning
aan de dunne, doorschijnende, glorachtige
zaadhuisjes maar door hun vorm en glans
op zilveren muntstukken gelijkende zaadhuisjes
eener bekende tuinplant gegeven. En daar
welke wezenlijke en toegeschreven eigenschappen
het bevallige Vlaskoord, dat in onze lande bij
Waar de zeelmosts tot kroontjes en slingers geknoopt. geen groene bruiloft, in Italie als Fior di morto bij geen
begrafenis van een kind eener ongehuwde mocht ontbreken,
hoe deze oot eens verbeteltende naam,
den naam van Maagdelepalm verkomen
waardig dat zegt vader Cats, die er zijn
maagdenrapen mee omringt en in de

28

gitillige verzen waarmede hij ~~[illegible]~~ nieuwen
Zeeden geeft. ~~[illegible]~~:

Een kruid dat buigen kan, als een gedweegen
Ik wenschte, Zoete Jeugd, dat gij zoodaanig aard waart;
Een kruid dat nimmer meer plag in de lucht
Te zwieren; [illegible], wat ge doet even zedig in manieren;
Een kruid dat lage wast, en nimmer stijgt omhoog
Dat is tot u gereid hebt staag een eerbaar oog.

— — — — —

Een kruid, dat niet en groeit als met gelijke paren,
Leer voor een eenig vriend uw groene jeugd bewaren;
Een kruid dat uit de Zon en in de koelte waast,
Gij weet, dat open lucht u niet te wel en past.
Een kruid zeer na gelijk doch minder als Laurieren,
Leert vrouwen in verstand en maagden in manieren;
Een kruid, dat bloemen draagt maar nimmer zaad en fabriet,
Voert ieder blij gelaat, o Maagd! en hooger niet.
Een kruid dat lustig bloeit, maar niet en [illegible] te rijken,
Gij laat geen vreemde zenk aan uwe leden blijken;

Zeker

29

17

Een kruid, een jeugdig kruid, dat zijn gebeelten zoen,
Stelt in zijn aardig blad en in zijn teere bloemen
Ei zoo, teere bloem" was de lievelingsbloem
van Jean Jacques Rousseau! 1)

1) Zie Aant. AA.

Wij mogen ook de wereld der Insecten, vliegende bloemen voor hun schoonst gedeelte, niet voorbijgaan, want ook hier ontmoeten wij de duidelijke verbeelding, het duidelijk vernuft, het duidelijk gevoel in zoo menige naamgeving. Niet alleen in die schilderende namen van Koningsmantel, Rouwmantel, pauwoog, Redding ~~[illegible]~~ Admiraal ~~[illegible]~~ zwaluwstaart, Doodshoofd vlinder aan de fraaiste kapellen gegeven, maar eenmaal zoowel in dat kinderlijk naampje van pop, ~~[illegible]~~ dier schitterende van chrysaliden 2) en [illegible] overtreffende, of geschonk dat ons het gebakken kraamkindje, het „püppie" van die ondr„ Moeders ~~[illegible]~~ en die bij het onderblijvende boezemvriendertjes niet

3) Zie Aant BB

2 Zie Aant. CC

onmiddelijk voor den geest? Voor den naam van den sprinkhaan was de Hollandsche oogen de eigenaardige vorm zijner springpooten beslissend, maar de Italianen noemen hem, naar zijn paardekop, cavaletta; het opspattende gewoon van het Fransche is hij met dan een luitige springaardigheid[‡] (sauterelle)[1]; vliegend hart is de dichterlijke naam voor den grooten kever, de fijne getakte hoornen[‡] de verbeelding [illegible] het gewei van een koningshert voor deed zien; molenaar, mulder, is volksnaam van den meikever, omdat hy overal schijnt te vliegen, maar zy er placht, van [illegible], lust heb veel gekropen; hooiwagen den [illegible], op hare onevenredig lange pooten langzaam daar weg verwegend; korteknopjes wordt een geheelen onder benaming voor de geene of hooiwagen, door de Fransen nog genoemd in onderscheiding van de langbeende mugs door

1) HD. Heuschrecke.
Eng. grass hopper.

‡ (ook wel als marteltuig te werk gesteld)[1]

1) Zie Aant DD.

het overig Nederland ontsloten naam neemt. Maar welk een teeder verlangen in het schoone, welk eene ontferming over het weerlooze, welk een eerbied voor het kleine, maar ook door God geschapene, verfijnde, verzorgde, en den vertrouwensnaam van Onze Lieven Heers beestje voor dat nette glanzig roode keverje met de zeven of de elf zwarte stipjes op de gladde schildvleugels dat onze Vlamingen zoo vertrouwelijk binnenkomt en dat een kind, gespeeld van een spin en bang voor een vlieg, gewillig over zijn hand en bloote arm laat wandelen, zonder ook van zijne zachte pootjes iets te gevoelen.[1]

Van het geslacht der Libellen, dus genaamd omdat de vier lange ter wederzijde van het lijf horizontaal uitgespreide vliesvleugelen een opengeslagen boek voor den geest brachten, dragen de grootere soort onderscheidene namen[2], maar de kleinere en fijnere (de libellulae, Agrion cyathigerum) met haar tenger

1) Zie Aant. EE

2) Zie aant. FF.

32

tengen, fraai gekleurde, glinsterend en als ingeregen lijfje, schrale vleugels, levendige bewegingen, en vlugge wendingen noemen wij juffertje, gelijk de Franschen demoiselle. Wat heer Leeft van stonden aan de "spreekmakende Gemeente" gezien en gezegd, wat door den lateren dichter en professor der dichterlijke uitgewerkt zoch alleen zoo kunnen doen woonen.

Voyez ce doux rayon bleu,
Nimbé de tulle et de blonde,
Faire et refaire à son vœu
La ronde.
C'est la vive libellule,
Dont le corselet charmant
Ondule,
Tout poudré de diamant
C'est la frêle demoiselle,
Qui nage dans un frisson,
Vibre comme une étincelle,
S'évapore comme un son;
Aile dont la soie irise
Et précipite l'essor,
Le moindre souffle du nord,
La moindre injure du sort
La brise.
Mais quand fuit le destin,
Cette Psyché vaporeuse,
Ebauche de séraphin,
Ranimée, ardente, heureuse
Flotte et scintille sans fin.

—

~~3~~ 33 79

Zie daar ons juffertje en verzen verheerlijkt, die zoo muzikaal zijn als schilderachtig en niet minder nauwkeurige kennis ~~en~~ van het onderwerp als van echten dichtgeest getuigend.(1) Weet gij echter wie in scheepstaal juffers genoemd worden? "Blokken zonder schijven, stagen binnen Scheepsboord"(2). "Dien ende," zegt Winschooten, "meent men de pronk, dat juffers gewoonte is."(3) Maar zoo gij ~~ook~~ ook de fleurige woorden, in haar onbeschrijfelijke naïveteit, energiekste uitdrukking, aardigste leven lezen wilt, ~~met~~ wat wonderzoo gij bij Janmaat kome moet; bij Janmaat het groot kind, bij Janmaat den onverwachten natuurmensch, bij Janmaat in zijn broekvangen, met het ~~trijp~~ind op het verweerden hoofd.(4) ~~By~~ Bij Janmaat, in mager water, en hol water, bij doodtij(5) Als hij over anker rijdt, met stramp zeilen te doen heeft, zijn schip den neus spoelt, de wind doorloopt(6) of op een leven klein verzeilt, ~~met~~ ~~ander~~ niet anders ~~daar~~ overstellen dan naar de lavient gaan.

1) Zie Aant G.G.

3) Zie Aant. H.H.

2) Zie Aant II

5) waar: volspeelt [illegible]

4) [illegible] kind [illegible]

Maar sterker of minder sterk gekleurd, nog onverbleekte metaphoren steken evenzeer in elken kring van menschelijk bedrijf tegen de verbleekten af. Zy handhaven zich zoowel in de industrieele als in de zoo genaamde fraaie kunsten en, even krachtig als in deze, in de strengste wetenschappen.

Ik behoef niet te zeggen dat er geen deel van uw lichaam is, van het hoofd tot de voeten, dat zyn naam niet overdrachtelyk geleend heeft aan een of ander stuk gereedschap, werktuig of gedeelte daarvan; terwyl hetgeen diep in uw lichaam dat gy nimmer te zien zult krygen, geheeten wordt naar een gewrocht van menschelyke samenstelling: ik bedoel, met uw welnemen, uw **Geraamte**. Maar behalve deze, hebben de ambachtslieden verkregen voor hun **Zwaluwstaart**, hun **Hanepoot**, hun **Kraaivoet**, hun **bok** en hun **kraan**, hun **veeren**, hun scharnieren met een **haan** en een **moer**, ook tegelykertyd een **Lier**, die

de dichters slechts overgeerfd hebben; ontwaren een tyd dat de scheepvaart haar **kameelen** te werk stelde.

Uw huis heeft **vleugels**, uw daken **kapellen**, uw hangslot een **voet** en een **oog**;[1] uw dak misschien een **[illegible]** en **boeg**, uw lidschaats een **lemmet**,[2] en [illegible] een **[illegible]**, uw pomp een **hart**, uw lichting, geen **veeren** slechts maar ook een **Zwanehals**, ook een **[illegible]**; de boomkunst noemt haar
uw herstoren knapperen appel, en een appels een klokhuis.
~~[illegible]~~ druiven, haar amandelen
tozen, haar ~~appels~~ kralen, haar **flikkers**; zy plaatst haar **schalkers**;[3] zy ~~[illegible]~~ onderspreekt hare **zagonrante** en haar **flamboyante** gewelven. De toonkunst kan niet buiten haar **Laddeleers**, en belt onder hare instrumenten een **Serpent**. De schilderkunst heeft **ezels** te haar dienst. De borduurkunst werkt met **chenilles**;[1] de redekunst heeft haar ~~[illegible]~~ **styl**, en haar **bloemen**; de dichtkunst ~~[illegible]~~ geeft haar **voeten**, **vingers** (dactylen) en **jambementen**. De Staatkunde weet van **amadonneeren**, het [illegible] gesprokene van het krygswezen van **[illegible]** en **kat**, en het staatswezen van

[1] uw potters hebben **ooren**
[2] Zie Aanh. K K.
balkers
[3] Zie Aanh. L L.
[1] Zie Aanh. M M.

6 38

zwaardleer en spilleleer. De sterrekunde heeft haar melkweg, haar groote en kleine beer, en ~~[illegible]~~ [illegible] de geheele heidensche mythologie in haar dienst houden. De wiskunde spant haar koorde op den boog en meet haar straal. De algebra trekt wortels. De rechtsgeleerdheid ~~[illegible]~~ vat ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ alle misdrijven van oplichterij op aangerand ~~[illegible]~~ , en levendelak [illegible] en geen andere ~~[illegible]~~ te zamen onder den [illegible] naam stellionatus, zonder misschien te weten of te vermoeden dat taalkundigen den latijnschen naam van die der hagedis (stellio) afleiden, die gezegd wordt den huid, dien hij afstroopt ~~[illegible]~~ met booze bedoeling, te verslinden.[1] De letterkundige critiek; – is zij een kunst of een wetenschap? Indien een wetenschap dan gewis behoorende tot de strenge – spreekt zij van afgezaagd, hoogdravend, gezwollen, van crambe recocta en ongare spijs, tijdschaft lamme en kreupele rijm gespierde en doorvoede verzen, zoete en zoute gemoedelijkheden[2]; gebruikt zij het schrijven harer vonnissen wat het ~~[illegible]~~

1) Zie Aant. N.N.

2) Zie Aant. OO

37 27

waarschijnlijk is ~~[illegible]~~ de, een stalen priem, dan is het niet dan als euphemistische metaphoor dat zij dat werktuig een pen noemt. En, om ook eens een verbleekte metaphoor te noemen die door weinigen menschen vermoed wordt: als wij een boek zeggen te lezen spreken wij overdrachtelijk: wij gebruiken dan het woord niet meer in die ~~[illegible]~~ eene eigenlijke beteekenis, waarin wij het bosigen waar wij een [illegible] aren zien oplezen achter de maaiers, en waarin onze heidensche voorgeslachten en het bedrijf hunner priesters meebenoemden, als deze ~~[illegible]~~ uit de en het wild dooreengeworpen runen er blindelings drie opgrepen, om daaruit mede naar den daartoe staanden regel hunne orakelen saam te stellen, en den wil der goden te verkondigen. Als wij lezen octavo's, kwartijnen, folianten, brieven en dagbladen herinnert dit denkwijze aan het op- en bijeenrapen (lezen) van een aantal op ~~[illegible]~~ (beuken?) houten staafjes ingebrachte letters en heeft er zijn naam van, gelijk de

~~40~~ 38

duitsche boerman daar zijn bughstatieren, –
door het spellen, en zijne bochstaben ~~en letter~~
aan 't danken heeft.[1]

Maar zoo nu ook des naglans der de poëzie
der Oude volksverhalen, den naglans van
vroeger en later geloof en bijgeloof, als
uZoo vele verspreide water droppelen,
glinsteren in woorden en namen, die nog
steeds gangbare munt zijn. Christelijke Credo
Zoo min ~~[illegible]~~ dit eenige ~~artikel van ons~~ in God den
Vader den Almachtigen, Schepper van hemel en aarde
als de Natuurphilosophische vergoding eener
denkbeeldige cirkel. hebben ons geheel verleerd
van Onze Moeder de Aarde te spreken, waarbij
de Gea en Tellus der Grieken en Romeinen
de Hertha onzer Germaansche voorouders
op onze lippen voortleeft.
't Grieksche naam van den ijsvogel is Halcyon;
en wat wij noemen ~~[illegible]~~ dragels en dult een

[1] Zaanstreek P. P.

~~38~~ 39

met dezen naams Ida Coster, aan het
Zinstaal van den Luijzen gedachtig, zingt
er. de Oranje. Halcyon[2] En in deze wij, naar
het voorbeeld der Ouden, dagen van verade-
ming, dagen van kalm geluk en ongestoord genot,
Halcyons. dagen blijven noemen, dit herinnert
ons de Oude fabel die den in. Zee broedenden
(en ~~[illegible]~~ kali keuvons) lieveling van Thetis
voor een zeven dagen vóór en zeven dagen
ná Zonnewendesstilstands ~~de Zee~~ zeeles
~~[illegible]~~ de golven. nederleggen, en alles zoo
stil en effen werde. Is omgekeerd ~~[illegible]~~ de
emplsten in de borstspelde of van een vrouw
of dochter een Topaas, zij ~~[illegible]~~ daar de
~~[illegible]~~ Zoo heet om dat men zijn herkomst aan
een oud voeders verborgen eiland toeschreef,
naar welks gestreelend men fluchts zeisen
(topazein) ~~[illegible]~~ moest. Wat met iemands
Zwanenzang bedoeld wordt, weet iedereen,
en wij zonden zeede genoeg hebben ons in
het

[2] Kneis, tranquillus in 2 deelen. Ond Courant 1848 en [illegible]8.

24 40 voortleven van dit oude volksgeloof te
verheugen, al ware het alleen om deze
lieflijke trochaeën van Bilderdijk:
"Daar Meanders zilvren water door zijn kronkelboorden [het]
Groet de Zee aan haar gewesten, stroomt ook een zacht en [kwelend lied]
en wat daar verder gehoord, en wat na hem [illegible] aan
aandoenlijks volgt." *)

*) Zie Aant QQ 95

De Zwanenzang komt ons van Grieken en Romeinen;
maar de Elfenrank, de Elventrein, het Elvenbloed
stammen uit het volksgeloof onzer Germaansche
en Scandinaafsche voorgeslachten af; even
zoo de Gedrochten, spoken wij evenzeer haar
taal waarmee wij een onguren gast een weerwolf
~~op een bullebak~~ schelden, ook een vieze lork [?], een zwarten nikker
genoemd, den ongeloofelijken een molik noemen,
den kindervertrekker een bullebak, en naam
zoowel met ~~het~~ een onschuldigen drommel ont-
dragen, waar de ware beteekenis van dat
woord gewaagd in de [illegible] zaken,

4 ~~[illegible]~~ kleine prijzen een kabouter of een
drentel ~~[illegible]~~. en niet weten dat wij
het ooit, van duivels en kentels [?] fluisterende
de namen van deze creaturen op de
lippen nemen, schoon het gebruik van het
woord drollig voor een soort van geestigheid
ons het onderzoek had moeten nopen *)

*) Zie Aant RR. 46.

De nachtmerrie, die de Engelschen de nightmare,
de Franschen cauchemar, de Duitschen Alp
noemen, is misschien meer dan te veel is
bekend. als

& gruwzaam [illegible]
Uitzaaien en drabbig bloed aan d'armoedigen
Even 't gedrochte brein door hulp van slaap [gebluid],
Het zachtjes op de koets der slapers [illegible] [geleven],
En hem met gruw'lijk blaauw dat achter dreigt [streelt],
maar gij zoudt zijn naam niet dat nachtmerrie [te noemen]
verdraaien. indien gij nog op de hoogte waart
van de meeren en alpen te kennen, die zoo groot
een rol speelden in het oude volksgeloof

*) Bilderdijk. De Nachtmerrie en de Schaduwen [?] [illegible]

en bij onze plattelands bevolking nog niet overal
geheel vergeten zijn.[1] En welk een nieuw
belang zonder onze spreek- of marco-falke;
de Knuckle-Bee der Brother, en het recht dat
zij in Oud England bij de heerlijke kerstfeestvie-
ring verleenen, te onttrommenen, indien ten-
slotte beiden der Gorellen fakkel der Druiden
en het belangwekkend verhaal uit de Scandina-
vische Godenwereld voor den geest bracht.[2]
In diezelfde wereld verplaatsen ons met deze
vele andere namen door het volk kunne daar
aan Aardesphaerden plantsoorten gegeven; die van
de Freya 's Gras (orchaat Kleppen ... die
der Zaneballekens) voor het Standelkruid,
(Orchis), die de Gundermanꝰ voor het aardveil
naar de Valkyre Gunder, die u aan
Odinskop voor den Alant,[ꝑ] Friggadorns
uit een fleenheden ... zoo zij ... allen op vrijdag
... aan de Duitscher Nederzettingen nog steeds
een naam voor de Zuring, welke de Noordsche
Mythe aan Frigga, Wodans schoone vrouw,
... en haren bloem toekenden: Hentelbloem

(1) Zie Aant 35.
47.

42

2) Zie Aant TT
48.

de Wodansboom
aan het Lenslootsp.

ꝰ (Gundram)

ꝑ bij Grieken en Romeinen Heleneion, Helenium
omdat de tranen der schoone Helena hier bij haar verwachtingen
door zouden hebben
mag geplukt worden)

43

heet en Ceres Primula Veris, gr dacht men steeds
omdat het de dunkere lente voor den aankomen-
den opbrengt der andere bloemen ontsluit, meer bekend
dat dat de witte Wijzers alle deuren met
het gele bloempje ontsloten, en dat het met
zijn zachte geruit den grond polijstende de plaats
aanwees waar een schat verborgen lag. Maar
bij Dodonaeus vinden wij het als St. Peters sleutels
gebracht en in Duitschland kennen wij het Himmel-
schlüssel noemen want het nieuwe geloof
heeft het oude verdrongen en
zoo heeft het ook van de Christelijken ... Menige plant ...
... den heidenschen
... welken gewassen aan het in zijne
volksmaar weeg. Nanna 's tranen, de naam
door den Nanna toegeschreven, die bij den Scandinaviers het
bloemenleven verbeeldde, kwamen te bijkarig
Baldurs Breed 's St. Jans ...; en met aan-
sluiting van nieuwe Legenden aan de Heiligen
... en bijzonder aan de Moeder des Heeren

gelijk het in
de hoop alleen
hoop om een
naam te doen
vergeten, welke
bedenk vijfde dag
der week op nieuw
in gedachtenis
terugt, alle Donars
bergen in Peters bergen
verdoopt heeft.

Over Baldur:
ontspreekend
heelheid

Zie ...

1) Zie Aant. VV
49

44

toegekend, wat tot hiertoe aan Odhins of aan
der andere valsche godheden gewijd was ge-
weest. Dit was het geval met † Onze lieve
Vrouwe Slofje, maar misschien even zoo met
Onzer lieve Vrouwe Mantel, en Onzer lieve
Vrouwe Bedstroo, het geurende kruid
waarop naar de christelijke sage het kind Jezus door Zijne Moeder
zou zijn te rusten gelegd op de vlucht naar Egypte ¹)
Zoo heeft zij het is en blijft poëzie, poëzie uit
[illegible] wonderen, in namen geloofspoëzie
piëteitspoëzie, legendepoëzie, zoowel als
de naam van die gewrochten grootere geneeskrachtige en oorspronkelijke natuur
[illegible] dikwerf bij zeer onbekend is, en
maar wat er leven hun zoo heilig en onschendbaar
zijn. Want schoon het onpoëtisch te meenen dat
de Ooievaar † die in de Scandinavische godenleer
en daaruit voortgevloeide traditiën zulk
een gewichtige rol speelt, met betrekking tot
het ter wereld komen van kinderen, deze zijne

† ~~[illegible]~~ Art. V.

† ~~Onze lieve Vrouwe Bedstroo~~ en

¹) Zie Art. V.V. 50.

† Holda's vogel

45

25

naam (Ooievaar, adebaar, Lat. ciconia)
dragen zou om de specialiteit waarmede hij
als een gewichte [illegible], zijn ouden en zwakke
vader op den rug neemt om hem op zijne reize
naar het verre land mee te voeren, om de betere
afleiding van dien naam geeft ons de verklaring
van den ~~[illegible]~~ algemeenen en onbepaalden
eerbied die nog altijd aan dien vogel bewezen
onder nederlandsche gewesten, ~~[illegible]~~ onder ons
wordt toegedragen, als een die gezindheid zijner kleine dieren
en altijd geluk ~~[illegible]~~ aanbrengt ³)
En wat zegt ons de naam van Paradijsvogel
gegeven aan den schoonen Oostersche wondervogel,
die zonder plaats te kiezen voor het lot eens [illegible]
dan hij niet scheen te bezitten, om de lucht
waarin hij zweeft als gedacht werd te leeren ⁴) dan
die van het zoo kleine, maar prachtig [illegible]
zijn zoo'n gelukspoppetjes † veel te [illegible] en
vrij zeldzaam en uitzondering op het
[illegible] geslacht waartoe het behoort, om met
een anderen naam dan deze te worden genoemd.

† wijze voort, hem te treden geleid gelijk hij eertijds door hem geleid is geworden

† Zie Art. V.W. 51

²) Zie Art. XX. 52

⁴) Apparitie? Zie Art. YY 53

†. Rhombidium holosericeum.

46

Het is ^een^ voor hetgeen wij in dit opstel ontwikk(elen) in het licht te stellen niet onbelangrijk verschijnsel dat de „spraakmakende Gemeente" daar haar namen in den mond gelegd worden die niet tot de verbeelding spreken, in menig geval niet rusten, hoe, voor ~~dat~~ zij het wel doen.

Senlac was in Engeland de haar niets zeggende naam van het slagveld bij Hastings waar, aan de zijde van den Veroveraar alleen, vijftienduizend man sneuvelden en zoo moest men er ^een [illegible] benoemen, een^ Sanglac van maken.

Uagh-na-bhéine (spr: uit fine) had de Gael de indrukmakende spelonk in het bazalteiland Staffa genoemd, dat onder de Hebriden niet anders is dan een bundel bazaltzuilen die uit de zee opstijgt. De branding, die om haar raast, de zee die daar binnenspoelt, wekken onder haar hooge

47

gewelf, in haar diepen en donkeren gang geluiden op die aan orgelmuziek denken doen, en dezen hadden den naam ingegeven die in het Gaelisch zooveel zegt als grot der muziek. Maar sedert Macpherson met zijn versierden Ossian der Schotschen hoogmoed gestreeld en de gansche wereld om den tuin geleid had, is het woord van dat fine, dat niet meer of niet algemeen genoeg meer verstaan werd, Fin, spreek uit Fin, Fingal gemaakt worden, en te aanhooren van

the mighty surge that ebbs and swells
and
between each awful pause,
From the high vault an answer draws
In varied tone prolong'd and high
That mocks the organ's melody †

heeft Staffa ^(Fion-na-gael)^ tot zijn Fingal's Cave en nog daarenboven [illegible] zijn trein een Fingal's seat, waarop gewezen [illegible] mag zich een ieder te zetten, ~~[illegible]~~ groot ~~[illegible]~~ ons als hem eerbied die

[illegible]
† Walter Scott
The Lord of the Isles
C. III. 10.

‡ opiets van

48

die aan de nagedachtenis van Fingals Zoon, Ossiaan's ~~[illegible]~~ hoed ontkomt. X

Een ontzagwekkend gebergte in het kanton Luzern, dankt zijn naam aan zijn veelvuldig gekloofde, verbrokkelde ~~[illegible]~~ gespleten gesteente Fracmont (Fractus mons), maar ook om de ~~dichte~~ de dichte en donkere wolkenmassa, die den schedel bijna bedekt: Mons pileatus. Alle Zwitsers en alle Toeristen weten van dezen hoed en zingen hun

Hat der Pilatus einen Hut,
Dann wird das Wetter gut., enz.

Maar, om zoomin om zijn hoed,† wordt hij ~~[illegible]~~ door geen mensch meer de pileatus, maar door de geheele wereld de Pilatus genoemd en aan dien naam de ontzettende legende verbonden, die het tooneel maakt van het eenzelvig einde van den [illegible] landvoogd die de [illegible] zwakheid gehad heeft [illegible] die „vriend des Keizers", daar de ~~[illegible]~~ Opperpriesters de Heilige Onschuld

X Zie Sparsa bl. 155.

† en hetgeen ~~[illegible]~~ op gegrond wiskundig zijn

49 27

~~[illegible]~~ zijn.

Zoo verbond zich aan La Tour Saint Vain (San Verena) bij Grenoble, in La Tour sans venin herdoopt, het volksgeloof dat giftige dieren in hare nabijheid gebracht hun vergif verloren.¹) Zoo hoort gij in het departement van de Oise eenen ~~te~~ den naam Pont à Verlemure noemen. Waarom niet? Gij vindt er de ruïne van een oude brug, en niets natuurlijker dan 't onderstellen dat, 't midden van zijn steenen, eenmaal met ontzetting een Addernest is ontdekt geworden. Maar een Latijnsche titel heeft aan 't licht gebracht dat À qui l'~~as~~ ouvre (Pons cui aperit) de echte naam was van die brug, die met een slagboom afgesloten niet ~~[illegible]~~ openstond dan voor hem die aan den bewegden man den verschuldigden tol betaald had, daar onderstaan kan geworden, toen ~~zijn~~ de vroegere ~~oorsprong~~ vergeten was, maar om aan de dichting plaats te ~~[illegible]~~ geven.¹)

¹) Max Müller, Science of Language. II. 401

¹) Lé Larchey. Dict. des Noms p. XIII.

Zoo ging het met plaatsnamen, maar ook op ander gebied deed zich hetzelfde verschijnsel voor, en vooral, waar het toovermiddelen gold, waar de verbeelding een bijzonder belang in stelde. Zoo was het met ~~[illegible]~~ waardragers, naam van den zwarten, wonderbaar groeienden, op een menschenhand of menschengedaante gelijkenden wortel van geheimzinnige krachten[1], waarmede men de alruinen, of zoogenaamde galgemannetjes vormde, die als toovermiddel dienst deden.[1] De spraakmakende gemeente maakte van dien Griekschen naam, in Nederland, mandragers en Frankrijk main de gloire.[3] Zoo was Azons hekk boven Armorikels welkom. Zoo kwam chelidonium (zwaluwkruid) in Engeland een onverstaanbaar Celandines, maar in Nederland een mysterieus Cecilia-doorn.[2] Zoo werd de Duitschers in karbonkel (carbunculus) verstelt het ~~fonkelen~~ vanwege van het vurig kooltje, vermeldt ziet, Karfunkel

1) Zie Aanteek. Z.Z. 54.

3) Eng. mandrakes.

2) Zie Aant. AAA. 53

28 69

werd bij hem de bloedroode edelsteen heeten, die ook den steenpuisten, vermoedelijk voorkomende dan bij zelf, door ze zijn naam te geven had veredelen, zonder ze begeerlijker te maken. Zoo moest de martelpriëns der Zeelieden een martelpriem worden, een Italiaansch ~~[illegible]~~ cartabello een Hollandsch katebelletje.[2] Zoo maakten de ~~[illegible]~~ engelschen van den welvoorwedig Yeoman of the Guard, die wegens zijn vroeger [illegible] boffetiers geheeten was, een beefeaters; zoo onze moederen, door van schuilewentje slechts de eerste helft te verstaan, een schoolmeestertje van, waarmede zij [illegible] de kleine vogels vertelden, zich verbergende achter de takken. Wie zal mij zeggen van welk alledaagsch woord (wellicht) het Nederlandsche volk een Duc-d'Alfe gemaakt heeft, [illegible] aan een naam van eeuwige gedachtenis gebonden die het zeden hoofd te verwenschen? Het zij, echter verwarring, waarbij het natuurlijk is

1) ~~Zie Aant. B BB~~ 58

2) ~~Zie CCC.~~

57)

3. ~~Zie DDD.~~

4. ~~[illegible]~~ ~~schoolbordje~~

4 („Piep zeis!)

~~Zie EEE~~

is toegegaan, doet den vriend zijner moedertaal
zonder onaangenaam aan dat weinig met in-
spanning uitgedachte, met zorg ervaarlijkheid en dan
ook door door haar de fabrieksklasp ziekend
word, waarvan driemaal overgehaalde fraas
in de dag hem onthaalt, gewoonlijk ontbreekende
door gebrek aan logica, gemis van welluidend
Lied, afwezigheid van zeerdi- 73 Door deze slag van
Ruwwijze taalzuiveraars mogen zij met welgevallen
worden overgenomen, en met ijver te pas gebracht,
zij beleedigen toch taalgevoel in den kenner ende
spraakmakende gemeente, neemt de niet op dan om ze
belachelijk te maken, te verhaspelen of, te zijner tijde
te verdringen. Zoo avanceerde het geloof aan den
velocipède en het velocipedeeren en gaven hollandsche
namen te geven, en werd elke wijze raad daarvoor te
berde gebracht; verstonden en het oor doge voortreffende
fietse en fietsen, waarmede onze vlugge wielruiters het
ding en zijn gebruik als bij ingeving zijn gaan noemen, en
dat ook door hem die ? voor het brucht heeft teefstond
verstaan en toegepast wordt.

Zoodt
Aant EEL.
Klaauwen

owel zondes
of ? ? ?

#

29

59

II

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

3 ~~[illegible]~~ Poëzie en Woorden.

II.

Toelichting en Aanvulling.

3. bl. 5. <u>gelykelyk</u> beeldspraak.

„De inbeelding is alleens voor zinnelyke aandoeningen vatbaar; en van daar is de geheele taal zoowel als onze (al) geheele denkvorm stoffelyk. Wy denken aan niets onstoffelyks, of het is door 't stoffelyke werktuig, en andere stoffelyke beelden, die zich zelven duidelyker of duisterer by ons opdoen, en waarmede wy alleenlyk (op zyn hoogste genomen) een zeker besef paren, dat er iets geestelyks onder gemeend wordt, & gin wy in 't hart gevoelen."

Bilderdyk <u>Verhandelingen Ziel- Zede- en Rechtleer betreffende</u> bl. 153.

ontst

* bg. verscht

<u>verschieten</u>. (= ontroeren; ontstellen, verschrikt staan.)

Ick verschiet, gans lydens

Hooft Warenar

[L. 2. 327.]

4. bl. 5. ~~Een~~ opzichte van een aantal woorden = opsporing noodig eigenlijk vruchteloos

De metaphoor ~~metafoor~~ in woorden als bewogen, ontroerd, ontzet wordt nog door ieder thuisgebracht, maar om haar ook in verschrikt te erkennen, moet men al gevraagd hebben hoe het schrikkeljaar aan zijn naam komt, en vernomen dat schrikken in eigenlijken zin = springen, ~~opspringen~~, verspringen opspringen terugspringen is. † Maar wie, die in onze tegenwoordige spreektaal verbaasd niet dan voor verwonderd gebruikt, en zich wel eens verwonderd zal hebben, ~~dat~~ het Mark. XIV. 33, waar onze Statenoverzetters het oorspronkelijk ~~[illegible]~~ door verbaasd worden hebben overgezet, van den zielstoestand des Heilands in Gethsémané gebruikt te vinden, komt op het spoor van het beeld dat hieronder schuilt, en waar het oorspronkelijk tegenspartelen ~~[illegible] [illegible]~~ dan overweldigd, verheugd, attonitus, consternatus aan te denken had.

Het ontroerd worden van de Synodale Voorz. is niet goed tot vertooning van deernis(?). Om ons op zichzelf niet stout geworden.

ontsteld.

† bij verschieten.

5 t: bl. 6 ~~Cimetière~~ — ~~Koimeterion~~ — Friedhof

Koimeterion — Slaapvertrek. Het grieksche woord dagteekent van de vroegste Christenschrijvers. Niet zelden leest men ook in het Oude Testament ontslapen (d. i. inslapen) voor sterven.

„Private sleepingchambers of Richard Bishop" las ik in 't jaar 18.. als het opschrift van een ~~[illegible]~~ grafkelder op de begraafplaats te Highgate. Op menige grafzerk in Westvlaanderen leest men Geruste (ter ruste gelegd) voor begraven.

Friedhof is niet, gelijk men allicht meenen zou, Duitsch zoo = Vredenhof, maar omfriunde, af-Ge heinde, en daardoor veilige, ~~[illegible]~~ hof. Einfriedigen zegt ~~[illegible]~~ door een heg insluiten. In die betekenis hoort men nog vrede[illegible], vryden, voor om- of afheinen, zooals in de Vlaamsche landbouwstreken. ~~[illegible] Vrijthof [illegible]~~

Gottesacker. Ook de Engelschen hadden weleer hun Gods acre.

E. bl. 7 Exil.

Essil [~~exil~~] werd in het Oude Fransch ook voor perte, ruïne gebruikt.

7. E. bl. 8. Tribulatie. het Zwaarwichtige woord — tribulatio.

Nu dorscht Gods straffe hand den dorscher ingezegend.
De vlegel breeckt niet eer voor dat die is versleten.
Gods oordeel scheid aldus het koren van het kaf;
Al brennt er 't gansche stroo, geluckt een dorschvloer, af.

Leest het by Vondel, in de Maeghden. V. Bedr.

(19) bl. 9. Betwist moge het zijn dat Holland enz.

"'t [?] veeleer broekland, moerasland aan te duiden, en indien dit juist is, dan is Holland een soortgelijke benaming als Nederland."

J. Verdam, in zijn Geschiedenis der Nederl. Taal (Leeuw. 1890) bl. 9.

(naar R. Fruin, De etymologie van Holland in het Album aangeboden aan dr. J. Leemans.)

~~(19) bl. 9. Betwist moge het zijn dat Holland enz.~~

~~Zie ook R. Fruin, Verdam, Middelnl. Woordenb.~~

De naam van zoo menig dorp in het aan zoo [?] boomeloos Noord-Holland

Schar-, Schelling-, Oost-, West-, Hoog-, Nibbinks-woude, Berkhout, IJsend-borch, enz.

~~(19) Betwist moge het zijn dat ons Holland enz.~~

~~Zie J. Verdam, Middelnederlandsch Woordenboek~~

~~De namen van zoo menig dorp in — Noord-Holland.~~

~~ziet woud.~~

~~Zie naar R. Fruin~~

[illegible]

8 - bl. 9 Albion

~~Albion. Het "zilvervoeten Albion"~~ [illegible] ~~van~~
~~Tennyson.~~ Dat de naam ~~volgens sommigen~~
~~van~~ dien van een ~~koning~~ of anderen koning ~~die~~
~~er geen~~ zou zijn afgeleid, is door ~~anderen~~ sommigen
beweerd. Maar aannemelijker dan dit, aannemelijker
ook dan het algemeen gevoelen v. h. "het witte krijt-gebergte",
wordt bij de geleerden ~~[illegible]~~ van het Keltisch Alba-in = berg-eiland geacht.

10 bl. 9 ~~Madeira, [illegible]~~ het eiland Madeira
Madeira, is ont Portugeesch ~~[illegible]~~ het gemeene n. w. voor hout. Het eiland vertoonde, bij zijne ontdekking ~~door de Portugeesche zeevaarders~~, niets dan eene ondoordringbare houtmassa. Zij staken er den brand in, die zeven jaren duurde. Het werd vervolgens in cultuur gebracht. De wijnstok en het suikerriet gedijden ~~[illegible]~~ over het geheel in de [illegible].

~~de naam va [illegible] dorp~~

~~11 bl. 9 (In het ... Noordholland: Het Noordse ..., Schar-, Schellings-, Oost-Wert-, Hoog-, Nibbixwoude, Berkhout, Hensbroek, enz.~~

H. bl.

Tennyson, met krijt niet te vreden, zingt van het „silvercoated" Albion.

Volgens sommigen echter zou de naam niet van ~~het~~ den aanblik

dan witte ~~[illegible]~~ krijtgebergten, ~~maar van~~ ~~eenzelvoring~~ [illegible]

afteleiden zijn, maar die van een zijner

vroegste koningen wezen.

36

61

11. ~~Fl~~ ~~B~~ bl. 9. Poirché enz.

Fazia degli Uberti.

De woorden zijn van

Met Florida kon men zich (mijns inziens) verzinnen: liefelijk † ~~...~~

Het draagt zijn naam naar den dag zijner ontdekking (1512, door Juan Ponce de Leon) op palmzondag, in ~~...~~ Spaansch Pascua florida

† niet „as a land of flowers" (Study of words p. 7)

Gelijk in Fransch ~~...~~ pâques fleuries genoemd, ~~...~~ wegens de versiering der kerken met bloemen en groene twijgen; de wijding der palmtakken, ~~...~~ het exorcismus der creatura florum et frondium.

12 ~~4~~ bl. 9

Reeds ten tijde der Haarlemsche dichteres Elizabeth Koolaart, geb. Hoofman († 1736) gingen de twee namen te zamen. Zij dichtte van Aalbertsberg, ~~...~~ op de bovenhand leeds. In haren „Uitnoodiging aan myne Gespeelen, dat ze mij op Veenberg, in Aalbertsberg koren bezoeken" laat het o.a.

Gespeeltjes, laat ~~...~~ geest bij mij
En vroolijk zig in de klaverweien

— A. de ...

NB (Hadri!) Jan

Van 't lustig Bloemendal vermeien.
Dat 's 't welig boschje, daar wel eer
Der Beieren en Hollands Heer,
Vorst Albregt, zelf en luft kon vinden enz
(Nagel. Ged. bl. 15, 16.)

13 ~~Hs.~~ bl. 9. de raan — van de Twaalf Apostelen aan de bergen enz.

NB 2e deel [illegible]

Dez overweging wel waard is, wat mij onlangs door een vriend uit de Kaapstad geschreven werd: Zoo als gij weet wordt de Kaapstad, in de ~~Taf~~ Tafelvallei gelegen, aan de landzijde aan door een halven cirkel ingesloten door den Duivels- (of Wind-)berg ten Z. Z. Oosten, den Tafelberg ten Zuiden, en den Leeuwenberg ten Westen en N. Westen. Maar achter den Tafelberg ligt eene lange rij van gebrokene spitsen, welke door de Portugeezen genoemd werden *Os Picos Fragosos, en in het archief door Riebeek en anderen de Gevelbergen. Nu was het mij steeds zonderling dat, hoe ik ook ze telde, ik nooit meer dan elf spitsen of punten vinden kon, indien ik den Tafelberg zelven uitsloot. Ik kon ook nooit te weten komen waarom de Windberg langzamerhand zijn ouden naam verloor, en plaats moest maken voor het onaanhalige ~~[illegible]~~ Duivelsberg, terwijl gelijktijdig de gevelbergen dien veranderde in de Twaalf Apostelen. Al peinzende kwam ik op het ~~denkbeeld~~ volgend denkbeeld.... Wanneer de Z. O. wind hier zoo vinnig stormt, dan zegt men, als de zware platte wolk zich over den Tafelberg verspreidt en er van afrolt in den vorm van een zwaren mist, dat het Tafellaken gelegd, of de tafel gedekt is. Maar welke tafel? Zou de dichterlijke en tevens vrome geest van het voorgeslacht in dezen schoonen berg het beeld gezien hebben van de Tafel des Avondmaals, in de Elf spitsen der Gevelbergen de elf apostelen allen die zamen zitten aan de [illegible] des Christus, wiens beeld men zich voorstelde in den trotsche steenrots, zoo lang verheven die de zijde van den Tafelberg vormt, terwijl de Verrader ver van het andere of benedeneinde van den berg alleen zit, waarom de twaalf(?) Windberg, den onder den naam van Duivelsberg heeft ontvangen en het zoogte behouden? Stellen wij ons dan de oude Zeevaarders hier eene afbeelding van de instelling des Avondmaals gevonden en ontdekt hebben door als de Natuur alleen ~~[illegible]~~ kon...

* Ik heb den oorsprong van dien naam tot nog toe nergens vermeld gevonden ~~[illegible]~~.

37

62

12. die van een plateau [illegible] gezien heeft, op het blad van een aardbeiboom, tot de verbeelding hadden gesproken. 1) Als Holland (Houtland) heet gewijs-lijk (zoowel als Madeira 2)) naar de dichte houtbe-zetting waarvan in het Haarlemmerhout, zoowel als in het Haagsche Bosch nog overblijfsels zijn, en de namen van zoo vele dorpen in het nu zoo boomlooze Noordholland nog getuigenis geven. 3)
Van Florence (Florentia Tacitus) heeft de dichter gezongen:

Perchè era posta in un prato di fiori
Le donne il nome bello onde si gloria. (4)

En zoo ook in Nederland hebben wij, (met twee) Rozendaal, ons dichterlijk Bloemendaal, dat de historische Stalberg verdrongen heeft. (5)

Het was de werking der dichterlijke verbeelding, die in het Berner Oberland aan de in haar smetteloos sneeuwkleed blinkende Jungfrau den naam gaf, en aan de Kaap den Leeuwenberg, en den Tafelberg dezen

~~No. 1.~~ 14| ~~XI.~~ bl. 10 Hameslag.

~~Hamerslag~~ In eigenlijken zin zijn het de schilfers die bij het smeden van yzer van het aanbeeld afgesprongen [?] spatten.

Dat wij stapelwolken [?] noemen, noemt [?] het volk in vele streken van England Noah's Ark; (het Noorderlicht in Lancashire), the merry dancers.

15 ~~XII.~~ bl. 10 ~~[illegible]~~ σκίουρος.

σκίουρος, van σκιά, schaduw en οὐρά, staart. Lat. sciurus, ~~waar~~ waarvan ~~[illegible]~~ het Sp. esquirol [?] en het ~~dim:~~ verklein: sciuriolus, waarvan het Fr. écureuil en het Eng. squirrel.

~~[illegible]~~ Maar het Italiaansch heeft scojatto, scojattolo naar het afschillen ~~van de~~ van de boomen; scojare, fr. écorcher.

Dat mag ons eekhoorn, ~~zijn?~~ ~~[illegible]~~ onderzocht [?]?
~~inkhoorn~~ en in den volksmond nog steeds inkhoren, zyn?

* ~~17~~ 15 bl. 11 <u>Arabische naam</u> Giraffe [zerâfe, zarâfa]
Zie, naar het <u>Glossaire</u> van Dozy-Engelmann, het <u>Woordenboek</u> der Ned. Taal.

~~17. bl. 11 Geraffe. Zie Dodey, Opperkunde [illegible]~~

[illegible] ~~17~~ B. bl. ~~11~~ ~~(of [illegible]?)~~ Robijntje ~~= Kneutje~~.

Robijntje. In de provinciën Utrecht en Groningen de volksnaam voor het Kneutje (Fringilla cannabina) met zijn fraai rooden kruin, krop en borstje, waaraan het aldaar ook den naam Vlamsijsje te danken heeft.

~~8. bl.~~

18. bl. 11. Zeeuwtje (Mergus albellus.). Kleiner watervogel ~~behoorende tot~~ [a. een] de "Zaagbekken" geslachten, en evenals een bekende verscheidenheid onder onze tamme duiven, ook Nonnetjes genoemd. Zoo is er onder de vinken ook een Patertje. Fringilla montanus. Bruinzwarte. Dat de huismusch in Frankrijk een Monnikje heet (moineau) is bekend en ~~heeft~~ behoeft geen verklaring.

172

193. bl. 12. Spendik.

Zie Hucht tot Oldhuis Herfstbladen bl. 160-2.

Lieve Spindik! roept uw zingen,
Dat het spinnen feller bromt,
Dat om weer den grond te dwingen
Ploeg en schop te voorschijn komen.

Met de daarbij door den dichter gegevene ophelderingen.

Bijmeesje is de gewone Geldersche naam van den Koolmees, ook wel genaamd naar de ~~[illegible]~~ bij het wijfje smallere, maar bij het mannetje breede kortzwarte streep over borst en buik. Fransch Mésange charbonnière, maar ook naar de fijne klauwtjes serre fine. ~~In Kennemerland~~

Lett. Lij. Hakker. (Parus major) Bij de Duitschen ook Brandmeesje.

Niet minder eigenaardig dan de naam van Koolmees, voor den Parus major, is die van Kortje naar door het geelbruine Zwartkopmeesje (Parus palustris) ~~die~~ naar dat kapje bij de N. Brabanders Osjekopje geheeten.

20 ~~S.~~ bl. 12. caprice

~~caprice~~. Vr. v. Lat. caper, een bokje.
Men kent het woord van Napoleon I: „Tout pour le moment et le caprice, rien pour la durée. Voilà notre devise et nos moeurs en France."

21. bl. 12

~~24~~ ~~II~~. Se pavaner, daarheen steifden als eene met blijkbaar zelfbehagen pronkende pauw. (Lat. pavo).

Men denke ook aan fourmiller, fureter, chatoyer ~~en~~ (als een katoog† glinsteren; ons ~~Lat.~~ Zeeuwsch en Vlaamsch glariën, glaren).

† met spel van kleuren

22 V. H.B. poesje — katje.

'Bij onze heidensche voorouders stond de kat in hoogste eere en gunst. Zij was aan Freia, de godin der liefde, gewijd, en trok haren wagen. Maar bij de invoering van het Christendom, waarbij men al het heidensche verduivelde, geraakte zij in het gevolg en dienst van tooverheksen en het [illegible]. Met dat al leeft in het volksgeloof ook het verband tusschen kat en Freia nog voort. Sloet vermeldt dat waarneer in Oostfriesland, Hessen, Waldeck of aan den Rijn een meisje de katten niet goed verzorgt, haar een slechte huwelijkstocht wachten staat, en dat waarneer ~~in Westfalen~~ bij het voorrechtekken van een huwelijk de zon schijnt, in Westfalen gezegd wordt dat de bruid de katten goed heeft gevoerd. (De Dieren 2.8). "Die jongelui hebben niet op de kat gepast," hoorde ik zelf in Kennemerland als het op een trouwdag stortregende... "De bruid heeft de kat niet gevoerd", is in dergelijk geval nog een algemeen gezegde. [illegible]

*

24. bl. 14. Violen.

† maar waaraan zij den naam hebben kunnen ontleenen, verklaar geven. (—

De vorm dezer bloemen doet zeker aan die van het muziekinstrument denken, waarmede zij den naam gemeen hebben;† zoo ook de jagtviolen (jagthoorn) uit vroeger dan de middeleeuwen, waarin wij het, tien nog slechts twee- of drie-snarig, den zang der Trovadoro's hooren begeleiden; maar het gladde bloemetje (bij de Grieken ἴον ἄνθος, de een-, eene bloemsgeheeten) ging reeds bij de Romeinen den naam van viola. Die benaming zelf hij het Grieksche

Aeo violae semper, nec hiantia lilia florent?

Van waar die naam? Crevelius, in een aanteekening op de Colloquia Erasmi, (p. 177) meent het te kunnen zeggen: „per antiphrasin quasi minime violandae". Faber (Thes. in voce) wil er een verkleining van het Grieksche ἴον in zien.

25. bl. 14. folk's glove.

„In Wallis fairy's glove, in Ireland fairy-bell, the glove of the good folks or fairies." (Brewer, Dict. of Phrase and Fable.)

68

23 bl. 13 IJzervarken

~~IJzervarken~~. Geen varken van ijzer, maar met ijzers. En der volksnamen voor den egel (stekelvarken, doornvarken), door zijn scherpe en breede onkwetsbaar, tegen het vergif van adders bestand, en zeer weinig kiesheid op het alleen dat hij ~~ongezond~~ naar binnen slaat.

* NB. 24. 25. ~~v. (bl. 26) 7 Zie~~ Vragen over ~~[illegible]~~

~~W. bl.~~

26. bl. 14 ? Zegeltjes, zegelbloempjes; in een andere naam voor het lelietje der dalen;† (Convallaria majalis).

† of als men wil als schreef lelietjen der dale

Bij de Franschen heet dit lieve bloempje naar zijn fijnen muskaatgeur (muscatus), muguet. En deze naam wordt overgebracht op jonge heeren, die zich gaarne mooi en welriekend maken; ~~[illegible]~~ pronkertjes, fatjes, vrijers (vg. muscadins). Men ontmoet het in deze beteekenis bij Lafontaine en bij Molière. Men kent het Zwitsersch Deuntje (Qui est-ce qui frappe à ma porte?) waarin Monsieur Muguet, welken dien het refrein is.

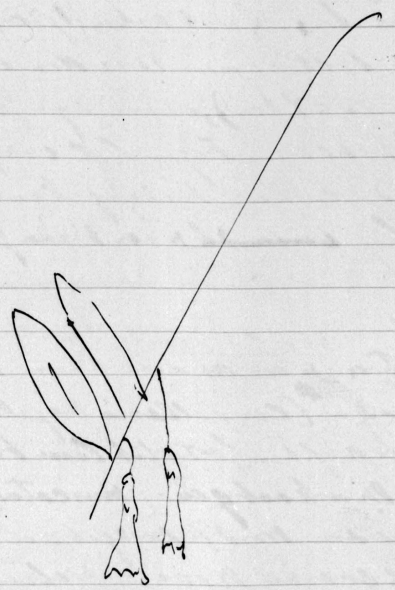

69

Er ~~[illegible]~~ een andere grover soort van Convallarias, ~~[illegible]~~ over de gehele lengte van den steel, verdeelde ~~[illegible]~~ bladen, waar tegenover de langere ~~[illegible]~~ bloemen (Zegeltjes) afhangen, Convallaria Polygonatum. Van deze en ook dezelve van Convallaria multiflora die er veel gelijkenis mede heeft) is de volksnaam zoo wel in Frankrijk en Engeland als bij ons Salomons Zegel. Bij ons draagt zij ook Fonteinkruid. De Duitschers noemen haar Weisswurz, en het Middelnederlandsch Wiswort (Witkruid)?; ~~[illegible]~~ Geheimzinnige namen, waartegen de Heerkenners onverbiddelijk ~~[illegible]~~ dan Motten (Zegel) met biggen inleggen. (Naar sommigen worden de ~~[illegible]~~ bevallige ~~klokjes~~ (convolvulus) ~~[illegible]~~ wat den naam Salomons Zegel behoeft.

[margin: den zelfden [illegible] Pfotjes p. spotjes gekeeken].]

Prof Kops (Flora Batava D 11.94) meldt te mogen beweren dat die ontstaan is van, eenige indrukken die men aan de knobbels van den kromme en dikke wortel ziet, die zich onder den grond dwarsinwaarts zeer ver uitbreidt; ~~Maar [illegible]~~ de volksnaam ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ Zegeltjes, is ook ~~[illegible]~~ gegeven aan de Convallaria majalis, het Lelietje der dalen

dalen gegeven, is aan den (signet-)vorm des
Bloemen ontleend, en die in Salomons
Zegel, voor de grootere sterk, en verward
met dien van Fortunatus schijnt ons
daar de door Salomon tot eigen gebruik
afgezonderde en ~~verzegelde~~ verzegelde fontein te wijzen,
die den reiziger in het Heilig Land nog heden
onder dien naam ~~wordt aangewezen~~ aan de bronnetjes van
den Opzichter van Salomons vijvers ~~bij~~ in de
nabijheid van Bethlehem, wordt aangewezen.
Ook ~~de~~ namen Kruiswortel, [illegible]wort, zullen
wel, „dat letterlijk de traditie omtrent de geheime
wetenschap van den ~~wijzen~~ bij uitnemendheid „wijzen koning” en ons
bandstaan, volgens deze, stond op zijn Zegel de ~~[illegible]~~ wezenlijke
naam (geschrift), die de ~~[illegible]~~ gesten der elementen ~~[illegible]~~ beheerscht; ~~gegeven~~.
Bij de Engelschen is a sealed fountain, een
gebruikelijke uitdrukking voor een uitsluitend voor-
recht. Men kan te dien einde Hooglied (4. 12). ~~[illegible]~~ zingt
de dichter: „Mijne Zuster, o Bruid, gij zijt een
besloten hof, eene beslotene welle, een verzegelde
fontein.”

26 ~~14~~ bl. 15 ontelbaar enz.
~~Daaronder ziet bruinige naar kindschheid~~
~~om als mensch of ~~een~~ anderzijds benoemde:~~
~~Maanbloem, Meizenoog, Koeienoogen,~~
~~Londhandel, Lettertong, Zeifgenbloem enz. enz.~~

~~V. 21.~~
~~Ijzerlangen hoe lieven, en die volksnamen~~
~~door Adam uitgerichte slingerplant †~~
~~met bevallige purperen bloemen aan den~~
~~top. Lieteinden. In Deutschland is het~~
~~hier & daar ook een der namen die~~
~~aan de Kampeslangies gegeven wordt.~~

† Solanum Dulcamara Nachtschade, ook Rekop, ook gerokt; Elf-, of Alfrank (HD. Hexenschlinge) geheeten

~~14~~ 27 bl. ~~15~~ 18
Haarlems klokkespel (Saxifraga granulata) en de en uit opgezocht
~~zegen~~ ~~met klokjes~~ ~~zoo lustige~~ zoo lustige Graanhof stad. Men denkt aan het ~~dagelijksch~~ elken dag en daarboven bij telkens gelegenheid luiden dezen Damiaatjes, en ~~lees~~ lustig carillon.

72 cent.

Bilderdijk, die er zijn laatste levensjaren sleepte en steeds onder 't nabijheid der Groote Kerk woonde, eerst in het begin der Damstraat, later op de Groote Markt, klaagt over in verband met de bijne klokken, en de schelle stemmen der bevolking.

En klokken, wier helle klank mijn hersens steeds door (trillen
Het zachtlend straatgewoel, bij nacht noch dag te stillen:
Het stemmen, door het minst als donderend weergekaatst,
Die ladders hooger dan gewone menschenspraak,
Die, even de klokken slechts een oogenblikjen zwijgen,
Als eensklaps uit de kloften der barstende aarde stijgen!

~~1827~~.
1827. Schemerschetsen. bl. ~~X3~~ 153.

N B. Hier ontbreekt 28 bl. 16.

73 29 (1) bl. 16.

Drievuldigheidsbloempje. Uit den volks-naam; onze [illegible] om het Drie-in-Een dat men er in zag gegeven; ontstaan dan weder een volksverhaal. Het bloempje† zou den Heilige Drievuldigheid gebeden hebben van bij geuren beroofd te worden, omdat om deswil het koren, waaronder het bevindt zoo droevig vertrapt werd.
Zie Sluet in De Gids 1867. 2e Dl.

† tot hartelijk [illegible] Genoeg als een eenklinige [illegible] maartsche [illegible] (Viola odorata)

~~N.B. [illegible] 73 bl. 16~~

74. 30 Vinkoort, Vingkoord, ook [by Waardeuyn] enkel Vink]; Eng. periwinkle, Sax. perwince.

‡ en by Kiliaen, Wenck, voor Eenos veroudeud (vetus)

Fransch. pervenche, Ital. pervinca. Lat. Vinca, pervinca. De afleiding is onzeker van vincire, omdat deze plante als dicht ommestaande overgroeit en verdrukt? of vincio, omdat zoo zy geplukt is, gebruikt ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ voor het vlechten van kransen het knoopen van slingers. [Een kruid dat brengen kan af van gedwongen aard. C.] Haar Grieksche naam was Klematis dafnoeides (Een kruid zeer na gelijk doch minder dan Laurieren C.). ‡ By de Duitschers ~~[illegible]~~ Wintergrün (Een kruid, overal jengelig groene noch voorts en deede wytkern C.]. Behalve dien van pervenche, draagt zij in Frankrijk ~~ook~~ nog de namen van violette des sorciers, en ook van pucellage. Dat zy ~~[illegible]~~ draagt dezelfden naam ~~[illegible]~~ is niets dan door maatregel van tweeders-beleid vruchten voortbrengt ~~[illegible]~~ is ~~[illegible]~~ een kruidkundigen ~~[illegible]~~ [Zie ~~[illegible]~~, Flora het VI]

‡ Een andere Nederl. naam is Ingroen

NB Vervolg Beerzyde. 75

75

bekend („'t kruid dat bloemen draagt, maar nimmer
zaad en schiet"). En niet alleen Italië waar
men het den naam geeft, ~~naar~~ het den *Fior di
morte*, maar ook in Duitschland en ons vader-
land plaatst men ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ de kleine blauwe bloem met hare
immergroen blad bij voorkeur op de grafstede
der jongelieden. Ook kent onze Cats wel. Men
leze maar eens het lijkgedicht; voor
~~de~~ het musje van Rhodopis, een liedje dat
in bevalligheid voor geen ouder of
nieuwere liederen wijkt, de 4de strophe:

Nu vrijsters, die dat aardig dier
Voor dezen hebt gekend,
~~Ik~~ bidde komt te zamen hier,
Zijn tijdt die is volent.
Komt hier gespeelen, komt doch ras,
Komt ijder met zijn wijs:
Plukt maegdenpalm en bloemgewas,
En ~~[illegible]~~ ciert het kleine lijk.

76

fraaie, brieven

30 ~~B~~ B. bl. 18 namen aan de fraaiste kapellen gegeven. 50
Min dichterlijk klinkt de naam van Schoenlappers
aan die bij ons, na het Witje, meest voorkomende
dagvlinders gegeven. Maar ~~[illegible]~~
Snellen van Vollenhoven (Gelede dieren van
Nederl.) leert ons Schoenlappers ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ en verstaat het als met schoone
vlinders ~~[illegible]~~ (lappen) heb[...]

~~...~~nde wapperaders 50[1]

vroegere Nederlandsche namen voor den Vlinder,

na voorgaans ~~Kapel~~ geweest wordt waren

(gelijk nog in 't W.Dl.) Zomervogels, vijfwouter‡, en

ook Pepel, nader aan papilio dan

Kapel, dat daarvan Frels ook verbastering

schijnt te zijn. ~~Ook Botterkapel, is~~ Mij heugt

hoe de Nederlandsche vertalers van een Engelschen

Roman, door een onbarmhartig criticus

beter werd uitgesproken dat hij butterfly

door botervlieg ~~vertaald~~ weergegeven had. ~~...~~

~~...~~ Had hij

geweten dat ~~ons~~ niet alleen botterkapel maar ook botervlieg onder de

oude namen van den vlinder, maar bepaaldelijk

‡ Vijfwouter,
(vg. H.D. Zevefalter;)
Pfeyfholder,
Spannevogel

~~Vg. Gezelle... 13 ... [illegible]~~

Den Lezer

Op Heden den Achtentwintigsten van Bl

Zijnde des daags na den Zeventig

Francuscus

Medicinae, Honoris Causâ Chirurgiae, item

bij de Universiteit van Cambridge; Eershalve Lid va

Commandeur van de

Eerelid, Bestuurder, Lid, Correspondent van

van het uitje schoord ~~[illegible]~~, en deze naam
zyn grond had in het volksgeloof ~~[illegible]~~
dat die kapellen eigenlyk heksen zyn die
melk en boter stelen, hij hadt zich kunnen
verdedigen. Boterlekker, Melkdief zyn
namen, die hun in duitsche landen worden
nagegeven.⁷) Sezeerbang en zyne leetgaan van de Collegia (1664)
voor de drov. Erasmus ~~[illegible]~~ 16. 1716 genoemd papelong.
Zijtevonter leest men nog bij Vondel en zyne
overbrengen van ~~[illegible]~~. v. 375 en het 5e. B. der Metamorph.

fr. Belg. Capellekens, Boterwlieges geest.

~~[illegible]~~ ~~Erasmus~~ ~~[illegible]~~ ~~Capellekens, Boterwlieg~~

32. bl. 18. Chrysalide.

Chrysalide. Zoo noemt de wetenschap, die kunnen
"haar vrucht, het kostbre graf van Zijde en goud"
waaruit de verpopte rups als Vlinder te
voorschijn komt, die de Grieken ψυχή (Psyche), d. i.
Ziel noemden, omdat zij er ~~[illegible]~~ dit zinnebeeld
~~[illegible]~~ in zagen; geleufd zinnebeeld, dat de
Grieken overleefd heeft, en in alle latere [illegible]
~~[illegible]~~ leven ~~[illegible]~~ bleef. Wie die
Dr. Potters nog niet vergeten is, denkt hier licht
aan zijn krimpend rupsje ingekrompen, staat
gebold in de enge cel"?

405

Heil!

...ocum aand des jaars O. H. Achttien honderd Achtentacht...
...ysten Verjaardag van

...Cornelis Donders

...que Philosophiae Naturalis Doctor, Honorary Doctor of Laws
...n de Medische Faculteit bij de Academie te Weenen;
... Orde van den Nederlandschen Leeuw;
...tal van

178

„Betjen" zingt by den Steynmage Bouk (1772-1828) in een voor my onvergetelyk dichtje, een vroeg gestorven kind zijn oudste zusje toe:

Betjen! Zaagt gy op dat pas
Met een zilveren vlinder zweven?
Scheen een zilveren (gouden) cithersnaar
Niet van zelf geluid te geven?
Ben, myn zusje, ging Deneys
Naar het Zalig Paradys.
(Nachtkusje, 1812)

Ontbreekt 33 bl. 18

34. bl 18. groote kever — als marteltuig —
DD. Dit is en de door Innocentius III tegen den Albigenzen en Waldenzen geboden kruistocht voorgekomen, als soldaten van den Graaf de Montfort een grysaard van zestig jaar op een bank bonden en hem onder een bakjen een vliegend hert op den navel zetten, dat al knagende en wroetende hem den buik moest doorboren

1

1) Ook in dat kortelijk en in eener daar én opgedachte belangrijk boekskewen, onlangs (1889) te Londen in 't licht verschenen onder den titel van: Very Original English! as written by our little ones at school, by Henry J. Barker B.A., F.R.S.L. leest at in het onverwachted opstel on Insects, van een knaap van elf jaren uit de lagere volksklasse: „The prettiest insect in all this world is the ladybird. When boys catch ladybirds they never kill them, but they let them stand on the back of their hand, and they say —

„Ladybird, ladybird fly away home,
The house is all empty, yer brothers all gone,
All but one sat under under a stone,
Writin a letter as fast as he can"
Then the boy touches it behind, and it flies away."

p. ~~52~~, 53.

79

35. ~~Bl.~~ bl. 19 x ~~[illegible]~~

Het Onze lieven Heersbeestje, ook Onzelieve vrouwenbeestje bij ons genoemd, heet ook bij de Franschen bête (of vache) du Bon Dieu, en ~~of ook~~ bête de la Vierge, bij de Engelschen Lady-Cow en Lady Bird; bij de Duitschers Unsers Herren Huhn, Marienhuhn, Gotteskaefer, Gottes Lämchen, ook Sonnenkind. Bij onze heidensche voorouders Freyas haene.

Zie over dit ~~[illegible]~~ in onze oogen zoo veel belang inboezemende diertje het uitvoerige hoofdstuk onder zijn naam, bij Mr. E. A. J. W. Baron Sloet: De Dieren in het Germaansche Volksgeloof en Volksgebruik. bl. 393–415. Men zal er ook een aantal van de rympjes in vinden ~~door~~ die de ~~[illegible]~~ kinderen in alle landen het toezingen als zij het op de hand houden en tot vliegen aan sporen. 1)

Het overheerschende denkbeeld is daarbij, dat het geluk, of heil van zaap aanbrengt

De dezelfde overtuiging worden ook in vele streken Zwaluwen en Tortelduiven † Heeren Gods vogels ~~of Godsvogels~~ genoemd

† Godsvogels)

80 36 ~~77~~. bl. 19

Rombout, Korenbout, pruster of bleinen-byters, donderbok glazemakers,

~~37 OC bl. 20.~~ 37 bl. 19.

H. Frédéric Amiel. Jour à jour p. 52. v.

La Libellule

In England is de algemeene naam voor dit insekt ~~naam~~ dragonfly; en der volksnamen The devil's darning needle (stopnaald). Ook onder ons worden de ~~[illegible]~~ groene ~~[illegible]~~ wel ~~[illegible]~~ naaldekokers de ~~[illegible]~~ fijnere naalden genoemd

Ik kan my niet weerhouden hier de volgende dichtregels van Tennyson af te schryven:

Today I saw the dragon-fly
Come from the wells where he did lie.

An inner impulse rent the veil
Of his old husk: from head to tail
Came out clear plates of saphire mail.

He dried his wings; like gaze they grew
Thro' crofts and pastures wet with dew
A living flash of light he flew.

~~38~~ H. H. H. 20.

81 A. W. à Winschooten's Seeman, Leiden 1681. op het woord Juffers:

Ook noemen ze hooge palen, steigerpalen heeten juffers, maar zonder dergelyke gentighe(?) Eo.

Juffer is de naam van de ~~vrouwelyke~~ witte ,,

E. de vrouwelyke ~~[illegible]~~ denneboom, ~~de man~~ en onderscheiding van den ~~[illegible]~~ zwarten mannelyken, mastboom, de abies mascula der Ouden.

op Hofwyck, † als Lyer brandhout ter markt,

Van de Juffers† leeft by Huygens. KB. XXVII. 80

'k Legh al mijn' Wissjes op het Vier:
Dregh niet het gueh; wat doen sy hier?
Zy stoken brand in alle Landen;
Nu is 't haer beurt oock eens te branden.

Van de Mastboomen aldaer: KB XXVII. 144.

De Winter is de nacht van 't jaer,
En al dat dort slaept in den winter:
Tot mynent slaeyt niet een splinter;
Het siet er of 't nogh nacht, maer Somermiddagh waer.
Wat hebb ick wesens van mijns Mannetjens te maken,
Die Hofwyck, altijd groen, en altijd wackerd, waken!†

† 't Zy Hofwyck, met Zyn ['t] bewoners mannetjes. "

1

182 – 89 ~~V~~I. bl. 20.

Balkvangen; (zij. by bruig weer aangeschoten, Balk = boom, vlag, stortzeil).

Tapend, voor de matrozenmuts, ~~tappen~~, tappenstoot aan de vroegere spitsen

vervangen hier. ~~die dient hier tot aan~~ volgens herinnering deden den aanvang van

Vondels Lof der Zeevaert ©:

Al wat bequaem betoont aengrijpen kan, en vatten,
En dansen op de koorde, en klauteren als katten:
Zeespoocken, die geswind den steylen mast op vlieght,
En ~~zijl~~ rijst en Thetis schoot van kielsbeen ~~...~~ opgewieght:
Boelckevangendragend gild, en blaeuwe tappert-kneden,
Die kratsen ~~kaag~~ daelt op 't land, en lucht schept op de vloeden

~~KK. Stijl van 't Lat. Stylus, oorspronkelijk o. a. meer dan een soort van ~~spits~~ lang en spits werktuig gebruikt, ook in de schrijfstift. en van daar op den schrijfstijl.~~

148

83

~~38~~ 40)

~~Kl.~~ bl. 21

(hemel (ledikant).)

NB Nieuwe uitg.

„Een overhemelt of verhemelt, Onsttijds: soms [illegible] niet sterren bemaald. blau geverft met vergulde sterrekens daer op". Zie J. Muller: Een bezoek aan de Immuniteiten der Utrechtsche Kapittelen. Gids. Mei 1890 44 bl.

4¹/~~39~~. bl 22. Schalken (dienaars, knechten, vgl. maarschalk en dergl.) [illegible] in de Bouwkunst, kleinere zuiltjes ter ondersteuning van de grootere. — ~~[illegible]~~ ook het levenloze dat ons diene moet; vgl. [illegible] knechts; [illegible] knecht, [illegible], knaap, page; ~~[illegible]~~ ~~sergeant~~.

~~[illegible]~~ bl. ~~39~~ 42. bl 22). Stijl

Stijl, van 't Lat. Stylus, oorspronkelijk in meer dan een soort van lang en spits werktuig gebruikt, ook van de schrijfstift, en van daar op den schrijfstijl overgegaan.

De populaire naam van den klompschroef is bij onze schrijnwerkers zoo wel als bij de Fransche sergeant. Waar nijdheid en de sterkte die ons [illegible] over [illegible] [illegible] drukt in allen begrijpen heeft onder verbastering van serre-joint ingezet w. Zie Littré, i. voce. Dat die benaming die nu zonderlinge een militairen rang aanduidt, in het algemeen als dienaar, dienstknecht (serviens) te kunnen [illegible] is bekend. Het oud fransch draagt zelfs sergent de Dieu, en dien naam wordt [illegible] Melis Stoke de evangeliepredeker Willebrord een strouten sergeant genoemd. Bij de Engelschen is [illegible]

[illegible] in old days the title „a lawyer of the highest rank" (and answering to the Doctor of the Civil Law)". Stud. Dict.

57

~~N.N.~~ 43. Ol 22

84 Stellionatus. "The word includes all such legally punishable acts of swindling or injurious fraud committed on the property of another as are not specified in any more precise enactment; being drawn and derived from a practice attributed, I suppose without any foundation, to the lizard or "stellio" — Having cast its winter skin it is reported to swallow it at once, and this out of a malignant grudge lest any should profit by that which, if not now, was of old accounted a specific in certain diseases. The term was then transferred to any malicious wrong whatever done by one person to another." Trench. Study of Words p. 68.

~~42 .O.H. 23.~~ N B.

85

~~Ine van zoete Bladjes hond';~~
~~Ik verkiesde liever Zouts~~

Tollens

42 bl. 23. (runen)

5 "De beuk aan Wodan gewijd en die 2 runen er in gesneden" (Tijdschr. Gids 1881 2. 231.

Het runen-alfabet (16 of 24 letterteekens) op afzonderlijke blokjes (staven) uit een zelfde groenen loot gesneden, werd door den priester op een wit laken (temere ac fortuito) nedergeworpen. Daarna greep hij blindelings drie dier staven op, en maakte de drie verkregen klanken tot spellen, en wel op de volgende wijze. In de eerste twee woorden des woordes waarop de keuze viel moest een dezer drie runen beginnen (stafrijm), en het der middelste, zes met eene andere en de derden; het met de overgeblevene staven den priester hij, tot stafrijm aaneengebonden een dichtspreuk op, die als een Godspraak werd aangenomen. — Tacit. Germ. C. 10. en Scherer Zur Gesch. der deutsch. Sprache. In de Völuspa der latere Edda en de Völuspa zien ... de Nornen (Scandinavische Parcae) Urd, Verdandi, Skuld (Verleden, Heden, Toekomst): op dezelfde wijze, dat ... de lotsbeschikkingen ... voor te beschikken.

"De beuk (runen) aan Wodan gewijd en de runen er in gesneden" ...

of heet haar straal. De algebra trekt wortels; de
zeetegeleerdheid ~~[illegible]~~ opgespeld en Niedrijf dat
alleen Gelaatten kan meten en zich mogelijk ~~[illegible]~~
gaat vergelijken aan ~~[illegible]~~ Stellionaten, zonder misschien
te weten dat taalkundigen den letterlijken naam van dien
der hagedis (stellio) afleiden, die gezegd wordt
~~[illegible]~~ der lieden, die hij ~~af~~ afstroopte, nog daarenboven te verslinden.
De letterkundige Critiek; is zij een kunst, of
een wetenschap? Is die een wetenschap, dan
zeker behoort zij tot de strenge; de letterkundige
Critiek spreekt van afgezaagd, hoogdravend,
gezwollen, van draak te eeuwen, en van
ongaire prijs, *) Goede en slechte smaak, uit haar pen ~~zijn,~~
~~[illegible]~~ overdrachtelijke uitdrukkingen
~~[illegible]~~ zinnelijke beeldspraak; Gebruikt zij, bij
het schrijven harer vonnissen, wat toegegeven ~~[illegible]~~ waarschijnlijk is, en talen schrijven, dan is het niet dan
bij ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ euphemistische metaphoor dat
zij dat wetenschap een fleur noemt te om ook
eens een verbleekte metaphoor te noemen.

*) zij onderscheidt Lamoles en Krampelo van gepresende en [illegible] verzen; Zoete verzen
[illegible]
[illegible]

G.R.⁴⁵ bl. 24 Zwanezang.

~~Antwoordsyhe. Afscheid. Knoterbloem I.~~

Hadrianus Junius geeft in zijn Nomenclator omnium rerum (1567) onder de nederduitsche benamingen der Zwaan ook deze van Keylen op en voegt er bij: „de querula voce, ut a Gemen proprium olorem a Latinis dici puto". „De wilde Zwaan" schrijft Schlegel (Cygnus ~~[illegible]~~ musicus et ferus), „het Noordelijk Europa toebehoorende wordt in Groningen Kwelzwaan¹) genoemd¹) (De Vogels van Nederland). Slaats (De dieren enz) beaamt aan dat hij in Friesland Klockzwaan heet. Met dat al is het ~~[illegible]~~ de volksoverlevering omtrent als zangsters ~~het zingen~~ van den wilden Zwaan door de meeste natuurkundigen óf geheel verworpen óf aan sterk en twijfel getrokken; maar zij worden ~~[illegible]~~ door laatstgenoemden strijdig op gezag van ~~[illegible]~~ anderen te latere met goeden uitslag verdedigd. ~~[illegible]~~ Zie de Dieren. bl. 290-292.

¹) Ook de wilde duif (Columba Palumbus) (ringelduif, woudduif, ~~[illegible]~~ kirkoluift?, fr. ramier. zij nestelt op horizontale boomtakken) Fennel & Bredtoe? Kweldeduif genoemd (Zie Meijer Woordenschat Verd. XIII.) Maar gehoor heeft iets weemoedigs:

Le sauvage, tranquille au bord d'une fontaine,
Fait redire à l'écho les accents de sa voix,
Tandis que le ramier, perché sur un vieux chêne,
Prolonge ses soupirs dans l'épaisseur des bois. Combalz?

Klaagtoonde(?)

Ik schrijf er het volgende uit af:
„Bij een zestal schrijvers Pallas, Faber, Graffer, Oesel, Hohmeyer en Schilling, die bij A. E. Brehm (*Illustrirtes Thierleben* 1867 IV. S. 782) het werkelijke zingen van den zwaan verzekeren, voeg ik een der jongsten, Dr. Masius, schrijvende (*Zoölogie*, 1874 S. 670): Bleibt dies (de mythe van den doodenzang) eben auch nur Fabel, so fehlt ihr doch nicht ganz eine natürliche Anknüpfung. Denn während fast alle Schwimmer nur einen rauhen oder schrillen Schrei hervorzubringen vermögen, ist dem Singschwan allerdings ein sehr sonorer ebenso voller als weicher Ton verliehen; auch nüchterne Beobachter haben ihn mit den sanften Klange ferner Posaunen oder Glöcken verglichen".

[illegible]

*) "The watch Mara", heet zy by Walter Scott. Betrothed Ch. XV.

46 R. bl. 25. 89 63

89

Lucht- en

Elven of Alven en Weerwolven waren veld-geesten; Nikkers, watergeesten en behoorden tot de zwarten. ("Nikkerswart" noemt men nog heden ten dage een aan de lucht hangende zwarte lucht die zich gewoonlijk in regen ontlaadt" Hoeft tot Oldheid). Drommels, Bullebakken Nachtridders behoorden tot de lucht-geesten; Drentels, Kentels, drollen, uiken, ~~[illegible]~~kkers Blekebaauwen waren aard-geesten van het dwergengeslacht.

De luchtelven zijn schoon, en hun gang is lieflijker dan dat der zeemeerminnen. Zij wonen in het gloeiryk Alfheim. Zy dansen by maneschijn en de wandelaar die hen ophoort of het landgeraas gehoord wordt. Die het ~~gezien~~ heeft ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ontdekken des morgens in het gras de kringen der ~~[illegible]~~ op de weiden ~~[illegible]~~ geluk de wachters. Zie Ter Gouw. Volksvermaken. Zie

47. bl. 25. nachtmeer- alp. [εφιάλτης incubus].

De nachtmeer is een meer [maar] of alf, die tot de luchts-geesten moet gerekend worden.*) Van haar wordt ook geloofd dat zy des nachts de paarden op den stal berydt, hetwelk blykt aan de koppen, die zy daardoor in de manen krygen. Zie de bovende ~~vertelling~~ Valuinsche Sage De Nachtmare in Hoefts Herfstdraden bl. 38 u.vv. ingevoegd.

90

met dezen aanvang, waaruit men tevens ziet
welke middelen het volksgeloof tegen deze kwaden
zijner verbeelding aanwendt:
Niets hielp op den deur;
Geen kruis op den muur,
Met rood geschilderd,
Geen kop van een paard,
Op het staldak bewaard,
Kon de mare meer weren
Om de paarden te deren.
Met knoppen in 't haar
En in 't zweet en verwilderd,
Stonden de paarden daar,
Met 't ochtendrood
De boer zich ging wasschen
En de staldeur ontsloot.
Nu dacht hy, ik wil eens de mare verrassen,

~~Dat het geloof aan Maren of Meeren, ook aan den enz.~~
~~: gestaarten aap de naam van Meerkat gaf (z. v. a. Spook-kat) gaf, is niet onwaarschijnlijk † Ook van~~

† Het Ital. heeft [illegible] catto mammone [illegible] [illegible] Catta [illegible] [illegible]

91

meerkol (Garrulus glandarius), eigenl. meerkolf voor de Vlaamsche Gaai, heeft ~~eenvoud~~ een anderen oorsprong. ¹ Is de eigennaam Marcolf (mark = d.i. grens-wolf). Men vergelijke de Falkwoo namen met wolf samengesteld, die uit de uit de Dierensage in de algemeene taal zijn overgegaan. In den Nederduitschen Reinecke de Vos, heet de Vlaamsche Gaai ~~Mark~~ Marquart (Markwart = grens-wacht. Zie Kluge's Etym. W. B.

¹ in meerkol de zijne prophetische species (1)

(1) Zij beroemt als leugenaar bij 't op-[?] heeft de gave van het geluid der andere vogels en zelfs d[?] katten na te bootsen; gaat dit zij door 't bosch gaat, over al door 't land met en [?] en is zeer zonderlinge aan 't lijf komen

48. bl. 25 (Spook- of Marefakken. Mistletoe. Mijn kam)

~~II~~ ~~I~~ Deze bijzonderheden medegedeeld zijn in mijne Sparsa (Opstel: Iöna); wat de Druïden betreft bl. 136. ~~[illegible]~~ ~~[illegible] 157.~~ en voor het Skandinavisch verhaal bl. ~~135, 136.~~ 157.

700

49 (1220 [illegible]). bL 26 ~~Balders Blume~~ – 8ᵗʰ Jan. 1902 72 66

„Balders-Blüthe, wahrscheinlich eine Hypericum-Art (Parnassia) mit einem umfassenden Schaftblatt und grosser weisser fünfblättriger Blume mit gelben Schuppen. Dieses heilkräftige sonnwendgesammelte Wunderkraut hiess Johannisblut, auch Cavalierkraut. Als nämlich Johannes der Täufer an Balders Stelle trat, gingen Sagen und Gebräuche auf ihn über. Auch einer Scleranthus-Art („Knauel“) mit sehr kleinen Blüthenbüscheln hiess sonst Johannisblut und Johanniskraut, weil an seiner Wurzel die sogenannten Kermes-Körner gefunden werden. Dies sind die über ihren Eiern sterbenden Weibchen einer Schildlaus Coccus, welche einen kostbaren rothen Färbestoff liefern und seit ältesten Zeiten (auch als Mittel gegen den Krebs)“ unter dem Namen Johannisblut gesammelt

doch wo der Gott sein Blut vergossen
daß man seitdem ein Heilkraut sprossen
Das Volk mit staunendem Gemüthe
pflückt heute noch die Balder-Blüthe
Zeigt ~~Dimar~~ Ettar König die Edda an, e [illegible]
er [illegible]

720

67

93 wurden. Das Blut sterbender Götter hat Zauberkräfte, welche ~~aus~~ in die daraus wachsenden Kräuter übergehen. Vergleiche Simrock Mythologie S. 271.

E. Lüng? Aus der Edda, Deutsche Nachklänge in neuen Liedern. S. 74 &c. 1842.

Bij ons te lande draagt meer dan eene in het wild groeiende plant den naam van St. Jans kruid, maar zeer bepaaldelijk, bij Zwolle en elders, het ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ Duizendhoord? Hertshooi, Hypericum perforatum, dus ~~[illegible]~~ bijgenaamd om dat de bladeren tegen het licht gezien met vele doorschijnende stippen als ~~[illegible]~~ doorboord voorkomen (fr. millepertuis; in Z. Nederl. ook St. Jans bloem. Vroeger meer dan thans in de geneeskunde aangewend, worden door het volk nog altijd vele heilzame krachten aan dit kruid toegeschreven. De Nijmeegsche ~~[illegible]~~ daarvan? gestookte? olie (St. Jans olie) is bekend. ~~Om~~ wegens? de groote? kracht die zij tegen

der Booze besitten Zeer, vereert het ook het
volk met den naam Jaag der Duivel.

Sint Jans (vulgaris) Riem wordt by D. de Bijvoet (Artemisia) genoemd, die dezen naam van Bijvoet heeft van het volksgeloof dat een stukje van den wortel, in het schoeisel gestoken, het vermoeijenis tegen gaat.

94) 50/48. bl 27. Ostara, Ostra, het Oosten, de opgang, het
morgenrood, de morgen des jaars, de morgen
ook des levens, waarvan as beschermheilige
der Duitschers de H. Walpurgis, in de plaats
genomen is, maar wier naam by Duitschers en
Engelschen in den naam van het (by den Angelsaksers gevierd) feest
der Asen Stilands gegeven, (Ostara,
Eastern) nog voortleeft, gelyk het
Jule-klok op den Engelschen Kerstnacht-
dienst en in ons zoo weinig bekend joelen
het jaar door het joelfeest, het Zonnefeest
na het winter solstitium gevierd en
herinnering houden kan. (Zg. het kerstfeest
invoeren solis by de Romeinen.

~~49 w.w. bl.~~ 95

Onze Lieve Vrouwe Bedstroo. Twee zeer verschillende planten worden bij ons met denzelfden naam genoemd; het ook ziekend Walstroo (Galium Verum) en algemeener nog het hoofdbestanddeel in onzen Meidrank de Asperula Odorata, die de Duitschers Waldmeister ~~noemen~~ noemen, de ~~Engelschen Wood~~ ward, en de ~~Franschen~~ met ~~overbracht~~ ~~[illegible]~~ Gruyer noemen.

56 ~~w.w.~~ bl. 27

~~56~~ Om haar vroeg aan te worden gelijk hij ~~[illegible]~~ eenmaal door hem gewoed is geworden.

† algemeen Uit oud Grieksch geloof ontstond, bij de Grieken bij wie de Ooievaar naar het wit en zwart zijner vederbekleeding Pelargos heette de pelargo koi nomoi, de wetten op het onderhouden der ouders door de kinderen, en de uitdrukking antipelargein, voor het vergelden van weldaden. — Dat de pieteit der Ooievaars op

De ommekeer 56.

~~95~~

op hun beurt door de goden vergoeden, werd door
de opspringende elanden in menschen te ver-
anderen, is zeer bij Aelianus en [illegible]
te vele Oude boeken te lezen.

70

96 52 XX. bl. 27

<u>Odebaar</u> z. v. als schataanbrenger, van datzelfde
<u>Ode</u> dat wy nog in <u>kleinood</u> over
~~het~~ Kielderen, en <u>baren</u>, dragen. Die benaming
[illegible] door van Lennep zoo bevallig
tot en „Romance" bewerkte Sage uit den
[illegible] Zang van zyn Jacoba en Bertha.

's Voorvaders ~~[illegible]~~ keeren de eibers weder
In Egyptes vruchtbaar Strand;
~~[illegible]~~ enz.
~~[illegible]~~:

Zie <u>Nederl.</u> <u>Legende</u>, 4e D. bl. 73 en vol.
de Ecber van Egmond; en de Aant.
~~[illegible]~~ bl. 105 en 106.

37. bl. ~~28~~ ~~XV~~ (*Apodes Indicae*). Paradysvogel. 71.

101

97

„Vreemde verhalen waren vroeger van deze vogels in omloop. Zij waren in Europa alleen bekend door de opgezette huiden, ontdaan van pooten en vleugels, zoodat de Nederlandsche reiziger van Linschoten (1596) van hen berichtte: „Deese vogelen en worden nimmer meer levendigh gesien, dan dood zijnde vallen op de eilanden (de Molukken). Vliegen soo men segt, jeghens de sonne ende houden haar altoos in de luchte, sonder op d'aerde te komen, want en hebben gheen voeten noch vleughelen." Pigafetta, die Magelhaen (1521) op zijn tochten vergezelde, spreekt echter reeds van de pooten „ter lengte van een schrijfpen", maar deze bewering werd bestreden. Bij de Maleiers is de naam „boerong mati" (doode vogel) een staande handelsterm voor den paradijsvogel; en het klinkt zonderling, als men hen hoort spreken van een „boerong mati hidoep",

~~102~~
98.

(levende doode vogel), ter aanduiding van een levend exemplaar dezer vogels, (in den regel zeldzaam te krijgen)."

Aldus (1858) J. L. van Hasselt, op bl. 53 van zijn Gedenkboek van een 25 jarigen Zendelingsleven op Nieuw Guinea, waar deze vogels, in verschillende soorten, overvloedig zijn. (Zie ook bl. 51. 52)

Onder de Avium Nomina achter het woordenboek van Kilian (uitg. 1777) vond ik bij den daar Paradysvogel ook deze Leuchtvogel vermeld, "sive quod in aëre semper fere degat, sive quod eo etiam ibidem vulgo dicatur: dewijl geen, cibum in nulla in esse putant praeter coeli rorem, qui simul sit cibus et potus."

Intusschen is de Apodes Indica de enige vogel niet, die ook den naam van Pootelooze Kraggera draagt. "Apodes, vel depodes potius ~~[illegible]~~" by Hadrianus Junius (Nomenclator omnium rerum. Ed. 1620. p. 54.), ~~Apodes [illegible]~~, de [illegible] Gierzwaluw, in de wetenschap onder den ook door hem vermelden naam van Cypselus (Gr. κυψελος)

~~145~~

99.

73

wordt saamgevat: „Zy kunnen niet loopen, en wanneer zy op den grond geraken, kunnen zy slechts met veel moeite weder ~~opst~~ opvliegen." Schlegel *De Vogels van Nederland*. Onder inlandsche soort, veel grooter dan de Gewone Zwaluw heet de

pootloose { Cypselus apus; (gr. apous).

Als Prof. Harting in zyn belangryk opstel over het *Vliegen* (Alb. d. Nat. 1867) ~~[illegible]~~ de ~~alle~~ steile Zwaluwen ~~[illegible]~~ zonder onderscheid beweert dat zy het vermogen missen, om zelfs van den grond of van den tak, waarop zy zitten, op te stygen"; „hare ~~[illegible]~~ korte pootjes," zegt hy, „zyn daartoe te zwak. en zy moeten zich van eene hoogte laten afvallen, alvorens de vlugt te nemen — ~~zegt~~ beweert hy meer dan hy tegenover de waarneming van ieder buitenman kan verantwoorden. „Het staat toch zoo in de boeken," zeide Lyory, als ik Z.H.G. uit eigen aanschouwing hier opmerkzaam maakte. Het zal er dan ook wel in blyven staan.

† Zie het Woordenboek der Ned. T. op het woord.

100

5. bl. 30 Wortelmannetje.

Mandragora. (Een plant (Solanée) met breede bladeren en gele bloemen (*Mandragora officinarum*). De van boven dikke wortel splitst zich dikwijls in twee deelen, die kruislings over elkander groeiende, min of meer op de onderste ledematen van een mensch gelijken. Op kunstmatige wijze wordt, tot het doel, waarvoor hij is uitgegraven, de gelijkenis op het menschenbeeld nog bevorderd.

De getuigenis van Onderwyzer ontheit deeze gelykenis der natuur ... die ook ... in de Rabbynsche overleveringen opgenomen kan men by Bochart 1. bl. 772. bijeenvinden.

Alruin,† hetten by onze heidensche voorouders de anders genaamd: *Wetto* (wyze) wyven, zieneressen, geschelaarsters; *Runa*, geheime kennis, wetenschap: de geheime krachten aan het poppetje, dat zoo heette, en met eerbiedige dorgvuldigheid bewaard werd, toegeschreven, waren velerlei. Voornamelijk van den eerstgenoemden wortel, eijkmakend, gelukaan brengend voor den eerbiedigen bezitters; genezend in vele ziekten, en de natuurlijke vruchtbaarheid wekkend (De LXX vertaalden de Gen. 30.14 genoemde *dudaim* met *mandragoras*)

den hond die ge bruikt wordt om

Zaait den grond ... trekken by welke gelegenheid die ... een schreeuw geeft

~~98~~ 1e /101 75

Het geloof in de wonderkracht dezer plants waaraan reeds Pythagoras gewaagt ~~[illegible]~~ is blijkbaar ~~[illegible]~~ van Zeer Oude dagteekening.

Galgemannetje, (is ook pisduiveltje, pisdiefje) heet de alruin omdat de tooverkracht dan vooral groot is, wanneer hij van onder galg wordt uitgegraven waaraan een gerechtelijk en bedelijk onschuldig jongeling opgehangen is, daar hij ook geacht wordt (en de pisstraal van den gehangene) te gaan te groeien.

Zie † Het volksgeloof aan het Bovennatuurlijke in het Rijk der Planten. ~~[illegible]~~ Gids 1841. bl 424 en v.

Zie J W Wolf *

† Zie ook in zijne Lijkgezangen de aant. bl. 91. op „de alruin der galgenput" en de tekst bl. 23.

Bilderdijk (Ziekte der Gel. Z. 4.) noemt Mandragoras met een Zwaard haald doorpriemd, onder de ~~[illegible]~~ middelen der tooverkollen, die met ~~[illegible]~~ afgrijselijke rijmen enz. ~~[illegible]~~

55 ~~AAA~~ bl. 31

(Schelkruid, Groot Gouw)

2) Chelidonium majus. Bij ons ook wrattenkruid genoemd, daar men ~~het~~ ter verdrijving dezer uitwassen gewoonlijk het scherpe gele sap aanwendt, dat bij doorbreking uit den stengel druipt.

No 2) 1)

1) Herba Chelidonia, op zwaluwkruid (herba de maria). „Num hanc respicit pullis excaecatis hirundo?" Erasmi Colloq. Ed. Schrev. p. 125

~~AAA~~. 5~~6~~. bl. 31 Karbonkel. 76

1-~~77~~ 102

~~BB~~B. De karbonkel, de Carbunculus en Anthrax bij Plinius, wordt door Jean Mandeville in zijn Grand Lapidaire, in onderscheiding van den robijn, beschreven als zijnde ~~[illegible]~~ rood ~~[illegible]~~ „à la manière de charbon ardente" ~~[illegible]~~ maar „et mêlée de vert". Is. del Sotto, de 200 ver dit doch laatste uitgever en commentator ~~[illegible] (1862)~~ in zijn boek teekent er bij aan: „Pierre mêlée de vert et de rouge, d'un éclat si brillant n'existe pas à notre connaissance;" zijn voegt er bij: „et en général nous n'hésitons pas à placer l'escarboucle parmi les rêves des anciens." (~~[illegible]~~ Le Lapidaire du XIVe siècle, avec Notes, Commentaires et un Appendice par Is. del Sotto. Vienne 1862.)

Het Oudfransch heeft eescharboucle, maar ook eenvoudig Charbon; zie Roman de Roncevaux CLXXXIV. v. 3212 En son le hiaume ou il ot [ent] charbon

5/ bl. 31. ~~CCC~~. Marlpriem, ~~[illegible]~~ ~~Achter~~ aan de punt omgebogen ijzeren of houten priem, aan boord gebruikt bij het splitsen van touw

A.A.A:

de Karbonkel (~~Carbunculus~~, gr. anthrax; fr. escarboucle) wordt door Jean Mandeville in zijn Grand Lapidaire in onderscheiding van den robijn, beschreven als een

~~104~~ 103

56 ~~D D D~~. bl. 31 cartabello – kattebelletje

2 Ital: Cartabello, nu in 't algemeen voor ~~een handschrift en~~ schrijfboek gebruikt, maar als ~~eigenlijk~~ scartabello, ~~beteekent [illegible] een boek of blad [illegible]~~ hetzelfde als scarteca, scartafaccio, scartafolio; beteekenende oorspronkelijk een boek of blad dat uitgediend, heeft beklad, †bemorst is, en nog maar als scheurpapier dienst kan doen.–

†bekrast

58 ~~E E E~~ bl. 31 gebrek aan logica, gemis van welluidendheid, afwezigheid van zout.
Van deze kracht zijn woorden als [illegible], [illegible] (nauwkeurigheids-waterpas), troonzetter (getoonzet); wegwedstrijd, huisvlijtschool, schietslachtmachine*, [illegible] en dergelijke fraaiigheden.

* (de [illegible])

1

110

Het een en Ander

Over

het Sonnet.

No. 3 Voet-maet

1.

De Dicht-konst, jonge Lien, besluyt ick in dry leden,
Die t'samen moeten gaen, in Voetmaet, Rijm en Reden:
Gebreeckt' er een van dry, two scheidt ghy noch een stanck,
En die wat ~~aen~~ over heeft, sal seggen, daer is 't manck.
Noch konnen s'alle dry het werck niet houden staende,
(Lett wel op dit geheim) 't moet hincken; wel verstaende,
Daer een van dryen wordt om 't ander ingepijnt,
En ~~dat~~ elck niet om syn self van selfs gekomen schijnt.

Huygens Korenbl. B. XXVI
Sneld. 6.

3

I

Naar aanleiding van een Sonnet van Richepin.

[illegible] Brief van [illegible] 1884 aan den [illegible] der Gids-Redactie.

(Gids Septembernummer 1884.)

Waarde Heer!

In de laatste dagen van April uit Schotland teruggekomen, waar mij het voorrecht te beurt gevallen was, als haar afgevaardigde, de Utrechtsche Universiteit bij de Edinburgsche, op het luisterrijk feest van haar driehonderdjarig bestaan, te vertegenwoordigen, vond ik op mijn schrijftafel onder anderen uw vriendelijk schrijven van den 19den, waarbij gij mij de eer aandeedt, mij te melden, dat de Redactie van *De Gids* er prijs op zou stellen, indien ik het September-nommer van dat tijdschrift met enkele bladzijden van mijne hand, in proza of in poëzie, zoude willen .... „verrijken" was uw woord.

Ik erken, dat de uitnoodiging mij aangenaam aandeed. Zij voerde mij terug tot lang verleden dagen; tot mijn studententijd; den tijd, waarin *De Gids* ontvangen en geboren werd. Behoorden niet de grondleggers van het tijdschrift onder dien naam, toen nog aan den betwisten naam van „Nieuwe Vaderlandsche Letteroefeningen" gepaard, tot den kring mijner vroegste letterkundige vrienden? Was ik zelf niet hun medewerker tot de eerste jaargangen? Had niet mijn goede vriend Hildebrand, gelijk gij mij herinnerdet, voor nu zeven en veertig jaren, in een der eerste nommers een plaats voor een zijner eerste proeven gevonden, voor die „Vooruitgang", waarover (*jubes renovare dolorem*) Geel hem zoo heilzaam gecapitteld heeft? En weet ik het niet zeer wel, dat ook de critiek van *De Gids* met haar „citroenzuur bij den honig" mij nuttig is

4

geweest? De dadelijke betrekking tusschen ons is, na een viertal jaargangen, afgebroken geworden en het heeft steeds minder, en sinds vele jaren in het geheel niet, in mijn weg gelegen aan letterkundige tijdschriften mede te werken; ook zijn er getrouwer lezers en grooter beminnaars van deze soort van lectuur, dan ik mij erkennen moet te zijn. Maar hoe zou ik ooit mijne belangstelling hebben kunnen onttrekken aan *De Gids*, welke zich op dat gebied, nu reeds bijna een halve eeuw, op die eerste plaats gehandhaafd heeft, welke zij zich van den aanvang af had weten te veroveren?

Hoe zou ik dan ook mijne toezegging op de vereerende uitnoodiging hebben kunnen terughouden, ofschoon ik die niet dan voorwaardelijk geven kon? Ik meen u, bij mijn antwoord, in de eerste dagen van Mei, geschreven te hebben, dat ik op het oogenblik niets beschikbaar had, maar nog drie maanden voor de borst, waarin ik wel hoopte dat een gunstig oogenblik mij instaat zou stellen, het een of ander op het papier te brengen, dat *Der Gids* en mijzelven niet geheel onwaardig wezen mocht. Hoe smart het mij uwe onlangs ontvangene herinnering aan deze bij u opgewekte verwachting met teleurstelling te moeten beantwoorden!

Dat ik in het oogenblik, waarin ik u schreef, niets beschikbaar had, had daarin zijn oorzaak, dat in diezelfde dagen de kopij van een nieuwen Dichtbundel ter drukkerij ging, terwijl wat ik aan proza in portefeuille had, voor een nieuw deel mijner *Verscheidenheden op Letterkundig gebied* bewaard moest blijven. En dat mijn geest, in de drie maanden die sedert verloopen zijn, niets *Der Gids* of mijner waardig heeft opgegeven, schrijf ik daaraan toe, dat ik gedurende al dien tijd, van dag tot dag, en soms driemaal daags, boven en behalve het andere dat ik te doen had, ben overstelpt geworden met drukproeven, niet alleen van dien ongelukkigen dichtbundel, waarmede de uitgever buitengewonen spoed maakt, maar ook alweder met die van eene nu vijftiende uitgave van Hildebrands *Camera*, waarvan de „zorgvuldige herziening" almede voor mijne rekening kwam. Ik weet niet, Waarde Heer, hoe gij over het corrigeeren van proeven denkt of wat daarbij uwe ervaring is; wat mij betreft, ik doe het met ijver, met inspanning, met

80

5

geduld; maar bevind altijd op nieuw, dat het geestverdoovend is, en.... dat men de laatste fout toch niet krijgen kan!

Ondertusschen is het toch nog uw *Gids* geweest, die door zijn nommer van Juli, mijn poëtisch vermogen nog eenigermate heeft gaande gemaakt. Het Sonnet van Jean Richepin „La neige est belle", bij de aankondiging zijner treurige „Blasphêmes" aangehaald en waarvan terecht gezegd werd „een sneeuwlandschap als dit wordt niet door den eersten den besten geschilderd" trof mij, boeide mij, bleef mij bij, en liet mij niet los vóór ik er iets meer aan gedaan had dan het te bewonderen, vóór het zich in mijn geest had omgezet in een nederlandsch dichtje, dat — „ook een Sonnet was?" vraagt gij. Neen! daarvoor heb ik mij zorgvuldig gewacht.

Un sonnet, sans défaut, vaut seul un long poème,

heeft Boileau gezegd; een uitspraak welke, natuurlijk, bij gelijke waarde van den inhoud, alleen den vorm betreft; een lofspraak, welke niet zoo heel groot is, in de ooren van hen die niet bijzonder op lange „poèmes" verzot zijn; een lofspraak, die, in hare voorwaardelijkheid, op de kunstkeurigheid van dezen dichtvorm gegrond is, waar, door de velerlei moeilijkheden die hij medebrengt, zoo licht iets, zoo dikwijls veel aan ontbreekt, die maar al te gereedelijk in gekunsteldheid overgaat, en zich niet altijd even goed met ware poëzie schijnt te kunnen verdragen.

Inderdaad, de lofspraak van Boileau sluit misschien de veroordeeling van dezen kunstvorm bij zich in, en het mag geen verwondering baren, dat hij van tijd tot tijd aan verdediging behoefte heeft gehad. Gij herinnert u Sainte-Beuve's:

Ne ris point du sonnet, ô critique moqueur,

en zijn beroep, in dit *zijn* (tusschen twee haakjes, zeer middelmatig) sonnet op dichters als Shakespeare, Petrarca, Tasso, Camoens, Dante, Spencer, Milton — (ik volg zijne, door den dwang van het sonnet aangewezene, orde), die zich allen in het sonnet verlustigd hebben; waarop misschien een derde zich verstouten zal op te merken, wat Bossuet ten opzichte van het tooneel-

6

bezoek aan Lodewijk XIV meende te moeten zeggen: Il y a de grands exemples pour, et de grandes raisons contre." Immers zijn er uiterst weinig sonnetten, die den indruk maken alsof wat men schreef vanzelf een sonnet geworden was, tegen zeer vele, die duidelijk blijk geven van het tegendeel; zeer weinig sonnetten ook, waarin de dichter volkomen geslaagd is het kunstige kunstiglijk te verbergen; een kunstoefening, die wellicht door een „critique moqueur" beneden de waardigheid der kunst zou kunnen worden geacht. Wat mij betreft, waarde kunstvriend, „je ne fais point du sonnet," schoon ik het niet betreuren zou, indien het met het chant-royal, de ballade redoublée, het rondeau, het virelai en tutti quanti tot den tijd der trovères had blijven behooren, en het mij op mijn zeventigste jaar nog even onbegrijpelijk is als in mijn zeventiende, hoe een Petrarca zijne liefde voor Laura maar altijd weder en wederom in sonnetten, tot over de, ik geloof, tweehonderd toe, lucht kon geven; en geenszins weet ik of ik zeggen moet, dat het een verblijdend teeken voor onze letterkunde is, dat deze kunstige kunstvorm, die even als de boeken „sua fata" heeft, weer wat meer aan de orde is dan voor vijftig, of zelfs voor vijfentwintig jaar. Dat ik echter er geen oogenblik aan gedacht heb om ook maar te pogen Richepin's sonnet in een nederlandsch sonnet weder te geven, komt wel alleen daaruit voort, dat dit meer dan een kunststuk, dat het een waagstuk geweest zou zijn, een waagstuk dat onmogelijk goed kon afloopen.

Dat sonnet van Richepin: „is het un sonnet sans défaut?"

Zeker is het een *sonnet*. Het klinkt; en het klinkt goed; het is van het begin tot het einde welluidend; en het luidt in den toon van het onderwerp; zacht en zuiver. Het heeft naar behooren, zijn twee quatrains met slechts twee rijmen; en zijn twee tercets van's gelijken. Het geeft u het eigenaardige schoon der fransche taal te genieten. Gij hebt moeite om het in een andere dan die taal te prijzen. „C'est charmant, c'est délicieux," zegt gij liefst. Het eerste quatrain sleept u mede.

> La neige est belle. O pâle, ô froide, ô calme vierge,
> Salut! Ton char de glace est trainé par des ours,
> Et les cieux assombris tendent sur ton parcours
> Un dais de satin jaune et gris couleur de cierge.

7 — 81

Die *cierge* frappeert. „C'est une rime heureuse, imprévue." *Couleur de cierge.* Voor uw oog rijst de gewijde waskaars op, met haar tintelend vlammetje op het hoogaltaar van het stille heiligdom; en het plechtige beeld strookt wèl met den plechtigen aanhef van het gedicht. Maar zou *cierge* gekomen zijn, indien *vierge* niet was voorafgegaan? Dit op zichzelf doelt op geen „défaut". Het rijm is niet maar alleen „l'esclave qui ne doit qu'obéir". Niet zelden doet het meer dan bevolen wordt, en brengt iets aan, iets mede; ook voor den inhoud. Maar is het plechtige hier het juiste wel? Trekt het geel der waskaars juist naar het grijze, en is geel en grijs wel precies de kleur van een sneeuwlucht? Wij zijn in het midden van een schoonen zomer, en hebben er in lang geen gezien; zoodat ik mij vergissen kan en verkeerd doen er aan te twijfelen.

Volgt het tweede quatrain:

> Salut! Dans ton manteau double de blanche serge,
> Dans ton jupon flottant de ouate et de velours
> Qui s'étale à grands plis immaculés et lourds,
> Le monde a disparu. Rien de vivant n'émerge.

Was *cierge* een gelukkig rijm, en de gele alta artoorts een edel beeld: van *serge* kan hetzelfde niet gezegd worden. Een mantel van *serge* — daargelaten of hij heel koesterend is, al is hij ook dubbel —: is het wel een dracht voor een persoon, wier wagen vorstelijk door getemde beren getrokken wordt, en over wier weg eerbiedelijk een *dais* is uitgespannen?[1] Gij herinnert u het

[1] [Op die vraag heb ik in het volgend nummer van de Gids moeten terugkomen; toen my gebleken was dat ik my te veel op [illegible] lezing van het sonnet verlaten had, waarbij, wat zijn duidelijkheid wel kan [illegible] over vermoeden, een accent aigu verongelukt was. Niet van een *manteau double*, maar van een *manteau doublé de blanche serge* had de dichter gezongen. „Wie weet," schreef ik toen, „van hoe voortreffelijke een stof wij ons nu den mantel moeten voorstellen, waar hij met [illegible] van blanche serge gevoerd is!"] 1890.

> Que d'une serge honnête elle ait son vêtement,

van den deunen Sganarelle, in *l'Ecole des Maris*. 't Is waar onze „vierge" heeft er een „jupon flottant de ouate et de velours" bij aan,

> Qui s'étale à grands plis immaculés et lourds, —

heerlijke versregel! schilderachtige voorstelling! *s'étaler*, een van die fransche woorden, daar wij er hier geen voor geven kunnen dat, voor nederlandsche ooren, denzelfden indruk maakt! — Maar, bij mijne aarzeling om den geboren franschman op een verkeerd woord te betrappen, verzekert mij toch het opgeslagen woordenboek dat *jupon* wel degelijk een *onderrok* is, „une courte jupe que les femmes mettent sous leurs autres jupes", en ik weet dus niet of er van „flotter" en „s'étaler" wel veel sprake kan wezen. Gewatteerd, en desnoods van fluweel, mag het kleedingstuk mijnentwege zijn.

„Sans défaut" en van de schoonste uitwerking zijn de beide tercetten. Het ineensmelten van het eerste met het tweede, door een enjambement, is hier een *arte peccare*, dat niet maar den kunstenaar, maar den dichter verraadt, aan wiens innigste gewaarwording zijn veder gehoorzaamde.

> Contours enveloppés, tapages assoupis,
> Tout s'efface et se tait sous cet épais tapis.
> Il neige: c'est la neige endormeuse, la neige
>
> Silencieuse, c'est la neige dans la nuit.
> Tombe, couvre la vie atroce et sacrilège,
> O Lis mystérieux qui t'effeuilles sans bruit!

Wie ziet kans het effect van die twee sleepende, elkander nasleepende woorden met eensluidenden uitgang, *endormeuse, silencieuse*, met nederlandsche woorden te evenaren? Welk nederlandsch woord opent ons hier de wereld van gedachten, die door dat epitheton *endormeuse*, op de vallende sneeuw toegepast, wordt opgewekt? Onze schoone en rijke moedertaal laat ons nooit verlegen, dan bij het vertalen. En uit het fransch dàårdoor nog te meer, omdat wij zoo gewoon zijn zijne schoonste en

karakteristiekste uitdrukkingen, in het dagelijksch gesprek en den gemeenzamen schrijfstijl *onvertaald* over te nemen en te gebruiken. En is dit ook niet het geval met de benaming van een aantal voorwerpen, van de soort als b. v. in dit sonnet, een *„dais"?* Wij bezigen het dagelijks in het fransch, maar in een gedicht moet er een nederlandsch woord voor zijn. Wat had ik dan? *verhemelte,* dat veel te algemeen en te dubbelzinnig, of *baldakijn,* dat veel te geleerd is? Te vergeefs heb ik woordenboeken en deskundigen onder mijn bereik, geraadpleegd; te vergeefs gepoogd mij, uit hetgeen mij van middel-nederlandsche poëzie bekend is, een verouderd woord, dat hier (met een noot, dat verstaat zich, aan den voet der bladzijde) dienen kon, te herinneren. Zelfs de gedichten van onzen Hofdijk hebben mij hier niet kunnen helpen.

Nog éene opmerking. Die

Lis mystérieux qui s'effeuille sans bruit

is indrukmakend, is ontroerend. Was er een *Lilium millefolium,* gelijk er een *Rosa millefolia* is, er was *niets* op te zeggen.

Hoe durf ik, na al wat ik gezegd, na al de critische wijsheid, die ik uitgekraamd heb, ten slotte met mijn eigen, aan het beoordeelde kunstgewrocht ontleende werk voor den dag komen? Na al wat er willens of onwillens van achtergelaten, in gewijzigd of bijgebracht is, is het misschien hier of daar een haartje verstandiger, maar zeker veel nuchterer dan het keurig sonnet en steekt het er bij af als een burgerjuffers borstspeld bij een aristocratische camée. En wat is mijn doel met het u onder de oogen te brengen? Geen ander dan: een blijk van leven te geven. Want, wat gij er voor het Septembernommer van *De Gids* aan hebben zoudt, weet ik zoo min als gij.

HET SNEEUWT.

Gegroet, gij bleek en koud, maar zacht
En maagdlijk kind van 't kille Noorden!
Uw ijskaros ~~met stille pracht~~
~~Trekt een paar beren, wit van vacht,~~

10

Sonnet om Sonnet..

Weinige dagen na het in 't licht verschijnen van ~~den~~ voorafstaanden Brief, werd het dichtlievend publiek in de gelegenheid gesteld zich te overtuigen dat hetgeen waarvoor de Schrijver gemeend had, zich zorgvuldig te moeten wachten in geenen deele als een te vermijden of doelloos onderwinden beschouwd te worden. Ofschoon de Nederlandsche Spectator van 13 September 1884 (voor mij in ieder opzicht een onvergetelijke dag) behelsde ~~[illegible]~~, de overbrenging van het keurig ~~[illegible]~~ Sonnets van Rückert's in een Nederlandsche ~~[illegible]~~ van de bekwame hand van den heer Gorter. En verwijt ik mij overpletteren, zedert en mijn Winterloof uit de gewoonlijke nabijheid van het oorspronkelijke gehaald, al daarover mij het der moeite waardig acht acht te verklaren (hier heb ik alle wege gelaten); kan ik mij het genoegen niet ontzeggen dien werk hier ~~[illegible]~~ niet slechts te vermelden, maar uit te schrijven: Z

11

Gegroet, gij schoone sneeuw! Gij zonkoren
kalm en koud,
Gij met uw ijskaros, door beren voortgetogen,
Rondom uw zonbaan zich uit 's Hemels
sombre bogen.
Een fulpen koepel, bleek aan de offerkaarsen,
ontvonkt!

Gegroet! Uw wollen sprei, verblindend wie-
laar schoonst,
Uw kleed van zijde en vlos, rondwap:
prend in den hoogen
Met plooien zonder einde en vlekloos
voor onze oogen
Omhult een waereld, die niets levends
meer behoudt.

Men hoort geruchten nog, men ziet gezichten
zweven,
Maar — alles zwijgt en zwijgt en duldt
de ontoombre vacht,
Het sneeuwt; dit is de sneeuw die slaap brengt
over 't leven,

De sneeuw die dooft en doodt, de sneeuw
der middernachts.
O Baal, begraaf uw woede, uw heiligschennend
streven
Gij lelie vol geheims, afblaadrend
voorlievs zacht.

Men heeft dit sonnet verstond en in het openbaar
lied geprezen; en ik deel van ganscher harte in
de bewondering die het met volle recht gevonden
heeft. Het moge ~~[illegible]~~ – dit kan nooit het geval wezen – ~~zijn~~ heeft
de oorspronkelijke niet te zijn; hebben het oorspronkelijke
waardig. Het maakt bij de lezing een indruk,
het verwekt een ontroering van dezelfde soort
als dat. Het klinkt, een akkoord, van het begin tot het einde
in den toon, die het in zijn plechtigen aanhef heeft
aangeslagen, door: „de voor is, als het onderwerp,
Licht en Duister." Vooral de beide terzetten
zijn entrancend. „De vriend, die slaap brengt aan
't leven"; „de vriend, die droefheid en doodt", „de
vriend der middernachten" geeft het oorspronkelijke
weer. Ook de „Celie [illegible] geheims, af-
bladerend, zonder geluid" beantwoordt goed aan
„les mystères, qui s'effeuillent sans bruit".
Maar of ook zelfs dit ~~[illegible]~~ over het algemeen
zoo voortreffelijk sonnet niet mede het bewijs oplevert,
dat „un sonnet sans défaut" een zeldzaamheid is!

te bereiken ideaal is, dat er, door de
vele moeielijkheden, die deze dichtvormen
meebrengt, dikwijls iets „ontbreekt", en, ik zeg
er bij, dikwijls iets inkomt, dat niet van
zelf ~~uit~~ gekomen is, dat in het geheel niet
gekomen zou zijn, indien de dichter zich
onbelemmerder had kunnen bewegen. De heer
Gosler zal de eerste zijn het te erkennen. Of
zou, in dit geval, de koepel, waardoor hij
bij het overdragen van een detail, beide aan verhemelte
en baldakijns ontkomen is, en ook mijn tentgordijn
durft kunnen missen, ofschoon het zich een flesschen
koepel liever beter gaat dan met een steenen, zich
wel ontvouwd hebben? Zouden oogenblikkelijke
stellen, zij wel bij werken geschreven zijn geweest,
zou de waarheid het dit wel hebben moeten laten
uitgevallen dat hij, in het fraai en klein overdekt,
waaronder volgens [illegible] zien te avant énergie,
volgens zijn vertalen dichtlevens meer behoeft?
Geeüs niets van de brede stroomen van

~~*) En de Amsterdamsche Correspondent heeft [illegible] goed gedaan, mij het [illegible] reeds [illegible] te doen: als, niet gelezen, niet afgemaakt, niet doordenkend is, en ik zeg er bij: ooit door hunne [illegible] ongemeenen kan worden genaamd.~~

Sonnetten, waar in de laatste jaren, dichters en dichteressen, ons een vaderland, ~~hebben door~~ ~~Duitschers~~ mede hebben begiftigd, is mij kan nauwelijks een enkel voorgekomen, dat mij niet bevestigde, liefst, in de overtuiging dat, ten zij dan door een dichter van den eersten rang gehanteerd, een sonnet, waarin de *Zin* en het *Metrum* geheel overgebracht en onberispelijk onder het *dicht* is uitgedrukt, eene der zeldzame zaken is. Wel en zet mij daarbij in eene door een voorbeeld gebleken, dat men door deel van *Zin* te ontstaan [?] de ~~[illegible]~~ [illegible] ~~[illegible]~~ zich de zaak voor de helft geen aankleving [?] maken kan.

14.

15

III

Sonnet, Klinkdicht?

In een der nommers van den Vijfden Jaargang ~~van~~ (1885) het *Tijdschrift voor Ned. Taal en Letterkunde* wordt door den Heer A. J. Kok een uitvoerig en welgeschreven opstel. Over het Sonnet en de Sonnettendichters ~~geplaatst~~ in de Nederlandsche en Buitenlandsche Letterkunde geplaatst, dat bij groote belangrijkheid, misschien wat haar tal blijken door aanvulling[1] en hier en daar door wijziging, maar waarop ik mij in een volgend nommer slechts eene kleine opmerking veroorloofd heb. Het was de volgende.

De geachte schrijver, zeide ik, vermeldt met

---

[1] Noode mist ik hier o. a. de gelukkige vertaling (door Potgieter) van het sonnet In Lope de Vega, waarin de eigenschappen van het sonnet worden opgegeven, ~~in het sonnet door Potgieter~~, in den derden Jaargang van *De Gids*, en de vermelding van de acht sonnetten met dezelfde rijmen van Hooft en Vijf precieusen. ~~[illegible]~~

blijkbaar welgevallen in gespatieerde letters dat alleen in onze taal eene zeer gelukkige vertaling ~~[illegible]~~ van het uit het Italiaansche in andere talen onveranderd overgegaan woord Sonnet in gebruik is gekomen. Wij hebben dit, zegt hij, aan Vondel te danken. Hooft hield zich nog aan het vreemde woord. De vertaling van Roemer Visscher, »Hollanders en Morgenbeen", met het woord Tuiters,
is door niemand nagevolgd. Maar Vondel, na het eerst met *Klinkert* en *Klinkveers* beproefd te hebben, heeft later het woord *Klinkdicht* ter baan gebracht, en daarin »eene vertaling zoo gelukkig, dat er de weerga in andere talen niet van te vinden", althans door den heer Kok niet gevonden is. Het is, gaat hij voort; »het is een welluidende naam en drukt volmaakt de beteekenis van het Italiaansche woord uit," dat, volgens hem, van *sonare*, klinken, is afgeleid.[1]

Ik moet verklaren dat het nadrukkelijke van deze lofspraak, mij, die, ik beken het, tot hiertoe mede in deze woordschepping van onzen hoofddichter, zonder haar nochtans over te nemen, berust had[2]), bij nadenken, over hare voortreffelijkheid aan het wankelen heeft gebracht. Zij heeft namelijk de volgende vragen bij mij doen oprijzen. Ten eerste: kan ik het den geachten schrijver wel zoo gaaf toestemmen dat die naam *klinkdicht*, met zijn overvloed van medeklinkers, en zijne twee gelijkluidende klinkers, beide korte *i*'s, de *minst* klinkende onder alle, zich zoozeer door welluidendheid aanbeveelt? Ten andere: »het Italiaansche woord," waarvan het de beteekenis zoo »volmaakt" zal uitdrukken, is

1) Zie ook v. Dale Woordenb. der Ned. T.

2) In Aug '84 had ik zelf nog in den brief [illegible] I [illegible] van het Sonnet van [illegible] geschreven "Het is een Sonnet. Het klinkt, en het klinkt goed."

het eigenlijk wel een Italiaansch woord? In het Italiaansch heet klinken *sonare*; van dit *sonare* komt *sonata*, fr. *sonate*, een bekende soort van muziekwerk, *sonaglio*, fr. *sonnette*, een schel, voorts *sonabile*, *sonamento*, in één woord, verscheidene derivaten meer, maar die alle de *a* behouden; hoe komt dan *Sonetto* aan de *e*? Maar behoeft; vroeg ik mij verder; behoeft *Sonetto* ook wel Italiaansch te zijn? Is de dichtvorm, die dezen naam draagt, ontegenzeggelijk, gelijk de heer Kok verzekert, van zuiver Italiaanschen oorsprong? Moeten wij dien oorsprong niet veeleer in Provence, bij de Trouvères zoeken? Het Fransch heeft *sonner* waarvan het zijn *sonnette* maakt, en ook regelmatig *sonnet* heeft kunnen maken; maar hebben wij bij het *sonnet* eigenlijk wel met *sonner* of *sonare* te doen? Is het zoo zeker, wat de geachte schrijver onderstelt, dat »de aaneenschakeling van herhaalde rijmklanken aan deze dichtsoort den thans algemeen bekenden naam gegeven heeft?" Is er minder aaneenschakeling, minder herhaling van rijmklanken in zoo menig andere oude dichtsoort? In de *Terzinen* van Dante, hem zoo wel bekend, in het *Virelay* der Trouvères, in de *Ballade redoublée* der XIV^de^ eeuw? *Klinkt* het *Sonnet* zoo veel meer dan alle ander dicht, om zoo bij uitnemendheid naar zijn klinken benoemd te worden? Aan alle deze twijfelingen heeft bij mij een einde gemaakt, wat ik zoo gelukkig geweest ben te vinden in den »Dictionnaire des Noms" van Lorédan Larchey (Paris, 1880). Daar las ik met zoovele woorden: »*Sonnet*, *Petite chanson*. Diminutif de *Son*.: chanson (oil).

> Volez-vous que je vos chant
> Un son d'amours avenant?

dit un ancien trouvère. *Son* est une abr. de *Canson*, qui signifie encore *chanson* dans le Midi." Ik onderwerp deze afleiding aan het oordeel van den heer Kok en van alle mijne meerderen in de wetenschap der talen; maar voor het oogenblik ben ik van gevoelen dat Hooft, beter dan Vondel met het Italiaansch vertrouwd, nog zoo verkeerd niet gehandeld heeft met bij »het vreemde woord" te blijven, al wensch ik ook door den

den hoog door mij geachten heer Kok, zoo goed als Roomer Visscher voor „een Hollandsen en morgenbeen" gehouden te worden. 18.

—

Als dus ~~f...~~ had ik in Maart 1885 geschreven het duurde niet lang, of er kwamen krachtige bewijzen ter bevestiging van het door mij voorgestane gevoelen bij mij in. Mijn geachte vriend, de eerwaardige ~~...~~ B. van Meurs † had boeken opgeslagen ~~niet in ...~~ een ... ~~af~~ door mij verzuimd te raadplegen ~~...~~ en verblijdde mij met de volgende aanhalingen:

† wiens geschiedenis dichter prolemen kent.

1 Du Cange. Glossarium mediae et infimae Latinitatis - Glossaire Français

Sonnet, chant:
„Et dist, je me muir bele, ca son sonet"
(Voyez son.)

Son chant: „Et chantoient et sons et lais,
„Et sonnoient timbres et tabors."
Roman de Renart.
tom II. vers 13480.
„Et chantoit un son d'amors

2. Littré. Diction. de la Langue fr. T. IV.

Sonnet vient de l'italien, mais l'ancien françois avait sonet en sens de chanson, chansonnette: XIII siècle.

Chantecler lors s'asseura,
De la joie un sonet chanta.

Ren. 1460.

Le provençal avait sonet au même sens. C'est sans doute de cet ancien sonet des Français et des Provençaux que les Italiens ont tiré leur sonetto. Sonet est un diminutif de son.

19

3.º Sulzer. Alg. Theorie der Schönen Künste 4ᵗᵉʳ Th. (1794)

„Was die Entstehungsart des Sonettes anbetrifft, so ist dieses Wort das Diminutif von Son, und Son hiess bey den Provenzalen ein Gedicht, welches zum Singen gemacht war. Auch kannten diese, unter dem Nahmen Sonet, schon eine besondere Dichtart, wie, unter andern der Vers

Et maint Sonet et mainte Rotruenge

in der angeführten Poesie du Roi de Navarre beweist; in eben diesem Sinne kommt es in dem Roman de la Rose vor

Lais d'amour et Sonets courtois.

Uit de laatste aanhaling blijkt dat indien, ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ dit door Opitz in de 17de Eeuw gebezigde, ~~[illegible]~~, volgens den Heer Kok, blijkbaar aan het Hollandsch ontleende woord "Klinkgedicht" sedert bij de Duitschers, niet in gebruik gekomen is, daar zij doorloopend "Sonnet" bezigen", zij daar dan ook wel aan doen, het zij dan dat zij daarin door een goed instinkt geleid worden of zich beter hebben laten onderrichten. Men krijgt evenwel omtrent een en ander wel een min of meer gewijzigde inlichting daar men in het Conversations Lexicon van Brockhaus, (uitgave 1854) op het woord Sonnet, het volgende leest: "In Deutschland kam es zuerst durch Georg Rud. Weckherlin und Opitz zu Ehren und erhielt hier den Namen Klanggedicht", en wanneer

men, gelijk ik daarop door mijn vriend Esser opmerkzaam gemaakt ben, in de Geschichte der poëtischen Literatur der Deutschen, van Werner Hahn, (uitg. 1868) evenzeer het Sonnet "aus der Italienischen" met den naam "Klinggedicht" [illegible] niet evenzeer weergegeven.

(margin: niet een hoogdravend)

IV

Een Sonnetticule.

Tot weergeest breng ik hier het beknopste ~~[illegible]~~ uit de fabriek van J. de Rosségnier, en beantwoordt niet ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ aan alle de regelen ~~der Sonnet~~, dat, kort in een uiterste [illegible] ellimineerd van [illegible] naams.

(margin: Zijner dichtgeest)

Hoe vindt men dat het klinkt?

Fort ~~[illegible]~~	Frêle	Rose	Brise
Belle	Sort:	Close	L'A
Elle	Quelle,	La	Mise.
Dort.	Mort!		

=

~~Het~~ Rijm en Rymeloos.

Qu'est ce donc que la <u>rime</u> ? une chaîne légère
Que s'impose l'esprit, que l'école exagère ;
Un charme à la mesure ajouté savamment,
Mais qui ne doit gêner l'art ni le sentiment ;
Au juste sans effort ; élégant sans emphase,
Soumis à la pensée, et soumettant la phrase,
De la mode et du temps a pu subir les lois,
Dont il faut reconnaître et soutenir les droits,
Mais dont le fol excès, dans sa monotonie,
Serait le désespoir et la mort du génie.

Pcesse de Salm.

[illegible]
[illegible]

Het Rijm is niet ouder dan de Poëzie
ofschoon ouder dan de dichtkunst. Het is
nergens en door niemand uitgevonden. 1
Het lag overal en voor iedereen gereed. De
taal, die men sprak, hield het in; het 2
oor, dat men had, ging er naar uit; het
geheugen vond er steun in; straks het
vernuft een spel, de kunst een middel.
Gelijk tot op den huidigen dag de kinderen,
zoo de volkeren in hun kindsheid.
Zij vonden het rijm, het was hun lief, en
het werd hun nuttig. Het diende hen
bij

bij hun zingen, het hielp hen onthouden. In rijmende spreek- en zegwoorden dringen hunne vroegste opmerkingen, raadgevingen ervaringslessen, voorspellingen tot de ~~oudste~~ latere geslachten door. Wat de Engelschen ons geleerd hebben „folk-lore" te noemen, wat men, ofschoon het ook aan de kunst niet meer vreemd is, van kunstpoëzie als volkspoëzie onderscheidt, de oudste sproken, de oudste liederen, de oudste overblijfsels in meer of min gebonden stijl die tot ons gekomen zijn, kennen het Rijm hebben het in den een of anderen vorm. In de „uralte Probe" van Egyptische volkspoëzie, ~~die~~ door Ebers in een der „Grüfte von El-kab" ~~gevonden heeft~~, kwamen „jene reimartige Gleichklänge" voor, waarvan zich later de priesterlijke dichters bedienden, om het oor hunner hoorders te

9ᵉ 8 10 2.

te streelen. 4 De oudste gedichten van Sineezen, Indiërs, de oudste voortbrengselen van Bulgaarsche, zoowel als van Gaelische, Germaansche, Scandinavische, Romaansche poëzie, Godenzangen, heldenzangen, minnezangen, leerdicht, kroniek, zijn berijmd. Sedert de zevende eeuw, beginnende met den Koran, rijmen de Arabieren, en in navolging van deze, sedert de dertiende, in hunne Hebreeuwsche Gedichten en lithurgische liederen, de Joden. 5 Sporen van Rijm ontmoet men in het weinige, dat ons in soldaten- en optochtsliederen, en die bij sommige godsdienstplechtigheden gebruikt werden, van de volkspoëzie der Romeinen bekend is. En zoo de Latijnsche kunstpoëzie, op de leest der Grieksche geschoeid, het eindrijm verwierp, zij versmaadde nochtans de alliteratie en het binnenrijm niet. 6 Maar ook met het eindrijm zou zij zich verzoenen. als

[illegible]

als het Heidensch voor het Christelijk Rome plaats zou hebben gemaakt, en weldra de kerkgewelven der gekerstende nieuwe volken van hare statige sequentia en indrukmakende, eerst metrische, eerlang rhytmische, hymnen zouden weergalmen. Immers de behoefte aan welluidendheid werd bij deze nieuwere volkeren niet zonder het Rijm in zang en dicht bevredigd. Allengskens gaven hare dichters meer dan vorbdar was aan dezen smaak toe. Wat van zelf gekomen, met welgevallen aangewend was, werd een voorwerp van kunstrijke bewerking, een troetelkind, waarmee men zich vermaakte, en dat men bedierf. In dezelfde mate waarin de dichtgeest afnam en zich uitputte, ging de dichtkunst zich in ~~het~~ rijmspel verliezen.

De herleving der klassieke letteren, die nà den val van Constantinopel ~~en van daar uit~~ het pauselijk Rome, en van daar uit het christelijk Europa met een nieuwen Geest vervulde, de wijs-begeerte van Plato weder in eere bracht, en boven Virgilius, dien de middeleeuwen vereerd hadden, Homerus waardeeren liet, vestigde een nieuwen smaak, en had grooten invloed op de dichters en hunne kunst. Maar, schoon zij de nieuwere talen met het opleggen harer grammatica geweld aandeed en pijnigde, schoon zij aan hun eigenaardigen versbouw de voor deze geheel ongepaste termen harer prosodie opdrong: zij ~~deed~~ dien tot den haren ~~terug~~ te bekeeren, vermocht niet: noch bleek bij machte het Rijm uit zijne stelling te verdrijven.

Ariosto

Ariosto, schoon van de Ouden doorvoed, schreef onder de Medicis [zoo onbekommerd] zijn Orlando Furioso [in ottavo rima] als twee eeuwen vroeger de dichter van de Divina Commedia zijne terzinen, als vóór honderd jaren Petrarca zijne driehonderd sonnetten, en schoon in zijne dagen de letteren lief te hebben hetzelfde was als met de Grieken te dwepen, verwierf hij zich, zoo goed als Plato, den bijnaam van: den goddelijke. De kinderen der Hervorming zongen de liederen van Luther en berijmden de Psalmen van David.

De groote geesten van de eeuw van Lodewijk den Veertiende, klassiek bij uitnemendheid, schoeiden wel hunne treurspelen hunne blijspelen hunne hekeldichten, op de leest hunner Grieksche en

Thomas the Rhymer omstr. 1299.
Chaucer geb 1328 (tijdgen. v. Petrarca)
Shakesp. geb. 1564

en Romeinsche modellen, maar ~~hunne~~ hun ~~verzen waren~~ versmaat ~~was dus~~ bleef die van een middeleeuwsch Gedicht, waarvan alles behalve deze vergeten was, en aan het slot van welks gepaarde twaalf- en dertiengrepige regels geen rijm ontbrak. 10

Maar in Engeland bracht Shakespeare het Rijmloos in eere. De zanger van een honderd-vijftigtal welluidende sonnetten, verkoos het in zijn dramatischen arbeid voor het Gesprek, dat hij, naar gelang van het onderwerp en den spreker, ook wel in proza, maar doorgaans in blanke, tien-sylbige versregels voeren deed, niet zonder blijk nochtans van zijne waardeering van het Rijm voor kernspreuk en slot van rede.

Ook voor het epos, voor het bezingen van „things unattempted yet in prose or rhyme" bediende Milton zich van het laatste,

maar

10

maar zeker evenmin als Shakespeare om-
dat hij het niet meester was, waarvan
door ook zijn overig dichtwerk de deugdelijke
bewijzen gegeven zijn. 11
Klopstock, honderd jaar later, in den aan-
vang van den nieuwen bloeitijd der
Duitsche poëzie, na haren langen winter-
slaap; Klopstock, als hij zich aan het hoogste
onderwerp, in de hoogste dichtsoort, waagde,
ging een stap verder, verwierp niet het Rijm,
door hem beneden de waarde der poëzie
geacht, ook het nieuwere rhythmus, en
keerde tot den homerischen hexameter
terug. 12 Voor het pastorale epos, volgden
hem hierin Voss en Goethe, die met
Schiller voor het drama als Shakespeare
deed, maar voor zijne overige poëziën
het Rijm in eere hield en, op nieuwe
gronden, bracht. 13
Dat de romantiek, in haar streven om
het

E] „De vader, der dietsche dichters alle gader," ~~[illegible]~~
Maerlant, wischt er overvloedig en te rijm ~~[illegible]~~ 15
Onze Rhetorijkers, ~~[illegible]~~ overbodig in
onze Anna's Bijns

' oorspronkelijk of uit den vreemde overgenomen

51 98

het „qui nous délivrera des Grecs et des Romains" te verhooren, het Germaansch en Romaansch ~~Rijm~~ gebruik handhaafde, sprak vanzelf. Voor een Victor Hugo was het de „esclave-reine", de ~~het~~ „suprême grâce" ~~der Fransche poësie~~ de notre poésie"; de „générateur de notre maître". 14

Wat ons Vaderland betreft, onze oudste verzen heeten Rijmen, al wat onze middel-nederlandsche letterkunde aan 'dichtwerk heeft, is in Rijm. E] Al onze voorname dichters, van Hooft en Vondel tot op Bilderdijk en da Costa, zoowel als die van minderen rang, ~~maken~~ gebruiken ~~van~~ het Rijm. Van Vondel herinner ik mij geen enkelen rijmloozen versregel; van Hooft slechts een paar bladzijden in rijmloore Alexandrijnen uit Huygens' Latijn; bij Bilderdijk, in weerwil van het zoo aanmerkelijk getal
zijner

bij 15e vers [illegible]
~~enkele proefjes van Sappho's [illegible] van alle kanten af, nu en dan wel eens uit eene [illegible] uit eene [illegible] [illegible] als [illegible] moderne talen gemaakt.~~ 126

~~vg Magnus en [illegible]~~

zijner
navolgingen, van nabij en van verre, van Grieken en Romeinen, slechts een half dozijn kleinere stukjes, meest Erotica in het metrum der Ouden, in van de eerste der vijftig boekdeelen, die den rijkdom van zijn geest en kunst uitstorten. Ook hield hij ~~het~~ „in onze verzen het Rijm" voor noodzakelijk". (17 [illegible] voor:)

18

Intusschen heeft het, gelijk elders, ook in Nederland niet geheel ontbroken aan dezulken, die zich met woord en daad tegen de heerschappij van het Rijm verzetten. Reeds in het midden der 17e eeuw had ~~de Haarlemsche predikant~~ Conradus Goddaeus niet dan „in de wijzen en de maten der Grieksche en Latijnsche dichtkunst" het geheim der „echte en zuivere poëzy" gezocht. Hij gaf er proeven van in een dichtbundel, die, al ware hij niet zeldzaam geworden, naar verdienste zou vergeten

-geten zijn, ofschoon dan ~~nog~~ wel ook een Hooft dien
*Vassenischen poëet, in den stijl der onder-
-linge lofverheffing van die dagen, een „roze-
-laar onder de doornen der Veluwe" genoemd
had. Opgang maakte zijn voorbeeld niet.
Wèl tegen het einde der 18e eeuw, dat van
Klopstock. De ijverige schrijver van het
Vaderlandsch A.B.-boek (1781), had reeds twee
jaar vroeger bij het in 't licht zenden van
de „Nieuwe soort van gedichtjes", die hij
Bardietjes noemde, rijmloos, in anacreontische
maat, met de niet overbodige waarschuwing
in het Voorbericht, dat „om ze met smaak
te lezen, men ze lezen moest als poëzy,
en niet als prose", een „Vaderlandsch Lied
voor de ~~Bataafsche~~ Patriotsche Juffers" ten beste gegeven,
dat in de maat van het oorspronkelijke
„meest een overzetting was van een Vaderlandsche
lied, dat de beroemde Klopstock gemaakt
had"

had". 20 Maar aan ~~meester~~ Mr. J. P. Kleyn is het
getuigenis gegeven, dat hij het geweest is,
die in 1784 door de uitgave van het eerste stukje zijner „Oden
en Gedichten", in den trant en de versmaten
van Alcæus, Horatius, en [–] Klopstock", het
kortstondig tijdperk der rijmloosheid onder
ons heeft ingezet. 21 Van de Kasteele vond goed den
Fingal van (pseudo) Ossian, Klopstock's mede-
dinger in de algemeene bewondering van
die dagen, in homerische hexameters over-
te brengen (1793), straks gevolgd door verta-
lingen van een aantal Oden zoo van
Wieland als van Klopstock (1798). Van Alphen
sloeg voor zijne Elize soms den anacreontischen
toon niet zoozeer als de anacreontische
maat aan, en ook onder zijn kinderdichtjes
zijn er enkele in die maat en rijmloos.
Bellamy schreef tal van rijmlooze gedichten
in allerlei rhythmische maat, al weer gedachtig
bij

bij een later geslacht, door die van zijn Roosje overleefd werd, geschreven in het „ijdel geklinkt", dat hij zijne tijdgenooten leerde verachten. Antonie van der Woordt (1769-93), in het streelend vertrouwen, dat „liedren zijn naam zouden bewaren", zong er, tot zelfstandigheid gekomen, eene meer dan rijmloos; eerst metrisch, maar later, overtuigd dat „noch onze dichtkunst, noch onze muziek, eenig voordeel uit de toepassing van de prosodische regelen der ouden op onze taal trekken konden", rhythmisch, volgens regelen door van Alphen aangegeven. 22 Zijn groote vriend en lofredenaar Adam Simons heeft in dezen het voorbeeld van den „afgodischen vereerder van Bellamy" niet gevolgd. Onder de veertig, vijftig gedichten, die zijn ten jare 1805 uitgekomen bundeltje vormen, komt slechts een viertal rijmlooze stukjes voor. Maar reeds in 1780 had Meerman

lein

een dichter niet door „de natuur ~~gemaakt~~ gebaard
maar „door de „kunst opgevoed"; de reuzen-
taak begonnen Klopstock's Messias ~~in~~ met
Nederlandsche verzen ~~over te brengen~~ op den
zelfden voet te evenaren. Eene in datzelfde
jaar verschenen berijmde vertaling van eene
andere hand, deed hem het werk staken.
Hij hervatte het echter, en ~~tot~~ ten jare 1803 ~~tot 1815~~
kwam, in al den luister dien de rijke
Maecen aan de uitgave van zijnen arbeid
~~wist~~ vermocht bij te zetten, het eerste deel
in het licht van „Klopstock's Messias
in hexameters vertaald", om in 1815 met
het ~~vierde~~ laatste volledig te worden. In weerwil
van platen kostbare en portretten van
den schrijver en overzetter, werd het pracht-
werk met koelheid ontvangen. De bewon-
dering voor Klopstock was in Nederland
nooit zeer warm geweest en was ~~zelfs~~ zelf in
Duitschland bij het in 't licht verschijnen der

† (eener mode altyd die gedurende een negental
eeuwen stand gehouden had)

der latere zangen, aan het kwijnen geraakt:
De wind woei niet langer uit den zelfden
hoek, de opwinding voor het Rijmelbos
liet los, de hooghartige beschouwing ~~bewering~~ ~~die hem~~ van een
toongever in de theorie der schoone kunsten,
~~datt het vervallen van het vooroordeel~~ die
hem, bij het vervallen van het vooroordeel
voor de noodwendigheid, en het meer en
meer afnemen van den smaak voor zijne
toevallige schoonheid, de opzettelijke be-
handeling van dit „werk der mode" † als
zijner aandacht onwaardig deed terzijde
stellen, werd gelogenstraft. Niet het minst
in ons Vaderland. Het in dichters zoo
rijke, in dichtbundels zoo vruchtbare
tijdvak, dat voor de Nederlandsche letter-
kunde met de 19e eeuw aanbrak, toonde
al zeer weinig nawerking van de periode
der Rijmloosheid. Zoomin als Bilderdijk en

* (1838-1864).

en zijne echtgenoote deden Feith, Kinker, Tollens, Lootts, ~~Helmers~~ Staring, da Costa, en later van Lennep, ter Haar, Hasebroek, Potgieter, ten Kate, de Génestet, anders dan bij zeldzame uitzondering en om redenen, om het Rijmeloos.* De Gustaaf en Amanda van den vertolker van Goethe's Hermann und Dorothea, is het eenige uitgebreid oorspronkelijk dichtstuk dat mij voorstaat in dat tijdperk in rijmloozen Griekschen maat het licht te hebben gezien. Na hem maakte de Kantere, niet door de klassieken, maar naar Hölty en Klopstock gevormd, zich in dit opzicht verdienstelijk. Maar de voortreffelijke Vlaamsche dichter Dautzenberg, het Rijm en den toon onzer oude liederen volkomen meester, die in 1850 met zijn eersten dichtbundel optrad, beschonk daarin de letterkunde zoowel met een aantal proeven

✝ waarop ook Pol de Mont ons voor zijne z.g. Idyllen onthaalt.

~~Van Herwerden, door de dram. dialoog in zijne vertaling van Sophocles de 5 voetige [illegible] de rijmlooze Alexandr.~~

proeven; zoowel van rijmloos metrische, als van in
den stijl en de maat van het Nibelungenlied
geschrevene gedichten, en toonde later
zoo theoretisch als praktisch meer en meer
zijn bepaalde voorkeur voor het eerste,
en welke hij ook zijne schoonzoon Frans
de Cort, den bevalligen dichter van Zingzang
en andere zijner dichterlijke landgenooten,
medesleepte, en waarvoor hij zich, in
den heftigen pennestrijd waarin Alexan-
drijn en hexameter ~~in het krijt~~ tegen elkander gevoerd
werden, ten dapperste weerde. Ook van Beers
bleef niet achter voor ~~zijn~~ het dichtverhaal
zijne gerijmde ~~zoog.~~ z.g. vijfvoetige iamben
voor den ~~hexameter~~ Griekschen gevoetten te verwisselen. ✝ Aan deze
zijde van den Moerdijk betoonde Vosmaer
de sterkte van zijn geloof in een Nederlandschen
hexameter door zijn Londinias (1873) en
zijn later gevolgde vertaling van Ilias
en Odyssee; volgde Burgersdijk in die

van

van al zijn dramatischen arbeid Shakespeare in zijne rijmlooze iamben; en in het laatste tiental jaren heeft zich bij onze nieuwste dichters, tegelijk met verlieving op het rijmrijk sonnet, eene zucht voor het Rijmloos geopenbaard, die naar sommiger oordeel van en dan met een toegeven in het ongerijmde gepaard gaat.

Wat zal in dit opzicht de twintigste eeuw, die wij van nabij tegemoet gaan, in Nederland te zien geven? Zal zij ten behoeve van den klassieken smaak, die in het voornaamste opzicht meer en meer begint verloren te gaan, in dit ondergeschikte met hare Germaansche traditiën breken? en er in slagen het oor, aan de aandoeningen van klank en weerklank gewend, het gemis er van door de toepassing van Grieksche en Romeinsche welluidendheid te vergoeden? Ik geloof het niet, en vertrouw, dat

* [illegible] Huygens bij [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

de poging daartoe, zoo zij al bij de dichters algemeen kon worden, op den algemeenen, aangeborenen, en erfelijken smaak der lezers schipbreuk lijden zou.

Het metrisch rijmloos is ~~in~~ voor onze nieuwere talen geoordeeld. Niet omdat het rijmloos, maar omdat het niet metrisch is, of zijn kan. Wat daarvoor gaat is een basterdvorm. De nieuwere talen hebben nu eenmaal geen voeten, geen lettergrepen, die op zich zelf lang of kort kunnen worden genoemd.

Het is ~~niet~~ niet dan de klemtoon die heffing en daling bepaalt. Voor zoover onze z.g. metrische verzen niet tevens rhytmisch zijn, ~~zijn~~ leggen zij voor Nederlandsche ooren den aard van verzen af. En de van eerbied voor het classicisme vervulde lezer, hoe goed hij zich houde, blijft, totdat hij er aangewend is, gevoelen dat er iets hapert.

Ook

Gemspontaneität des Volks.

In Weimar und in Jena macht man Hexameter etc.

Die Gesch. Woch. d. 83.

Ook de Duitschers begonnen met het zich
niet te ontveinzen, als [kapper zoo nog geprezen] Voss met zijn vertaling
van Homerus optrad en verklaarden zijn
versmaat voor zoomin Grieksch als Duitsch.
Wat baat het te zeggen, dat de vormen der
klassieke versificatie fijner en muzikaler
zijn, indien onze nieuwere talen voor andere
muziek geschreven zijn, indien ons muzikaal
gehoor niet voor of door deze muziek ge-
vormd is? En wat het rhytmisch Rijm-
loos betreft: hier zijn de z.g. vijfvoetige
iamben onder omstandigheden nog het best
verdraaglijk, immers uit de pen van een
goed Dichter, die zich van het Rijm, dat hij machtig

Gee geen onderskeide by van

verskeidenheid in woning, van val. ontwikkeling van ontwikkeling der Landstreek   Bel. d. T. & D. V. 118

is, om voor hem bestaande redenen, spelt
en niet uit die van den middelmatigen, die
het uit armoede schuwt. Metterdaad zijn
dij eigenlijk de eenige, waarbij het telkens
uitblijven van den verwachten weerklank
geen

109
29

geen al te pijnlijke teleurstelling opwekt.
Dat het Rijm niet in staat is slechte of goede verzen tot Poëzie te maken, behoeft geen betoog. Honderden van poëtasters hebben op zich genomen het te bewijzen. Rijke rijmen kunnen geen armoede van zin en geest bedekken, en waar zij het zonder moeten, daar voorwaar zijn de onmachtendste namen, ~~klinkklank en~~ was ~~[illegible]~~ meer zij, ~~voor het~~ niet ongepast. Welluidende verzen mogen hem, die ze hoort, medeslepen en hem, die ze maakt, mis verleiden, maar de afwezigheid van dichtgedachten, ~~kan door~~ blijkbaar gebrek van dichterlijke aandrift, ~~geen vleugelen van melody~~ vervoering opvatting het genie is van „gevoel en verbeelding" kan door geen „vleugelen van melody" vergoed worden. Maar dat het Rijm zelfs niet bij machte is verzen tot ~~goede~~ verzen te maken, ziedaar wat vele rijmelaars niet vermoeden en de man, die geen oor voor verzen heeft niet

La musique intérieure et profonde du rythme.
Guyau

In welke gevallen het zijn schadelijk

niet bemerkt. Algemeene melodie, volheid van toon, verscheidenheid, ~~en afwisse~~ en harmonische afwisseling van klanken in het lichaam van het vers zelf, zijn nog onmisbaarder vereischten dan het niet ontbreken van welluidende galmen (~~klank~~) en wedergalm (~~klank~~) aan de uiteinden. En waar de dichter ~~de~~ zich, in de vrijheid zijner gangen en bewegingen door deze ophouden of storen laat, daar bewerken zij eene schade, die zij niet kunnen boeten; maar met al het andere (~~alle~~) verbonden en ingesmolten, werken zij krachtig mede tot die zinnelijke schoonheid, die het ware wezen der Poëzie uitmaakt, tot die taal op zichzelf welke, afgezien van den inhoud, dien zij steunt, verheft en versterkt, ~~hare eigenaardige~~ in hare melodische en harmonische tonschakering (~~toonreeksen~~) aan dezen (~~waaraan~~) iets toevoegt, dat woorden en volzinnen

volkomen, zonder haar, niet zeggen ~~of~~ tot
de zijl brengen kunnen. 30
Het grootste bezwaar, dat tegen het Rijm
aangevoerd is en telkens terugkomt, is dat
van de noodelooze moeite die het den
dichter te overwinnen geeft, van de belem-
-mering, die het hem in den weg legt;
den „knellenden band", de „inbekkering"
van den dichterlijken geest! Rijmelaars
en middelmatige poëten zijn van dit ge-
-voelen doordrongen en zorgen er voor, op
het medelijden hunner lezers te wekken.
Het is ten hunnen behoeve dat van vroege
tijden af, in alle talen, rijmwoordenboeken
vervaardigd zijn, welke hun, die ze noodig
hebben, weinig baten, en waarmede goede
dichters den spot drijven. Want deze zijn,
zeker niet zonder oefening, in de jaren
der ontwikkeling van hun dichterlijken
geest, en ~~daarmede~~ door dezen aange-
-vuurd

-vuurd, meester van hun taal geworden,
en ~~alles~~ stelt zij ~~hare toeneming~~ haren ganschen rijkdom te hunner
beschikking. In den gloed der dichterlijke
bezieling, bij die verhoogde werking van
alle vermogens, die tot dichterlijke uiting
dringt, vloeien hare schatten als vanzelve
toe. Waarom zou het Rijm, dat zij zich
niet getroosten, maar opleggen, hun moeie-
lijker vallen dan de maat, den „gebonden
stijl" waaraan zij gehouden zijn; dan de
melodie, die het hart hun heeft ingegeven
en ook geeft te bewaren; en die, met al
wat haar uitmaakt en tot haar behoort,
op hare beurt ~~op die~~ krachtig en vrucht-
baar op die bezieling terugwerkt. ~~Hierom kunt~~
hebben wij de nadrukkelijkste verklaringen der
groote meesters zelf; maar ~~[illegible]~~ dan deze [illegible]
~~[illegible]~~ eigen ervaring en zelfgevoel, ontleenen
~~[illegible]~~ hunne meesterwerken van de waarheid
dat het Rijm wel verre van in hunne [illegible], een

Z. o. z.

kinderlijk speelgoed, aan hunnen arm een boei, aan hun werk een nuttelooze franje te zijn; integendeel, behoort te worden beschouwd en geëerd als in hunne ~~hand~~ vingeren een tooverroede, ~~aan~~ in hunne vleugelen een slagveer, ~~van~~ op dunne harp een meetellende snaar.

—

VI

Toelichtingen.

tot
„~~Het~~ Rijm" en Rymeloos."

2

1. (bl.) Het rijm nergens en door niemand uitgevonden

Voltaire wist reeds te zeggen: „Buiten de Romeinen en Grieken hebben alle volkeren der aarde gerijmd, en rijmen nog. Het wederkeeren van denzelfden klank is zoo eigen aan den mensch, dat men het rijm bij de wilden in zwang heeft gevonden gelijk het bestaat te Parijs, te Londen en te Madrid. Men ontmoet in Montaigne een lied in Amerikaansche rijmen, en in den Spectator van Addison de vertaling eener berijmde Laplandsche ode, vol gevoel."

„Zoo eigen aan den mensch". Metterdaad iets natuurlijks, instinctmatigs, en alzoo gemeenmenschelijks, niet anders dan het zingen

Staal die niet zelden een verwant begrip met een gelijkluidenden naam bestempelt. Bull. 71.

zingen en het spreken zelf. „L'homme rime comme le rossignol chante."

2. (Bl.) de taal hield het in.

Het is, zegt Schlegel, uit de oorspronkelijke taal-grondwet geboren. Het oor schiep er behagen in, als in de echo, als in den golfslag en in alle weerkaatsing en weergalming, die geen volkomene, maar gewijzigde herhaling is. „Slot van geluid" is het oor aangenaam" (Huygens). Aan opzettelijke nabootsing van de echo, als sommigen geopperd hebben, is daarbij zoo min te denken als aan een uitvinding der barbaarsche volken waartoe, in weerwil van zijn „ligen aan den mensch", Voltaire toch de toevlucht meende te moeten nemen. Het geheugen vond er steun in. Van te grooter waarde, eer men schreef. De kunst een middel, „le plus simple et peut-être le plus

"plus naturel des moyens propres à porter une régularité périodique dans les arrangements de sons qui plaisent instinctivement à l'oreille humaine et qui, en se perfectionnant, deviennent des vers." (Vapereau)

3. (ol.) Het rijm in den een of anderen vorm. Volkomen rijm (consonnance), halfrijm (assonnance), letterrijm (alliteratie), Folk-lore en wat men volkspoëzie noemt gebruikt beurtelings en soms tegelijkertijd elk dezer vormen. De kunst versmaadt geen van drieën.

"Ich glaube dass die Alliteration ursprünglich ihren Sitz in der ganzen Poësie der deutschen Sprachstamme gehabt hat." (Grimm)

Het Hildebrandslied en de Heliand zijn er in geschreven. Het is het zoogenaamde stafrijm (Sjod Staffir) van Edda en Voluspa voor het sterk-consonneerend Noorsch, zoo voldoende

[7] Van alliteratie, en ~~alze~~ zoowel van sluitletters als van voorletters, assonance, en eindrijm. (Agreement of the sound of initial and final letters, alliteration and assonance with frequently an exact correspondency of final syllables in several successive lines." Morley.) Zie de Beer and Irving. The Literary Reader. Part I–1. p. 17. ed. –

voldoende als de assonnance in het sterk vocaliseerend Spaansch. De Nibelungen hebben het eindrijm. De Chanson de Roland ook het eindrijm in enkele malen als ~~b~~ nevenrijm ~~[illegible]~~, de assonnance. Onze Middel-Nederlandsche poëzie ~~[illegible]~~ desgelijks. In ~~de~~ wat men van Gaelsche dichting overhoeft, vindt men eene vereeniging.[7]

4. (bl.). Uralte Probe van Egyptische Poëzie: Zie Ebers, Aegypten in Bild und Wort. II. 352.

„Das Lied welches die Feldarbeiter zu singen pflegen während die Ochsen das Korn austräten."

5. (bl.) De Hebreeuwsche poëzie, ons in de Heilige Schrift bewaard, is kunstpoëzie. Haar parallelismus membrorum is geen klank- maar een gedachtenrijm. Een proeve van volkspoëzie zouden wij hebben in dien ~~wij het~~ ons van het lied, dat de vrouwen ter eere van

van David zongen, meer dan de hoofdinhoud was medegedeeld. (I Samuel 29.5.) In Jesaja 24:17 en Jeremia 48:43 is het rijm in het: Pachad, wapháchad, waphách; door geen lezer van het oorspronkelijke onopgemerkt gebleven, en overzetters gevoelden het belang, de uitwerking er van op de een of andere wijze in hunne talen te bewaren; Delitzch, door de alliteratie Grauen und Gruben und Garn; Perret-Gentil door: Effroi, et fosse et filet; vander Palm betreurde het gemis van een derde rijmwoord tusschen schrik en strik, hij had gaarne gezien dat het, in plaats van kuil, knik had kunnen zijn in den zin van een knik in den weg. (Zie zijne aant. t.p.)

6. (bl.) Letterrijm en binnenrijm in de Latijnsche kunstpoëzie.

Letterrijm

H

Maar ook verzen als deze van Virgilius behooren hiertoe:

Te veniente die, te decedente canebat.

—

Mollia, luteola, pingit vaccinia caltha.

(1) volgens sommigen naar Paus Leo II, die ze voor de christelijke hymne aanbeval, maar waarschijnlijker naar een latijnsch dichter tijdgenoot van Lodewijk VII, Leoninus of Leonius genaamd

By Homerus leest men:

"Ἔσπετε νῦν μοι Μοῦσαι, Ὀλύμπια δώματ' ἔχουσαι

~~Ilias~~ II

≠ ~~[illegible]~~ die dichtwerken [illegible] uit, weinig minder dan drie duizend [illegible] versregels bestaande; en

. Letterrijm. Het vers van Ennius is bekend:

O Tite! tute tati, tibi tanta tyranne tulit.

Dat van Cicero vermaard:

O Fortunatam natam, me consule Romam.

H Binnenrijm, anders middelrijm. Bij Virgilius op de veertien verzen één met dit rijm, volgens degenen die deze z.g. versus leonini(1) geteld hebben. Een enkel voorbeeld uit de Geor:

Regia, et umbrosae penitus patuere cavernae.

—

Bella per Emathios plusquam civilia campos.

~~Y. bl.~~ In de middeleeuwen werd, wat bij de klassieken uit den drang naar welluidendheid, vanzelf gekomen was, op kinderachtige wijze met opzet te werk gesteld, en men kreeg≠ geestigheden als deze: Dum

. . . Dum langue*bat*, monachus tunc esse
vo*lebat*,
At ubi conva*luit*, mansit ut ante
fuit.

7. (bl.) Reeds in de hymnen van Gregorius
den Groote kwam het zijne op; omlater ~~dat sedert~~,
in de Stabat Mater's, het Salve Caput,
en het Dies irae, al zijn kracht en majes-
teit te vertoonen.

„De ware dichter spreekt de taal van zijn tijd" Brill. Aesthet.

8. (bl.) In dezelfde mate, waarin de dichtgeest (daarom der klassieken en der modernen dichtvormen bl. 59.)
afnam en zich afmatte, ging de dicht-
kunst zich in rijmspel verliezen.

„Lorsqu'à la fin du moyen-âge la poésie
française s'est trouvée épuisée, elle s'est
mise à la gêne dans un véritable carcan
d'ingénieuses difficultés, et jamais les jeux
frivoles de la rime n'ont été plus en
honneur qu'à cette époque." Paul Stapfer. 795

‡ Maar wat zegt men van difficiles nugae als in regels als de volgende van Du Bartas († 1590)

La gentille alouette avec son tirelire,
Tirelire, à lire, et tirelirant, tire
Vers la voûte du ciel, puis son vol vers ce lieu
Vire et désire dire adieu Dieu, adieu Dieu.

Zie d'Israeli, Curiosities of Lit. (Lit. Follies) p. 108.

(vergelijk onze Rederijkers en hunne Spelen van Sinne, en aan alle kanten rijmende refereinen)
‡

9. (bl.) „Ariosto schreef — — zijn Orlando Furioso — — in ottava rima."
Zijne Comedies echter in het rijmloos, zijne satiren in terzinen.

10. (bl.) De alexandrijnsche versmaat heeft haren naam en oorsprong van de middeleeuwsche Gedichten van Alexanders leven door Lambert-Li-Cort en door Alexandre de Bernai ~~van Parijs~~ (12e eeuw). In die zelfde maat schreef Robert of Gloucester (regeering van Henry III en Edward I) een „History of England."

11. (bl.) Het Rijmloos, sedert Shakespeare en zijne waardeering door de Duitschers voor de dramatische poëzie meer en meer in.

in zwang gekomen (blank verse), schijnt
het ~~eerst~~ vroegst in Italië te zijn beoefend geworden.
De eerste (versi ~~sciolti~~ sciolti of liberi) waren van
Francesco Barbarini (14e eeuw), meer voor
het gemak dan uit beginsel, vrij. Maar ~~zij~~
~~dagteekenen~~ het wordt er ernst mede in de
16e eeuw in opzettelijke navolging der antieke
poëzie. Van de eersten zijn *Italia liberata
da Goti* van Trissino, eenige stukken van
Sannazar en Rucellai en ~~de~~ Ariosto's co-
mediae. Later zien wij deze ~~sciolti~~ (elf-
grepige) in algemeen gebruik niet alleen
voor het drama, maar ook voor den brief,
de satire en poëtische vertaling. Onze
Huygens scheen bij zijne landgenooten ~~er~~ den weg voor te willen be-
reiden in de stukken ~~van~~ van Guarini's ~~de~~ *Pastor fido*,
die hij in het Nederlandsch overbracht. (Korenbl.
B. 27.) „Nochtans, Leser" – schreef hij in de
„Voormaningh", – „Gewent U eens aen den

ongewoonen

13 (bl.) Goethe ~~geweldde~~ vonde en alles van te geraken als hij in het Tweede gedeelte van zijn Faust (Act. 3) der Grieksche Helena, ~~[illegible]~~ in den middeleeuwschen Burcht, waar de Torenwachter haar met het niemendal Bijzonder was bleeft toegesproken, deze woorden in den mond legt:

Vielfache Wunder seh' ich, hör' ich an,
Erstaunen trifft mich, fragen möcht' ich viel.
Doch wünscht' ich Unterricht, warum die Rede
Des Mannes mir seltsam klang, seltsam und freundlich:
Ein Ton scheint sich dem andern zu bequemen,
Und hat Ein Wort zum Ohre sich gesellt,
Ein andres kommt, dem ersten liebzukosen.

Elfoen Rand.

ongewoonen sleur van der Italianen ~~Thoonee~~-Stijl, ende helpt my overleggen, of niet, in geval van vertalinge, deze meest rijmelooze regelen, onder meesterlijker handen dan de mijne geraeckt, den minsten afbreuck van aerd ende van waerheit lijden souden. Ick ben tevreden geweest, als eerste Hoofdketter in desen, den eersten stoot van de oordeelen uyt te staen."

12. (bl.) Ook vóór Klopstock, maar zonder dat „de Duitschers ze zich aantrokken, en deze versmaat bij hen in eenigen smaak of doorgaand gebruik geweest is", waren er in Duitschland voorbeelden gegeven van Grieksche en Latijnsche versificatie in het Hoogduitsch. (zie Bilderdijk ~~[illegible]~~ (~~N. T. & [illegible]~~ N. t & d. II. 174. 175.)
(N. t & d. Versch.

13 — d. B. in Tegenwoors.

~~door leer en voorbeeld~~.

Het Rijm met Sainte-Beuve „l'unique harmonie des vers français" te noemen, gaat niet aan, maar dat de geest der Fransche taal en de aard van het Fransche vers het onmisbaar maakt, ~~heeft~~ had Voltaire terecht gezegd. Volgens hem had Fénélon, die in zijn *Reflexions sur la Poëtique*, de meening geuit had dat de poëzie ~~[illegible]~~ door het Rijm „meer verliest dan wint"(1) daartoe, en om zijn epopée van *Telemaque* in proza te schrijven goede redenen; ~~[illegible]~~ t.w. zijn onvermogen om iets in verzen te doen!

(1) t.w. beaucoup de variété, de facilité et d'harmonie.

1.4 fol. / Victor Hugo. Cromwell. Préface.

Vroegere en latere pogingen door leer en voorbeeld om het rijmloos bij de Franschen in te voeren, hebben hun nooit gesmaakt. Een der latere was die van Lodewijk Napoleon met ~~en~~ zijn *Harmonies-rythmiques*; maar ook deze onttroonde koning heeft de „esclave-reine" niet in zijn lot kunnen doen deelen. De Auteur der „*Iambes*" heeft later zijn *César Borgia* in rijmlooze alexandrijnen geschreven:

Vous êtes de ce temps le premier capitaine
Mais ils ont, devers eux, ce que vous n'avez pas
Des soldats, des écus: et si chétif, si mince
Qu'un talent soit, s'il a de nombreux bataillons,
On voit que Dieu souvent de son côté se range.

Blaze de Bury, die deze proeve aanhaalt, zegt

15e (bl.) Maerlant wist (en het zijn) onverdeeld te zijn. Dante schoon hij in de Proloog van zijn Leven van St. Franciscus gesproken laat: „men moet om de rime soeken
vremdelike (d.i. verschillende) tongen in boeken,
duuts, dietsch, brabants, vlaemsch, zeeus,
walsch, latijn, griex ende hebreeus,
om vrage "thou dencen zijn ende sin."
[illegible] hij in de 3 boeken van zijn Wapene Martijn met een anderhalf honderd strophen voor den dag, elk van 13 regels, waarvan 8 (1, 2, 4, 5, 7, 8, 10) op denzelfden 2 g. staande rijmklank hebben (b.v. oet) en de 5 overige op [illegible] 2 g. sleependen (b.v. ene)

~~15e (bl.) Van Vondel — geen enkelen rijmloozen versregel.~~

~~Ook zegt hy in zyn Aenleidinge ter Nederduytsche Dichtkunst, van hem die in zynen Geest naer den Parnas gedreven wordt: „Het rymen maekt hy zich eerst gewennen, om zyn ooren in woorden en rymklanken gereet te hebben, zonder hetwelk de [illegible] kreupel en verlemt zouden vallen, en zelfs aertige vonden en gedachten hunne bevalligheid verliezen."~~

14

zegt ervan: L'effet d'abord est assez bizarre, puis on s'y accoutume, et alors vous n'avez plus à redouter ni les périphrases, ni les chevilles. Ce vers dégagé d'impédiments, s'avance libre, aisé, soutenu par le seul nerf du nombre et de la mesure. (Revue des deux Mondes. 15 Oct. 1882.) Maar, daargelaten de vraag of men in Barbier's krachtige gerijmde Iambes zooveel last van „périphrases" en „chevilles" heeft, en of in deze rijmlooze alexandrijnen de spieren van „nombre et mesure" niet nog al slap en weinig gespannen zijn, is het zich wennen aan een slechten smaak, waartegen de natuur opkomt, altijd een schade voor den gezonden

15e Zie tegenover.

16. (bl.) Hooft's Gedichten. Uitgave Leendertz.
I. 320 tot 324.-
Rijmelooze Veirzen, uit den Latijne van Heer C. Huyghens. Vluchtigh [illegible].

F Zie zijn *Otia* Lib. 11. p. 62 ~~enz.~~ fs. dat hy reeds in een fransche Overzetting van de *Ode* d'*Horace*, qui *commence* *Rectius vives Licini*, lib 2.10 ~~en Ensfer~~ opperen met eigen afkeuring *Un Essay de Mesarez* te berde gegeven. Maar wie proeft Horatius, wie geniet de prijze niet beter in Bilderdijks zittmiech en berymd:

Gy zult gelukkigh zyn,
Alpaja, enz. (Verspr. Ged. I. 115)

dan in Huygens

Tu vivras mieux, Licine, si ta barque. etc.

vergelykend de 2e strophe.

Suivre la sainte mediocreté; c'est
N'estre subject à sale pauvreté; c'est
NB zegt niet Fuir les Palais, l'envie de la Cour, les
Magnificences. Huygens

Zijn leest in middelmaat
Zal onder ~~stompig~~ ziet zijn bespraakt dagen niet bedelarij,
En houdt zich van den nijd
Die op de schittering blaft der ~~vorstenhofgewelven~~ bewijd.
Bilderdijk.

Auream quisquis mediocritatem
Diligit, tutus caret obsoleti
Sordibus tecti, caret invidenda
(Sordibus) Sobrius aula. Horatius

15 127

/ Zie ook de fragmenten van een gedicht van Huygens aan Hooft „Tot een proeve van gemeten onrijm" (hexam. en pentam.) Korenbl. VIII. boek. F

16 (nog eens 16.) ~~16.~~ bl. / Bilderdijk's *Mijn Verlustiging*. 1781.
bl. 25. Op Weisse's tooneelspel
Romeo en Julia. (hexam.) ~~Ingetogenheid~~
2 (hexam. en pentam.) blz. 48 } Ingetogenheid, tegenover hetzelfde in alexandrijnen bl. 49.

Alkaïsche Lierzang op de Deugd. bl. 97.

Bloemtjens. 1785. Standvastigheid. bl. 57. ~~70~~ 73.
~~tie~~ (anacreontisch).

17 bl. J.
„Ik houde het Rijm in onze Verzen ~~voor~~ noodzakelijk; het heeft by ons hetzelfde uitwerksel als de overschietende silbe na den tweeden en vierden voet van den *pentameter* der Ouden. Het een en ander teekent de maat sterk aan, ~~gaf~~ en geeft ~~daarvan~~ daar

‡ Ook Vondel in zijn *Aenleidinge ter Nederduitsche Dichtkunste* had het noodig geacht dat de „door zijn Geest naar den Parnas gedrevene" — „zich tot Rymen eerst gewende, om zyn toom van woorden en rymklanken gereed te hebben, zonder het welk de vaerzen kreupel en verleemt zouden vallen, en zelfs aertige vonden en gedachten hunne bevalligheit verliezen".

daardoor kracht en indruk aan 't vers." 128 16
Bilderdijk. Mengelpoëzie (1799). Voorrede. XXIII.
Belangrijk is wat verder in deze Voorrede ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ en in het 2de Dl. der Nieuw. T. en D. Versch. (1824) bl. 148 en 151 over de verzuchting tot een goed Rym gezegd wordt.

‡ 18. (bl.)
„Leone Alberti, in de vijftiende eeuw, — en na hem Tolomei, gaf Italiaansche hexameters en pentameters. Des Portes maakte zich een kortdurenden naam daarmede in het Fransch. Sidney in het Engelsch" (Bild. N. T. & D. Versch. II. 163
Met groote verantwoordiging schreef Vincenzo Gravina (*Della Ragione poetica*, Roma 1708): „Essendosi generalmente nell' uso commune perduta la distinzion delicata et gentile del verso dalla
300 prosa, per mezzo ~~[illegible]~~ de piedi; s'introdusse quella grossolana, violenta et stomachevole delle desinenze simili".
De kanunnik De Maucroix († 1708) noemde ~~[illegible]~~ in zijn Brief aan ~~[illegible]~~ Boileau het Rijm „l'écueil de notre versification"; (vgl. Victor Hugo's, „le régénérateur de notre mètre" bl. 107) ~~[illegible]~~; ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ wat overtuigd dat het grootste voordeel der Grieken en Romeinen ~~[illegible]~~ die nieuweren ~~[illegible]~~ boven zijn grootheid: „Quand ils avoient ... (Oeuvres ornementaux) ... tant

17. fait un vers, ce vers demeuroit; mais pour nous
ce n'est rien de faire un vers, il en faut faire
deux; et que le second ne paroisse pas fait
pour tenir compagnie au premier." (Oeuvres de Boileau
Amsterdam 1718. 4°. Bl. II. 317.);
Boileau zelf plaatst, in deze en tweede vier zwakker
dan het eerste bevonden werd, dat woord Le
Frère-Chapeau te noemen, "faisant allusion à l'usage
des Moines que font accompagner d'un Frère, quand
ils sortent du Convent. On ne verra point, dit-il,
de Frère-Chapeau parmi mes Vers". (Edit. Remarque 2.)

19 (bl. 108)
Conradus Goddaeus. Nieuwe Gedichten, sonder
rijm, naa de Griecsche en Latynsche dicht-
maten ingestelt. Harderwyk 1656.
Tot een proeve

Abraham

Abraham.
Disticha Elegiaca.

Siet dees groote Vader der ware geloovige
Kindren,
Die hij in sijn schoot alle tesamen gadert.
Wat ruimer schoot! maar d'ontfanger wele
geruimer;
Daar soo veel zielen d'Engelse scharen
stapelt.
Hij was wel vreedsaem, maer strijdbaer alster
op aen quam.
Weerd, Vriend, Prince, Propheet, ende Ge-
zalfde Godes.
Heeft hier ontfangen 't sacrament der wonder
besnijding.
Dragende 't verbond Gods eerst in het oude
lichaam.
Men ziet dat het nog niet veel gezegd is, in-
dien men beweert dat hij de dichter in de
anacreontische

Anacreontische maat beter geslaagd is. (Zie Ypey. Bekn. Gesch: der N. T. VII 449, 50.)

20/IV. (bl 108). <u>Bardietjes</u>. (eene nieuwe soort van gedichtjes.) Amsterdam. 1779.

Opheldering van den titel geeft de dichter (J. H. Swildens) in zijn Voorbericht. „Tacitus zegt, dat de Duitschers, en dus ook de Batavieren, hun slagt-gezang <u>Bardiet</u> noemden. Denkelijk heeft dat woord eene zo algemeene beteekenis gehad als onder de Grieken het woord <u>ode</u>, of onder ons, de woorden <u>gezang</u>, <u>lied</u>, <u>gedicht</u>. Dit is geene ongegronde gissing. Die algemeene beteekenis schijnt nog kennelijk in den naam, welken de Leeuwerik in d'oude duitsche spraak droeg; deeze werd, gelijk de beroemde Klopstock ergens aanmerkt, <u>Bardale</u> genaamd, dat is <u>Zangertje</u>. Gewis zong de Leeuwerik geene krijgsliederen.

Dus

„Dus blijkt het, waarom ik deze nieuwe soort van dichtstukjes Bardietjes, dat is kleine oden, liedjes, of gedichtjes, heb durven noemen."

De vertaling der Ode van Klopstock (1770.), Vaterlandisch Lied zum singen für Elisabeth von Windhamm, vindt men op bl. 54, 5, 6. ~~door onder den titel van Vaderlandsch Lied voor de Patriotsche Juffer.~~ Maar, daar het boekdeeltje zeldzaam geworden is, zal de mededeeling van een oorspronkelijk anacreontisch Bardietje wellicht eenig belang inboezemen:

Aan de Burgermaagdjes.

Neen, schoone Burgermaagdjes,
Gij moet zoo laat niet wand'len!
De zwoele schemer-avond,
Gelooft mij, is gevaarlijk
Voor schoone Burgermaagdjes:

Dan

Dan vliegen vledermuizen,
Of loopen zwarte heksen,
Die mochten u eens krijgen:
Dan waart gij om uw lichtje. —
Het mugje vliegt om 't kaarsje
Totdat het eens 'er in vliegt.
Het meesje springt om 't knipje,
Totdat het eens 'er in springt.
Gij moet zo laat niet wand'len!

De Bardietjes, volgens het Voorbericht door Ramler geprezen, vonden bij Bilderdijk een minder gunstig onthaal, althans indien eene beoordeeling in de Letteroefeningen van 1790 terecht door Tydeman aan hem wordt toegeschreven. (Zie Briefwisseling van Mr. W. Bilderdijk met de Hoogleeraren en Mrs. M. en H.W. Tydeman. Sneek 1866. I. 172).

[illegible]

733

~~22~~

21 ~~18~~. (bl. 108). Levensbeschrijving van Mr. J. P. Kleyn in den Recensent der Recensenten. ?

Mr

22 ~~19~~. (bl. 109). Gedichten van A. van der Woordt. Uitgave m. levensbericht, door C. J. Wenckebach. 's Gravenhage 1843.

~~De Stukjes Gedichten~~ Zij ~~zijn~~ dagteekenen van 1787 tot 1794.

„Bellamy was zijn afgod, vooral ook toen deze het rijm veelal verliet; zich aan het rijm te verslaven was in zijn oog heiligschennis bedrijven."

23 ~~20~~. (bl. 110) J. G. Sulzer. Allgemeine Theorie der schönen Künste. Leipzig. 1775. I. 521.

– „so hatten wir diese ganze Materie für allzu geringe, um uns in eine [illegible] Untersuchung, sowol über den Werth, als über die Beschaffenheit des Reims einzulassen."

21.

Het is waar dat voor eene luimige vertelling als deze, gerijmde Alexandrijnen allicht te pompeus zouden geweest zijn. Maar zijn [illegible] en [illegible] — Bijn[illegible] Bruiloft?

27. (bl. 112) Wat in onze nieuwere talen voor metrisch rijmloos gaat is een basterdvorm. enz.
Trochaeën en iamben nemen er de plaats van niet bestaande spondaeën en [illegible]; het als hexameter bedoelde vers ~~[illegible]~~ krijgt ~~[illegible]~~ [illegible] pentameter(s), of is, onder schijn van een hexameter, ~~[illegible]~~ grootendeels enkel trippelmaat.
Ten Kate ~~[illegible]~~ dat bracht Goethes vermaarde Elegiën van de Gedaante-verwisseling der Planten, in nieuwe verzen(?) zoo rythmisch mogelijk over brengen en er nog het rijm ontrekkeren(?), dat er allen(?) [illegible] ~~[illegible]~~ kwaad aan doet (Lier en Harp bl. 8 en vgg.). Een vers als

Aus dem Samen entwickelt sie sich; sobald ihn der Erde ~~[illegible]~~
is er niet in.

– ⏑⏑ – – – – – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – –

In Weimar und in Jena macht man Hexameter wie der,

– ⏑ ⏑ – ⏑⏑ – – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ –

Aber die Pentameter sind doch noch excellenter
kwam in 1797, ~~[illegible]~~ aan het adres van Goethe's en Schillers Xeniën („Neumodische Distichen"), uit de pen van ~~[illegible]~~ Spötter. Zie [illegible] Gevleugelde woorden 1883).

22 134

24 (bl.) Haselbroek. (Poëzy. 2de, veel vermeerderde druk bl. 244) een vloeiende vertaling van Delorme's bekoorlijke coupletten tot lof van het rijm.
~~Staring. Zo~~

25 (bl. 110) Om redenen, ~~in het~~ Rijmloos.
Zoo Staring in zijn ~~burgerlijk~~ Vertelling ~~[illegible]~~ „de Verjaardag", met het motto „Sermoni propiora" (de dagelijksche wijze van spreken nabij gekomende). Ged: I. 108 en volgg. —
#

26 (bl. 110) C. ten Hoet. Herman en Dorothea naar Goethe. — Nijmegen 1826. Gustaaf en Amanda, of de dag der verlossing. ald. 1827.

(NB Zie voor 27, 28, 29 tegenoverstaande, onliggende en [illegible])

30. (bl.) „Alles is taal in de Dichtkunst, en de melodische en harmonische toonreeksen

deurede, de gevoelens, de verheffing of aandrift,
de kracht of de nadruk 't vereischt; en gelijk de taal zich
daarvan in de uitdrukking gevoelen moet, zoo moet ook
het vers daarvan zwellen, rijzen en dalen, versnellen,
vertragen en duizenderlei bewegingen aannemen. Hierom
wordt een vers nooit gebroken, moet ieder deel zijne melodie
hebben; en zoo het ten deele overloopt‡, moet ook in die
vereeniging de melodie en toonval zijn, die 't gevoel
dat er in uitgedrukt, vereischt. En gelijk de
een of andere woordklank tot deze of gene beweging
of in deze of gene samenstelling van klanken, al of
niet, meer of minder geschikt, mede- of tegenwerkt, moet ook de
keus van vokalen, diphthongen, en van meer of minder
konsonanten bepaald worden" Bilderdijk. Dr. T. & D. Versch.
II. 151, 2.

En dit alles geschiedt bij den waren en meer en meer geoefenden
dichter, onder het dichten, zonder berekening of zelfs bewust
opzet, onder de geheime leiding van
dat dichtgevoel, en dien welluidendheidszin, die hem
aanstonds en dichtenderwijs doen zien hem zijne verzen
die hij voortbrengt, schoon onuitgesproken, inwendig hooren doet.

28. (bl. 113). Wat het rhythmisch Rijmloos betreft: hier zijn
de z.g. vijfvoetige iamben nog het best verdragelijk en.
De Nederlandsche echter bij onze zoo goed niet als, door
hun zoo sterk en zuiver vocaliseerende taal, de Italiaansche
daarwaar hunne dichters zich ook zeer strenge eischen stellen,
en de Engelsche, door een taal die vocalen te kort
komt om hare groote verscheidenheid van klanken
uit te beelden, en daarbij de eigenschap
bezit in de uitspraak het groot getal harer monosyllben
door samenstelling nog eenigszins te verminderen! Het
zal den buitengewoon geoefenden vertaler van Shakespeare
niet bij ervaring gebleken zijn hoe bezwaarlijk het
op den duur woorden om verzen, die door deze eigen-
schappen, zoo veel meer klank en kracht in hunne
elf of twaalf lettergrepen konden inhouden, en daarbij de maat
nog te kunnen met eene taal zoo rijk aan toonlooze woorden en uitgangen
als de onze. Men denke aan onze regelmatige meervouden
op en, zoo bij 't werkwoord als bij 't zelfstandig n.w.

29 (bl.). Onze verzen moeten eene algemeene melodie hebben — en dat niet slechts
alleen en ieder op zich-zelf. Neen zij moeten ook met elkander, tot eene melodie
samen vloeien, en die melodie moet in dezelfde maat, met onzinnige
en noodeloos uitgeputte verscheidenheid afwisselen, waar de zin
eischt

toonreeksen zijn in de poëzij, niet minder dan in de muziek, beeldspraak. In de laatste, hoofdzakelijk, in al wat strekt tot afbeelding van het hartstogtelijke des menschelijken gemoeds; in de eerste, bovendien, in het verheffen, wijzigen en aanvullen van de beteekenissen der woorden, en van de zinduidingen der ondergeschikte denkbeelden, welke meer uit het verband en de overgangen dan door den bepaalden zin der woorden, of zich zelven, gekend worden." Kinker – Ged: I. Voorr: XXXIII.

Om de werking van dit mysterie recht te [illegible] en duidelijk te onderscheiden lese men b.v. een strophe als de volgende uit de Psalmberijming door de Bosch, van den 102^{en} Psalm, waarin alles even eenvoudig en als van zelf gekomen schijnt:

Als, voor 't oog der nageburen,
Gods ontferming Sions muren
Weer zal hebben opgebouwd,

En 't zijn heerlykheid daarsprenkt,

Als zijn goedheid op de vlakten
Dor verdrukten en verachten
Zetten zal, en 't onheil weren,
Dan zal elk haar juichend eeren.

Om te gevoelen, hoeveel het Rymw. leerstuk bij draagt vergelyke men een der ~~fotw...~~ beste zynelooze gedachten van Bellamy's Het Onweder, met de ~~[illegible] zelfde maat als Psalm 102~~ beryming van den 19den Psalm ~~[illegible]~~ ingegeven door de Boerh. Byv. [illegible] als deze:

Bellamy: Daar vaart de Godheid, op haar stormen
Door 't schitt'rend landschap heen.
Zie hoe de honderdjarige eiken
Gebukt en sidd'rend zien
Paleizen stuiven over haar wielen
Als nietig stof daarheen!
Daar storten hoogst geboomde torens
Als smeltend ys daarheen.

—

Ps. 19 de Beryming: 's Heeren stem op 't hoogst geducht
Rolt en klatert door de lucht,

738

Barst met vreeslyk geluid
Op de groote traatsen uit,
Klinkt met nadruk, en vermogen
Sterlyk uit de hemelbogen,
't Schepsel beeft en staat verwonderd
Als de God der eere dondert.

Er wordt gevraagd niet dat de drie korte rymklanken in het begin en de drie slepende ~~van~~ aan het einde der strofe als de volgende ~~tot~~ in de gezamenlijke melodie van het geheel en, door dezen, tot de uitwerking vermogen.

Als de Godheid van den dag
Met een zachten afscheidslach
Op het aardrijk nederzag,
Smolt een straal van 't firmament
Uit de blaauwe hemeltent
Tot een dauwdrop af, en vloot
In een Lelies blanken schoot,
Waar zij tintlende en bleef hangen,
Als een traantje van verlangen
Op verliefde maagdenwangen.

Bilderdijk. De Lelie en de Dauwdrop.

Ook de alliteratie en bestanddeelen van de Bilderdijk. Hoofdst. [illegible]

Het zeggen van Boileau:

"La rime est une esclave et ne doit qu'obéir,"
is te overbekend, om ook hier nog herhaald te worden; even als de twee regels die er op volgen:
"Lorsqu'à la bien chercher d'abord on s'évertue,
L'esprit à la trouver aisément s'habitue".
"De Rijmwoorden, die eene taal heeft" — zegt Bilderdijk in zijne Voorlezingen (bl. 305) "dienen ons in het opstellen tot — of het is dat wij ons de taal niet genoeg eigen maakten" en aan H. W. Tydeman (Aanm. I. 114) schrijft hij:

En waar is de verkeerde Classicus, die zich onttrekken kan aan het geweld van verzen die in het Stabat mater, als tranen stroomen; in het Dies irae, dies illa, als vlammen opgaan en het Salvete, flores martyrum ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ zich als ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ aan de zegepalm, die zij hen toewuiven.

31 (bl. 105).

"Gij kunt niet gelooven" ~~schrijft Bilderdijk aan H. W. Tydeman (Aanm. I. 114)~~ "dat maat en rijm niet belemmeren. 't Is vreemd. Zij spannen de uitdrukking, zij helpen der gedachten zich ontwikkelen, zich ordenen, en al wat in een goed vers voortkomt, is natuurlijk klaar en in eene zekere volkomenheid, daar men anders naar zoeken moet, om de [illegible] uitdrukking te geven." En voor da Costa zijn:
"maat en rijm ~~(rijm)~~ bij hare poesie geen gedwongen of onnatuurlijk aanhangsel maar natuurlijke

324 ~~19~~ 140

uitvloeisels der dichterlijke bezieling." In de ~~het~~ onmiddellijkste ~~uitvloeisels~~ uitingen der dichterlijke bezieling, de improvisaties blijkt dit onwedersprekelijk. Bij al het andere komt het rijm van zelf en steeds overvloediger. De improvisaties van de Clercq, doorgaans met trochaeën of alexandrijnen begonnen, lossen zich meermalen in korte coupletten [illegible], enkele zijn er op:

~~"Rhymes a [illegible] an inferior poet, he who is a master of his art wears as a bracelet" [illegible] Walter Scott's, or Byron's:~~

~~Prose poets like blank verse, I'm fond of rhyme.~~
~~Good workmen never quarrel with their tools.~~

Ook de volgende opmerking van Da Costa vinde hier een plaats:

"De rijmklank even zoo wel als de maat geeft in den regel zijne symmetrie aan het vers; het oor schept behagen in die telkens wederkeerende echo, maar geen bloote nagalm zonder zin; het verstand verlustigt zich in dien wedergalm den drager te zien van nieuwe denkbeelden, verrassende

\# Walter Scott zegt het dit: „Rhyme a handcuff to an inferior poet, he who is a master of his art wears as a bracelet"

NB 2 regels wit.
voor den zetter.

wendingen. Er ligt een wezenlijk aesthetisch genot in, dat zijn dienstbaar te maken aan de uitdrukking het zij van liefelijk overeenstemmende, het zij van sterk contrasteerende beelden, gedachten, aandoeningen. (Alb. der Sch. Kunsten.)

\# Ten besluite een der Sneldichten van onzen Constantyn:

Dichtersregel.

De Dicht-konst, jonge Lien, besluyt ick in drey leden,
Die t'samen moeten gaen, in Voet-maet, Rijm en Reden:
Gebreeckt er een van drey, so scheidt ghy met een stanck,
En die wat ooren heeft, sal seggen, daer is 't manck.
Noch konnen s'alle drey het werck niet houden staende;
(Let wel op dit geheim) 't moet hincken, welverstaende,
Dat een van dryen werdt om 't ander ingepijnt,
En elck niet om sijn self van selfs gekomen schijnt.

Korenbl. B. XXV. 6.

NB. Vervolg en slot der kopy.
Hugeniana in Vorra.

1.

Hugeniana.

I

Huygens Deïst.

Hoe nu, Huygens Deïst? Constantijn Huygens; de streng Gereformeerde Huygens; en, wat meer zegt, de gemoedelijke Christen!

Stel u gerust; hij was het niet dan in een andere zin, en ook ~~niet~~ alzoo niet altijd; niet Constanter.

Zie hier het geval. Misschien herinnert gij u de door een goed veertigtal jaren door onzen Jacob van Lennep, onder het motto „Leer en beef," en met de dagteekening Lennep, den zevenden September, in 't licht gegeven E-Legende, een prozaverhaal van 24 bladzijden in groot 8°, waar geen andere klinkers in voorkwamen dan de E. Abraham van der Hoeven Jr liet er een O-Sprookje op volgen (Colhorn-Rook;

4

Professor J. Bosscha een A-saga (Paaschmaandag):
Tot een D-dicht is het niet gekomen en een
Es-prul, daar De Gids voor veertig jaar [doorgehaald] bleef
in de pen.[1] Maar men ontdekt van een Kersttrede,
waarin een letter geheel vermeden was, en
waarvan de auteur Dr. J. Schärp zich dan ook
op den titel aanduidde als Jan Niet Bot.[2]
Intusschen; onder de HSS. van Constantijn Huygens,
bij de Academie van Wetenschappen berustende,
bevindt zich een klein Kunststukje ~~[doorgehaald]~~ van deze
soort. Een opschrift van dertien ongelijke regels,
behelzende tachtig woorden, die een voor een met
den medeklinker D aanvangen, waarmede hij
volgens het onderschrift den 22 Aug. 1623 een voor
Anna ~~[doorgehaald]~~ Roemers bestemd presentexemplaar zijner Gedichten voorzag. ~~[doorgehaald]~~
NB graaf cursief — Zie het hier:

1) De boekhandelaar Van Kampen (Amsterdam) heeft in het
te jare 1879 het ontgegeven drietal gezamenlijk (36 blad-
zijden 8°) naar alphabetische orde.
2) Ommwerking der Kersttrede derden v. 1821.

144

5

De drollighe dichter deser drijderhande, dorre, domme
druyfstere doornighe | deunen, denckende dat
de dagelijcke dinghen de dorstighe do dorstighe
dochteren den doorluchtighen dranck
des Deughts droppel-daeuw doen drincken |
doodende den droevighen doem des Duyvels;
dorfte dus dit dunne dozijn druckseli | door
den dienaer des dagelyckschen doch dickmael
dieffelijck-dierens draghers | der droefens
danckbaerlyck decken de dapper deftighe
deuchdelicke dochter |

Anna Roemer Visschers; |

daer de dicke diemer dijcken den dieper dompighen |
donckeren drabb des dreunenden daverenden |
drillenden dansenden DAMS deckende |
drough houden duren. |

Constanter

22e Aug. hag. 23.

Inscripsit: libello Poematum meorum
quem | A Roem. dono misi.

Eene aanleiding tot de grap laat zich wel gissen. De letter D had tot hier toe in Huygens' leven een groote rol gespeeld. Onder den naam van Doris bezong hij in 1618, „D'allerliefste van (zijn) bueren", die hij twee jaren vroeger, als twintigjarige jongeling zijne eerste liefde, niet zonder eerverklaarde vonden, beleden had, maar die gezegd had

„goet gevonden
„Langer niet te zijn gebonden
„Dan tot dat zij beter wordt,"

en aan wie hij in zijn verzen van 1619 ook nog bevredigde en zijn leed nog slechts dit betuigde te verlangen:

„Zegt my niet meer als dat
'T is waer en ick bekent ick heb u lief gehadt.

Was het, gelijk doorgaans ondersteld wordt, Dorothea van Dorp geweest, die hij in een dichtje van het jaar [illegible] zonder opschrift, maar blijkbaar aan haar gericht „[illegible]", „de zoetste van ons bueren", noemt, en [illegible] hier aangenomen boerenstijl ongeval niet weinig ophemelt als

„de zoetste fraeyste meit
„Die ooit aerd' edragen heeft.

[illegible] Waer

„Waer by all' onze aere troosjes
„Komen lijck verlepte roosjes
„Lijck een krip-flach by een worp
„Lijck een huysien by een Dorp." 2)

Als zij zich over deze in dier oogen onbetwistbare partijdigheid bij het
„Grillich, trillich, trouweloos kind" (Lucretia? van Trello) te verantwoorden kreeg, bleef hij er bij, dat hij deze Dorothea van Dorp
„Liever (zag) als al den dag", en dat hij haar „lief had", „lief had", of zoo [illegible] met een „maer",

„Niet als vrijsters maer als Caer." 1)

En dit is zij hem, bij onafgebroken hartelijke toegenegenheid gebleven. Maar als na een viertal jaren de schoone Machteld van Kampen onder [illegible] in „Vaer en Klaer" ontstoken deed „slaagje" zijn vriend Hooft [illegible] en zijn zwager [illegible] aangebrachte Koetse hem nog eens met de herinnering daaraan, die hij bij die gelegenheid

1) Zie Volledige Dichtwerken van Constantyn Huygens. Uitg. Leendertz. 1 Afl. bl. 7. Doris of Herdersclachte bl. 13. [Aan Dorothea van Dorp] bl. 48 [Aan Dorothea van Dorp] bl. 49 [Aan Lucretia van Trello] 2) ald. 2e afl. bl. 162.

minders graeuws ~~als~~ „Faeije Doorepees"
geliefde te noemen.[1]) Ik kan my even
stellen dat het (in het zelfde jaar 1623) een dagelijksche plagerij
van Anna Roemers geweest is ... ;
[illegible] Opper... vijftienjare onder haar ... tot zij
tot eene aanleiding gehad heeft zich met
zijne liefde te vleien; die den „Ondankbaert"
gepikkeld heeft haar met een Raetsel
D^o. te betaald te zetten. [margin: de Greep, als hij dwingt blijft, „Om der Deuen"]

Maar welk „drijderhande deunen", welk
„dosijn drunckjes", welk Libellus Poematum
[illegible] mag het geweest zijn, dat hy haar in 1623
met dit Distichon opschrift te geschenke
zond? Wie zal het zeggen. Zij [margin: de eerste dichtbundel, de] Otia,
[illegible] in verderhande talen, zag eerst in
1625 het licht, 181 bladzijden in 4°.

Zijn daarin opgenomen de Dorpen, ~~... van 1624~~.

[1]) Gedichten van P. Cz. Hooft. uitg. ~~Leendertz~~ I. bl 225.

9

~~Zij waren~~ aan Joff. Dorothea v. Dorp, „
[illegible] Wpe in 1624. „De Dorpen,
alleen luidde de opdracht aan de ~~ook~~
[illegible] steeds ongehuwd Geblevene
[illegible]"

De Dorpen aller Dorpen Dorp,
Die ick den Nijd te even worp,
Gehooren yeder aen een Heer
Bekroeder van sijn Recht en Eer:
Den meesten schort het aen een Vrouw:
Gedooght dat ick er U aen trouw,
Die, warens' all of elck een Stadt,
Nog noch soo veel te weinigh hadt." [1])

=

~~...~~ Dichtw. van Huygens
[1]) Uitg. Leendertz. II. Afl. bl 187. met de dagt. 's Hag. 9 Oct. 24.

II

Huygens en van der Burgh.

In Huygens' Korenbloemen (Uitg. 1658. Boek IX, 5. – Uitg. 1672. Boek XVI, 5.) vindt men een gedicht onder den titel:

Troost en Raed aen een' Vrient, vreesende getastert te zijn.

De vriend wordt niet genoemd; maar, uit een handschrift, thans mede in het bezit der Akademie van Wetenschappen, blijkt het niemand anders geweest te zijn dan zijn vriend Jacob van der Burgh, en een antwoord op een door dezen aan Huygens gerichten dichtbrief, als volgt:

Aen den Heer Constantyn Huighens Ridder &c.

NB. Hierx intelasschen inliggende a.

a/ behoort bij 10 148

Aen den Heer Constantyn Hughens Ridder &c.

T gemymer op 't verlies van onbestede daeghen,
Gespilt aen lichte vracht van Venus malle waeghen,
Dat stel ick by het geen dat nöyt geboren is.
Brenght my geen quellingh aen. Al dat verloren is
Ick weet wel dat het iongst van mijn volwassen jaeren
Sich licht vergeten kost, doch lichter weer bedaeren;
En dat mijn leven niet zoo effen af en liep,
Dat nöyt mijn oordeel miste en in 't verkiesen sliep:
Doch 't quaet dat keyckent niet in redelycke zielen,
Als d' aerent in de lucht, en in de Zee de kielen;
Indien ick oyt verkoos de zonde voor het goet,
Dat was maer schrijmeringh, en sette nimmer voet.
Geen nae-smaeck van het quaet en bleef in mijn gedachten,
Als die tot baecken diend' om mij voortaen te wachten.
Dan dat en baerde my nöyt quellingh: maar ick vrees,
Indien my ick mistont dat er dat iemant wees.
Ick vreese datmen my voor u heeft afgeschildert,
Als of ick was veraert en t' eenemael verwildert.
En 't missen van uw gunst dat leydt my op de leeu
Zoo swaer, als van de lof van onbesprooken zeeu.
Maer, waerde vrient, ick sweer ick wacht my voor quaeweenis,
Mijn zeden struyckelt wel, maer komt weer haest tot kennis.
Ick was nöyt zoo verzeylt in s'levens woeste zee,
Of wenden 't weer te rugg eer dat ick schipbreuk leê.
Mijn ziel is wat te weeck, en weet sich licht te passen
Op ander lieden aert, 'eae schynt en nae te wassen;
'T geselschap ter geval zoo deed ick dikwils mee,
Met weynich onderscheydts, het geen een ander dee.
Maer, laes wel ruym soo traegh bevind ick noch mijn krachten,
Als ick een ander soeck in deuchden nae te trachten;
Dan 't is al vroom gestreen, die speer hout in syn ienght,
In desen dorren tijt en winter van de deucht. Men

11

Huygens teekende er op aan: „Post 13 febr: '28. Hag." en schreef er het Antwoord op, dat wij, met hier en daar een ~~gr~~ kleine wijziging, in de Korenbloemen vinden.

NB. Hier inte lasschen inliggende 6.

Hag. 14 febr: 28. W. g. Constanter.

[en dus daags na de ontvangst van vander Burghs schrijven]

De uitgave van 1672 vermeldt geen jaartal, die van 1658 heeft,* CIↃ IↃCXXIX.] -

* blijkbaar fautief.

~~Van~~ NB. van hier af brevier.

Ook uit zijne Nieuwe-Jaars Beede, gedagteekend 1628, en door Gerard Brandt ~~in het~~ in het in jaar 1653 in 't licht gegeven Tweede Deel der Verscheidene Nederduitsche Gedichten opgenomen,(1) blijkt dat er in dat tijdsgewricht

(1) Verscheide Neederd. Ged. van P. C. Hooft, C. Huygens, C. Barlaeus, Tesselschade, Vondel, Van der Burgh, en anderen. Het Tweede Deel Verzamelt door G. Brandt [Gerard Brandt] Amst. 1653 bl. 180, 1.

Men viert sich nu den toom tot dat men in de gront leyt,
Tot spillinghe van eer, van gelt, en van gesontheyt;
En krijgt den rouwen koop maer iemant in 't gedrangh
Eer datmen 't wert gewaer zoo gaetmen mê haer gangh.
Men troost sich met de luij, en soeckt het te bedecken
Met desen rijcken oeget, en overvloet van gecken,
Dit is nu zoo de styl. te weygren is het (luij) droom
En die met mê en doch en houtmen niet voor vroom.
Maer, vrient, ick soeck niet meer mijn handel te bekle-
Met siecten van ons 'eeuw' en afgewaelde zeden. -den
Ick ben het mallen wars, en vind geen grooter vreugt
Als een vernoegde ziel en oeffeningh van deugt.
Onledigh' eensaemheyt die kan my bet verheughen,
Als 't vroolijckste gelach van luij die niet en deughen;
Maer overschot van tijt verdrijf ick nijt alleen,
Ick spreeck mijn luijt maer aen, zoo zijn wy met ons tween.
De luyheijt nu te laugh pluijm strijckster van mijn sinnen,
Sal op mijn ledecheyt nijt zoo veel voordeels winnen,
Als doen mijn laffe ziel by nae verovert was
Van 't 'Toverend' gesicht dat mijn gemoet belas.
Ick voel, ick voel alree veranderingh van leven,
Myn sinnen grijpen moet, en derven haer begeven
Op 't 'heylsaem' enghe padt dat ons ten hemel leydt,
En geen zoo wulpsche lust die my te rugghe vleijt.
Ick kan de korte vreucht des werelds wel vergeten,
Maer quaelyck datmen u myn feylen heeft doen weten:
Want dat ick u geviel is al mijn hovaerdij,
En die my dat benijt, misgun my 't leven vrij.
Doch 'k vind uw goede wil zoo los noyt in 't verkiesen
Dat van zoo kleynen rijs' de wortel uyt zou vriesen;
Ooch wacht ick meerder quiet uyt 't vernuft van een vrient
Als wel uw dienaer lofs niet dit gedicht verdient

Uyt Aernhem desen 30 Jan.° 1628.

J. van der Burgh.

Het adres luidde: " Monsieur
Monsieur Huighens, Chevalier
Secretaire de Son Ex.ce
a la Haye. "

Te het antwoord van Huyghens, waar van hij de minuut of kopy op den rugh van v. d. Burgh's schrijft. Korenbl. 1672. II. 146. 147.

Huyghens teekent er op aan „Doct 13 febr. 28 Hag.

---

b/

behoort by II 149

Zynder bladders komen loopen
Die my sulcken schildery
Van u sochten te verkoopen,
Van der Burgh[1]. ick seid 'er by.
't Is van Mierevelts pinceel niet
Noch van Ravensteins[2] palett;
Maer een Copiïst die scheel siet
Heeft hem, slinckx, soo afgesett.
'k Ken de tronie[3] van syn' ziel wel:
Staetse[4] nu en dan wat los;
Geen goed rijders, hy en viel wel,
En betaelde 't met een blos.
Maer die vlammen van zijn wesen
Nam noyt Meester voor den man;
't Moet de grond van 't scheppe wesen,
Daer men staet op maken kan.
Soo verdedigh ick de schaduw
Daer m' uw deughden in verwert:
Seght voor seker wat; het quetst uw
Aen de ziel, als my aen 't hert.
Wat de deughd is en haer woningh
Waer u nu 't leer geleert;
Al van uyt de Leydsche woningh
Quaemt ghy met die lees vereert:
Maer uyt dese Schilderijkens
Komt u een vermaen te baet:
'k Segg, daer is niet veel gelijckens
Tusschen uw en haer gelaet;
Soo ghy u en my oyt minden,
Doet soo veel voor beijde nu,
Laet ons geen' gelycken vinden
Tusschen haer gelaet en 't uw.

[1] kb. Christendvriend.
[2] kb. Ravensteins
[3] kb. 'k Ken het aensicht
[4] kb. Staet het
[5] kb en later

was geteekend: Constanter.

Hag 14 febr 28.
[en dus drie weken na de ontvangst van den Briefs.]

een groote verandering ten goede in Van der Burgs levenswandel en gemoedsgesteldheid heeft plaats gehad.

Zie hier den aanhef:

Zoo een geheft gemoedt uw Godtheit kan behaagen,
En ongeveinst beroud brandt-offer stijgt voor bij
Zoo een vermoeide ziel van 't zondighe pack
O Schepper! u gevalt, zoo vindt ick troost ~~te draagen~~ voor mij.

~~Versregel 21-24~~ ~~belijdt~~ betreft ~~hij~~: de ~~nu~~ ~~zevenentwintigjarige~~:

Zeet twee-en-twintig is den oegst van drie maal neegen jaeren,
Waar van de Lente zich in slinksheit meest verloor
En die de beste deel van 's leevens komen
Behoorde Leete mien en traanen, braeht ze buiten 't spoor.

„De traanen" — aldus besluit de dichter.

De traanen die wel een met drang van brakke glasen
Door

Door lafheit van Gemoedt ter oogen stortten uit,
Geef dat ik daar voortaan mijn ziel met af mag wasschen,
En dat dees waarden dagh myn zondig leven sluit.

—

behoort bij 14

Ondervragenis in het Staten College e. Hoogleeraar in de Logica

1) dat Van Baerle, tot geruwe of veel-eerbaarheid der Godgeleerdh. gebied, besloten had zich op de Geneeskunde toe te leggen, en zich buiten lands begeven hebbende, in den. 1620. te Caen tot doctor in die wetenschap bevorderd was, schoon het niet blijkt dat hij ooit als [illegible] daarin is opgetreden, maar 24 jaar later, voelende bij meer vergetelheid [illegible] kregen wat er hem ter gelegenheid van Hoofts. [illegible] quartana intermittens [illegible] aan te herinneren.

2) „'t Huis door de Vensters gooien, placht eens krachtig uitdrukking te zijn van een getier maken dat buiten gehoord werdt." Bilderdijke. Nog zegt men: Het huis

Het Academisch H.: en dat stukje draagt de dagteekening 22. Dec. 1644." Dit was dus het schrift [illegible] 28, die was dus aan het gestorven wacht, 60, Hooft 63, Tesselschade 50.

III

„Twee Weewen."

In het XVI^de Boek der Korenbloemen (Uitg. 1672) leest men, bl. 135, het volgende sonnet (l. 1657):

Aen C. Barlaeus, Doct. in Medicine, op de vierdaegsche Koortse van de Heer Hooft.

—

Barlae, dienstigh vriend in oorboor en vermaken,
Wat lijdt ghy aen den Drost? vier dagen, twee om twee,
In storm en handsaem we'er verdeelt? en wel en wee?
Och, laet u in dat wee ons aller lijden raken,
En heelt het waerde Hooft, door woorden of door saken;
Door saken van uw konst, of woorden uyt de Zee
Van uw hooghwoordigheit. Van 't vetste Gayer vee
Sult ghy be't autaer-flamme danck-offerlick sien blaecken;
En, dat u beter lust, twee Weewen, Ick en Ghy,
Wy sullen 't Muyder-huys ter venster uyt gaen werpen;

En

En ghy sult Fessels penn, ick Annes keeltjen scherpen:
Soo sullen wy op 't Slot, Wy, langh ontwijfde Wy,
Wy, weer-gepaerde Wy, Wy, dobbeld Roem in vieren,
Het vierdaeghs ~~t~~ doode vier vier-vier-dagen langh vieren.
~~[22 Aug. 1644. [illegible]]~~

1644

1) Dat, met de in dit sonnet genoemde Anna, ondanks de samenvoeging met den naam van Roemer Visscher's "jongste kind", niet diens oudste dochter, ~~maar eene andere Anna~~ wier echtgenoot Dominicus van Wesel 23 Augustus 1646 nog in leven was, maar eene andere Anna, ook weduwe als Stoffelschade, bedoeld werd, heb ik reeds in mijne uitgave van Alle de Gedichten van Anna Roemers Visscher, 2e deel bl. 508, in eene noot aangestipt. In het bij de Akademie van Wetenschappen berustend † handschrift van dit sonnet, is de naam Anne onderschrapt, en staat,

† [illegible] den 22 Dec. 1891 [illegible]

1) in kennelijk verband met deze onderschrapping, de naam Treslong op den kant. Men vindt dezen naam (aldaar Treslon gespeld) in een vroeger gedicht van Huygens, immers van 19 April 1643. [Korenbl. 1672. bl. 572,3,4.] onder ~~den titel van~~ het opschrift Andere [Verbintenisse] vaen den selven. ~~16..~~ [den Heere Hooft] 1643.

In dit gedicht verbond zich de dichter met ~~zijn zijner~~ een viertal mannelijke en vrouwelijke vrienden, bij de terugkomst in den Haag van een bezoek op het Muiderslot, dat bezoek het volgende jaar te zullen herhalen. De verbintenis werd niet uit aller naam door Huygens, maar met aller ~~naam~~ namen onderteekend. In de Korenbloemen vindt men van het vijftal namen slechts de voorletters, en in de eerste plaats: A.D.H.G.T. In het handschrift bij de Akademie bewaard, leest men

1) Voor deze ontdekking [illegible] ook de niet [illegible] [illegible] Opdracht aan [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] Roem in vieren [illegible] [illegible] [illegible] Barlaeus, Huygens [illegible]

men, in plaats van deze voorletters: 17

<u>Anna van Osmael.</u>

Nu was, volgens van Leeuwen (Bat. Ill: II.1124)
~~Anna~~ Anna de Hertoghe van ~~Ostmaal~~ Oismaal, echtgeno-
te van Willem van Treslong, zoon van
Caspar van Treslong (geb. 1576) en Lucretia
de la Sale, en vader van den kapitein
ter zee Otto van Treslong, die in den slag
tegen de Engelschen (1665) met zijn schip in
de lucht is gesprongen.
De voorletters onder het gedrukte gedicht
zouden derhalve op de volgende wijze aan
te vullen zijn:
A[nna] D[e] H[artoge] G[ezegd] T[reslong].
Dat zij in het gedicht zelve, als [ulsken ontstoken roos. in paer tevens]

Treslon,

Die Tessels hertje wonn,

wordt aangeduid, ~~kan verklaard worden~~
zou daaruit kunnen verklaard worden,
dat de jonge ~~Anna Tresls~~ weduwe, niet

18 754

dan onlangs, misschien wel eerst op
de plaats gehad hebbende samenkomst
op het Muiderslot, met [haar zusgenoote] Tesselschade
in kennis gekomen, ~~was~~ en met warmte
in hare [dezer] vriendschap opgenomen was.
Wat de verdere onderteekeningen betreft,
voor L.V.T. heeft het handschrift <u>Leo-</u>
<u>nora van Treslong</u>, waarschijnlijk ~~de~~
schoonzuster van Anna.
Voor I.D.V. Joachim de Wickefort.
Voor M.D. Maria. [Doublet?]
Voor C.H. Constantin Huygens.

Van „<u>Domina Osmalia</u>" gewaagt een brief
van Barlaeus aan Huygens van 28 Jan: 1645,
en derhalve kort (~~na~~ zes weken) na het
sonnet waarin „Anne's keeltgen" vermeld
wordt, als van eene aan de beoefening
der dichtkunst niet vreemd: „Quos cum
<u>domina</u>

domina Amalia commutasti versus intelligam ubi reversus ad nos fuerit Satrapa." — "Redibunt ad te Amaliae lusus de Hippocrene, Hippocrate et Hippocratico nectare. Caveat sibi a Pe-gaso nam caballus est." (v. Vloten. Brieven v. Hooft. IV. bl. 318).

Intusschen ~~[illegible]~~ vindt men in de Korenbloemen een dichtje aan ~~[illegible]~~ ~~den Joffrouw~~ jonge (niet A. maar M.) Maria van ~~[illegible]~~ Oosmaels staan, maar het H.S. heeft Oosmael — waarschijnlijk een Zuster van Anna, en deze Maria zal dan wel de door Barlaeus vermelde dichteres kunnen wezen.

In het Tweede Deel der Verscheide Nederduytsche (met de eenige [illegible] genoemde)

) Aen Joffrouw M. van Oosmael, met mijn Hofwyck. Korenbl. 1672. B. 17. [illegible]
Aen Joffrouw M. van Oosmael, met mijn Oogentroost. Ald. B. 18.2 [illegible] 82.
Osmael, Oismael, Oosmael [illegible] de [illegible] spelling van familienamen in de tijd vóór den burgerlijken Stand.

Gedichten, van P.C. Hooft, C. Huygens, C. Barlaeus, Tesselschade, Vondel, van der Burgh, en anderen, verzameld door J.V.M. (Gerard Brandt), Amsterd. 1653 vindt men op bl. 37. 18. 29. een gedicht van Huygens dat niet in zijn Korenbloemen is opgenomen, onder het volgende opschrift:

De E. Heer C. Huygens,
by de Poeten, op 't Huis te Muiden vergaderende, en tusschen de schrandere Tesselschade en Joffr. . . . . . . zittende, maekte op een diepzinnige redeneeren, en kluchtige antwoorden, dit Gedicht.

Reeds uit den vierden regel van dat stukje blijkt dat de dichterlijke [illegible] hier met „Twee Vrouwen" [illegible] en het is volstrekt niet onmogelijk dat het bij dezelfde gelegenheid is geweest, dat [illegible] het dichtje

) Zie Van Doorninck. Vermomde en Naamlooze Schrijvers I. 319.

aan Barlaeus als ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ op Landen gewaagt [illegible] het dertal ~~[illegible]~~ stippen, waarmee de ~~[illegible]~~ verzwegen naam der tweede wordt aangeduid (Londen) daar door het dertal letters van den naam Osmael kunnen vervangen worden; en zij konden ook hier ~~[illegible]~~ dezelfde Anna ~~[illegible]~~ aan zijne zijde zien die zijn handschrift duidelijk door haar eigenaar ... den van haar ~~[illegible]~~ aanleeden echtgenoot (Pierson) aanduidt.

Zie hier het gedicht[1]:

Verleiders van Gods Volck! die tusschen steen en steen
Begraven legt en sweeft; nu vat ik eerst de reeên
Van uw swaer ongeval: Twee sprekende Magneten,
Twee Weeuwen, schoon om-schoont, wijs om wijst, doen
Mijn loggen geest als gy, myn swaerder siel ('t mag weten) als 't staal,
Daer uw gerhemt in drijft, gaet twijflen, als een schael
Die gins en weder wipt en niet en weet wat kiesen.
In 't einde sterft haer drift. Zoo voel ik my verliesen

[1] Ik heb gemeend het wat ik in ogen verschaalt, door scherper punctuatie en daar een enkel letter.

Mijn gins en weer en gins en weer verloofde macht.
Daer hang ick, tusschen twee in 't keurloos gebracht,
Begraven in mijn selff, en hoope my te roeren,
En hoop 't et niet te doen. Waer sijt ghy Muyder Boeren
Die naer de stale Kist uw leven hebt gewenscht?
Verschoont uw van de reys. Hier is het staal vermenscht:
Hier is het lijk het Graf; hier winnen 't de Magneten
Van Mesoas grauwe Steen. Men laet een yder weten
Dat binnen Muyden hanght voor doodt en deed
Een - christen Mahomet. zyn woord

d'Een segt den andren voort.

Wat „Anne's kaaltjen” hierop mag ~~[illegible]~~ gehebben doen hooren weten wij niet, „Tessels penn” werd gescherpt tot het volgende antwoord uit beider naam[1]

Steenen

Ofte der Juffren Antwoordt.

[1] In het Register wordt dit antwoord bij het ~~[illegible]~~ dertal der in de Versch. Ged. van Tesselschade voorkomende stukjes ~~[illegible]~~ opgenoemd.

Dat soete kermen en dat aengenaeme klaegen
Kan yder niet verdraghen;
Dan wy, die dat verstaen, gelyk het werd ghesegt,
Met sprekendt onbescheydt.
O grondeloos vernuft! laet u geen tong verwyten
Het tweede zonne verslijten.
Die keur heeft, die heeft angst; ~~...~~ nu hebt gy geen van tween;
En echter niet te vreên
Met de verhevens spiegels van 't ongevallig wesen,
Sy kunnen u genesen
Van ginds en wederdrift, ten zij gy uw verstant.
Uw twijfel houdt u vast.
Onvastaert,[1] weerdt u niet! De beste keur van allen,
Die souwd' u straks doen vallen.
O nemmer vals Propheet! houdt gy u in 't gewicht?
Sy houden u van aerdt, en van het hemel-licht.

=

[1] Vastaert, als een vertaling van Constanten was de naam hem in de Mindering in die tijd bijgegeven.

in Brieven het hierop volgende.

(Dec. 1886)

NB. Heeft mij, een naar aanleiding van de door mij in de Academie der Wetensch. medegedeelde ontdekking van Anna Treslong, geb. de Osmael, als een der twee Vrouwen in het gedicht der Krygyens aan Van Baerle, door mijn sedert overleden academievriend, Mr. H. Vollenhoven, toen Referendaris voor de Afd. Onderwijs bij het Ministerie van Binnenlandsche Zaken, geschreven brief, deel ik hier nog het volgende mede, dat wellicht in een of ander opzicht aanleiding tot nasporing geven kan.

Anna de Hertoghe van Osmael was het zesde kind (er waren er zeven) van Jan de Hertoghe (Hartoghe) van Osmael, Heer van Valkenburg en Josina de Rye.

Haar echtgenoot was Willem Bloys van Treslong, Heer van Bergen en Rysoort.

Zij hadden twee zoons, Jan, Kapitein, en Otto, Kapitein ter Zee, beiden ongehuwd.

Dochters schijnen zij niet gehad te hebben. Eleonora Treslong was dus vermoedelijk een schoonzuster van Anna.

Ziedaar al wat ik u thans zeggen kan –

Tare redenen doen mij belangstellen in de familie de Hertoghe.

De

De Vader van Anna was de bekende Gouverneur van het Prinsdom Oranje, eerst onder Maurits, daarna onder Frederik Hendrik. Zoo als zeer uitvoerig door de la Pise. ~~Histoire~~ de ~~la Principauté d'Orange~~ en meer beknopt door Kok, v. der Aa e. Consorten is vermeld, had hij dat Prinsdom in handen van Frankrijk willen spelen tegen een belangrijke geldsom en andere voordeelen. Met moeite stelde [struck out] F. H. zich in [struck out] 1630 weder in het bezit van zijn eigendom en de Hertogh sneuvelde in den daarbij gevoerden strijd.

Kort voor zijn dood had hij een uitvoerig en belangrijk schrijven gericht aan Huig de Groot, zijn Oom à la mode de Bretagne. H. d. G. was namelijk cousin germain van Maria van Almonde, echtgenoote van den Tresorier Generaal George de Bye, wiens dochter Josina met J. de Hertoghe gehuwd was.

Die brief berustende aan wijlen den Remonstr. Predikant A. Stolker te Rotterdam, is mij in den tijd door zijn sedert overleden weduwe toegezonden bij de brieven van

Maria Reigersberch en haar besluit, die ik noodig had voor de door Dr. Schotel en mij in 1857 uitgegeven brieven dier beroemde vrouw. Hij verdient m. i. openbaar gemaakt te worden, en daar voor ik daartoe overga, wensch ik nog meer omtrent de de Hertoghe's te weten dan ik reeds verzameld heb.

Daarbij komt dat de familie de mijne is. Mijne voorvaders toch waren genaamd de Hertoghe (Hartoghe) van Vollenhoven. Mijn Grootvader heeft nog een tijd lang alleen zijn naam geschreven, maar later om redenen bij gelegenheid te vermelden, zich bepaald tot den naam Vollenhoven tout court. Op het volkomen ongeschonden cachet van voormelden brief van J. de Hartoghe aan Huig de Groot, is dan ook ons wapen afgedrukt.

Jaren geleden heb ik reeds de familiepapieren van den sedert overleden Raadsheer de Hertoghe Heeber ter inzage gehad en de noodige aanteekeningen gemaakt. Maar het onderling verband van en onze relatie tot den Vader van Anna heb ik nog niet voldoende kunnen oplossen."

den Haag 1 Dec. 82

IV.

Verbintenisse en Ontrouw.

Ik kom hier op de in het vorig Hugeniaansch (bl. 153) te pas gekomene Verbintenisse aan den Heer Hooft terug, waarbij zich Constantijn Huygens (19 April 1643) met een viertal Haagsche vrienden, zoo mannen als vrouwen, schriftelijk en dichterlijk had verbonden, het volgende jaar zonder fout zijn bezoek aan het Huis te Muiden te zullen herhalen.

Hij was die verbintenis niet nagekomen. [illegible] den dichter niet aan goeden wil, maar den Secretaris van den Prins van Oranje allerdeen [illegible] aan de mogelijkheid ontbroken.¹) Hooft stuurde Huygens zijn kap, het ontbrak ook in 't jaar 1644 te dien Huize niet aan vrolijke bijeenkomsten van dichters en letteroefenaren, als waarvan wij ook twee jaren later, door het sonnet op bl. 152, getuige zijn gemaakt.

Op den 30sten Augustus waren daar Tesselschade Roemers, Professor van Baerle, de advocaat-fiscaal

¹) Zie Jorissen, Constantijn Huygens bl. 278.

- fiscaal Graswinckel[1], en de dichterlijke
Glazemaker Jan Vos, als gasten van den
Drost en de Drostinne, (Op den avond zeit Huygens met aandrang bij het Lager te vol-) ~~Leonora~~ Hellemans/
bijlen; Onder den wijn kwam ~~Huygens~~ ~~Constantijn~~ 's on-
- trouw aan zijne beminteniste ter sprake, en
opperde Hooft het denkbeeld er den
schuldige ~~...~~ duchtig over door te halen
in een epistel, dat door allen onderteekend
moest worden. Dit geschiedde. Hooft
stelde het stuk, Leonora Hellemans in
de eerste plaats, vervolgens Tesselschade
- ~~...~~, daarop Graswinckel, ~~de H. C. Hooft~~ de gastheer
zelf en Caspar Barlaeus, stelden er hun
~~onder~~ naamsteekening onder. Graswinckel schreef
er, „uit de vuist" eenige verzen bij, waarop
Vos en Barlaeus, en ten laatste ook Tessel-
- scha, „wier versje het minste niet was, hier-
bij, niet wilden achterblijven". Het impromptu
van Jan Vos is in zijne Gedichten (I. 283)
te vinden. ~~De~~ De brief zelf is in van Vloten's
uitgave van Hooft's Brieven, onder No. 545[2]
Hij luidt als volgt:

1) Dirk Graswinckel, Haarl. Holl. op 28jarigen leeftijd (1638) tot Advocaat fiscaal van Holland verkozen.

2) Zie (de bijzonderheden in een brief van Barlaeus bij) v. Vloten. Tesselschade Roemers en hare Vrienden in 1632-1649. bl. 46. de vierde noot.

~~M. Bredius~~

Aan den H. Ridder Huighens, Heer van Zuilichem.

M. breves

Myn' Heere,

Terwyl U Ed. Gestr. daar dondert en
blixemt teegens 't Sas, met groove stukken van
metaal, dondren en bliksemen wy hier, met fyne
stukken van kristaal, teegens U Ed. Gestr. achterbaar-
heit in 't stuk van woordthouding van dit huis,
dien d'eere van een bezoek belooft was, by hant-
teeken en zeegel. D'een vermeet zich te beroyzen,
met den beeker in de handt, dien hy aanneemt
daarop uyt te veeghen, dat de windt slechts
anderhalf aaz meer weeght dan U Ed. Gestr.
D'ander wil staande houden met het zelfste gewer,
dat U Ed. Gestr. wel drie aazen lichter is. De
derde dryft, tot naadeel van U Ed. Gestr., dat
het noch veel meer scheelt; ende voeght 'er by, nyt
tot noch toe geloofft te hebben, dat 'er ydel in de
natuur was[1]; dat hy nu overtuight door ondervinding,
het teeghendeel bekennen moet, houdende U Ed. Gestr.
vor ~~Adel~~ ydel. Elk wat verzacht door 't drinken

1) Van Vaerle.

van den nectar, ons geschonken in haare laatst uytgekome Gedichten', bidt daaren, „tusschen door U Eed. Gestr. bekeering; ende maakt beurtelinx daar op, gelyk t'effens op haare behoudenis, en den ondergang van 't Sas, een versch vat van drie mutskens leedigh. Ach moghte dat leedighe wat helpen, om U Eed. Gestr. eens zoo leedigh te maaken, dat zy zich quaame te beleedighen² tot voldoen van haare beloften! — dat waare om op te vullen met vreughde,

Myn' Heere, U Eed. Gestr.

Van den Huyze te Muyde, dieners en dieneressen,

30 Aug. 1644.

~~Leonora Hellemans. Tesselscha Roemers.~~

~~Graswinkel P.C. Hooft.~~

~~Caspar Barlaeus.~~

De schrander H.S.S. by de Akademie bewaard stelt ons in staat het antwoord en de schrijving aan te vullen ... begeer:

1.) De nieuwe uitgaaf zyner Ledige Uren. 2) ~~[illegible]~~

2) ~~[illegible]~~ Nu zegt men zich verledigen, dus den tyd ... [illegible]

~~Hoofts Brieven 845~~

5 161

Antwoord op een Brief ~~[illegible]~~ uit Muyden aen my geschreven. 30 Aug. 1644. door den Drost Hooft, den Professor Barlaeus, den Fiscael Graswinckel en den Glasemaker Jan Vos, de Drosthinne van Muyden en Jr [uffr.] Tesselschade.

NB brieven

Twee vrouwen warm gezeten,
Vier drinckende poeten
Een weduw, een Gemael,
Een Drost en een Fiscael,
Zyn tsamen tien bespringers,
Tien hoofden, honderd vingers,
Wie sou my dwingen raen
Daer tegen aen te gaen?
†Of miss ick in myn tellen,
En zyn 't maer zess gesellen,
Twee vrouwen en vier mans?
Noch is er wreeder kans
Het spreeckt er all van donderen,
Van blixemen, van dondersteenen
Voorheen in of omtrent
Geen schepselen bekent;

† Tot dit cyfer is de dichter, en het vuur der empoorfatie, gekomen door een paar der gasten ten tweede male aanhalende (2.3), maar hy bezint zich:

Van

6

Van 't Ydel in nature.¹)

O Ghy die de natt' ure
Soo wysselick bestreelt,
Ghy die het ydel weet
Te gronden in de dolheid
Van uw geleerde wetheid
Doctoren by den wijn,
Laet my het ydel zijn.
Ick geef, ick geeft gewonnen;
Ick hebb my 't leed gesponnen
Daer ick den schimp af draegh.
'T ontviel my in den Haegh,
Met kostlicker vrinden
Mijn Vrouwe te verbinden,
Mijn ongehouden Vrouwe.
Wat wilt ghy meer berouw.
Berouw, berouw, Scharlaken
En Cochenille kaken
Zyn all de bitterniss
Die van my kryghbaer is.
En emmers Tesselschade
By u is noch genade,

¹) van Baerles oratie.

7 162

En emmers Leonoor!
By u is noch gehoor
En emmers heer Professor,
Ghy trekt u noch geen mes voor,
En emmers, Muyder drost
By u is eeck en most.
En emmers, Hooghe Baerman,
Ghy set er niet soo sner van
Of achter storm van Wyn
Schuylt wel een sonneschijn
En emmers Rhuytenmaker,
Ghy zijt geen mond-versaker
Om schuldeloose schuld.
En emmers uw geduld
Vier mannen en twee vrouwen,
Vernoeght sich in 't berouwen
Van die niet meer en kan.
Wat wacht ghij van den man?
Hy steeckt u over een spaeltje
By 't fluytjen en by 't weeltje
By 't Roemertje wel nats.
Ick hoor't u seggen: dat is
Den Hovelings gezondheid
Die 't soo streck in den mond leit,
En

En alle heuk en boek
Met ydelheids wel doet ¹)
Jae derft het tweede Vrouwen
Sijn ontrouw niet berouwen.
Is 't noch geen deegh in 't lagh?
~~Waerom~~ ik geen gewagh
Van vriendelick vergeven?
Kom Teufel, berght mijn leven.
Sy maken 't mij te bang.
Oh, helpt mij uit den drang
Van vyanden als vrinden
Wy sullen wel wat vinden
Verr van de Muyderzael,
Dat Drossaert, noch Fiscael,
Noch Vaitsen, noch doctoren
Niet naer en sullen spoiren
In 't dorkutste van 't groen
Daer Doris sonder schoen,
Daer Joris sonder jackje
En Cloris sonder packje
En Floris sonder list
De dagelijxe twist
Soo weten neer te leggen
Dat elck uit schreyen seggen
Daer is geen liever lust
Als Kyven afgekust.

Constanter
uno spiritu Absolvendo
12 Xbr 1646.

¹) Het gesproken tegen Leelyke Siren.

~~Het laatste gedeelte~~ De laatste 19 regels, naar de oorspronkelijke afdrukken niet aan 't klucht hebben veel van een duurlijks vertoog van den, ~~maar~~ als het dikwijls geschiedt, met Van Baerle's, ~~en~~ naar de hand van den heer en dezer ontwikkelde „Dreumtje" dingenden dichter. Het was in verband met het geheel, niet genoeg zoo 't „daarmede „ernst moest wezen", maar „te veel voor jokkerny": waarom Huygens het echter later, met andere dergelijke ontboezemingen gehouden wilde hebben.

IV

Huygens aan W. v. Heemskerck.

In een pracht-exemplaar van Huygens' Korenbloemen (1672) met portret, op zwaar papier met breede randen, in mijn bezit, bevindt zich op het schutblad, tegenover den gegraveerden titel, een zesregelig dichtje van Huygens waaruit blijkt, dat dit exemplaar gediend heeft tot een tegengeschenk aan Willem van Heemskerck, als dichter en kunstig schrijver op glas bekend, in de laatste hoedanigheid bepaaldelijk door Schinkel's beschrijving van den door hem besneden z.g. Heus-beker, Koning Willem, & van het waterschap Rijnland. (Schinkel. Oudheidkundige Bijdragen. 1848. bl. 27 en volgg.)

Van deze dichterlijke opdracht is tot nog

nog toe door mij geen afschrift onder de Akademische handschriften van Huygens na 1672, ontdekt; maar wel andere verzen aan denzelfden Heemskerk gericht, ter dankbetuiging of dergelijk geschenk als ook in deze regels aangeduid wordt. Zij luiden aldus:

Dingt niet te scherp met mij: ick weet en sie,
Heemskerck,
D'onvergelijcklicheit van onse Coopmanschappen:
Ghij schenckt Uw en Natuers doorluchtigst
meester-werck:
Ick schenck gestolde Papp van oude lijne
lappen:
Maar Uw beleeftheit weet, die all doet
wat hij kan,
En geeft all wat hij heeft, is geen ondanck-
baer man.
Constanter.

Niemand zal twijfelen of met de woorden „Uw en Natuers doorluchtigst meester-werck" waarbij „doorluchtigst" in zijn dubbele beteekenis mag worden opgevat, werd het geschenk van een door Heemskerk's diamantstift besneden roemer, of ander glazen of kristallijnen vat, aangeduid.

[[MS Frieser]]

Glas een natuurproduct, is een denkbeeld dat onzen dichter lief is. Wat hier „Natuers doorluchtigst meesterwerk" genoemd wordt, heet elders ~~B.xxv~~ (Korenbl. [1672] B. XXV. Sneld. 25) „Natures laetste werck." En dit epitheton vindt zijn verklaring in woorden als deze:

Dat heeft het Aerdrijck voor, vyer kan het niet verteeren,
Gods laetste vyer alleen sal 't brengen daer het [was,]
Waeraechtelick tot niet, waerschijnelick tot glas
Korenbl. 1672. I 332. (Hofwyck).

Zie ook B. XXV Sned. 58 (Glasmaker).

VI

Huygens over Netscher.

~~Het uitnemend portret van Huygens in de prachtexemplaren van de tweede uitgave zijner Korenbloemen (1672) door een voortreffelijke gravure van A. Blotelingh, geplaatst, is in een voortreffelijke gravure weergegeven naar een van Caspar Netscher.~~

~~Caspar Netscher~~

Het uitnemend portret van Constantijn Huygens, in het Rijksmuseum bewaard, en waarnaar eene voortreffelijke gravure van A. Blotelingh de prachtexemplaren der tweede uitgave zijner Korenbloemen (1672) versierde, is van de hand van Caspar Netscher.

Caspar Netscher, te Heidelberg geboren, maar van zyn tweede jaar af in Nederland opgevoed en gebleven, overleed te 's Gravenhage, op vijfenveertigjarigen leeftijd, den 15de Januari 1684.

~~De dichter~~ Constantijn Huygens was toen in zijn achtentachtigste. Hoe hoog hij den Schilder stelde en welk een verlies ~~hij zijn~~ ~~[illegible]~~ voor de kunst hij in ~~zijn~~ diens dood betreurde, mag blijken uit ~~een~~ niet minder dan

een negental grafschriften, die hem achtervolgens uit de pen vloeiden, en onder zyne Handschriften by de Koninklyke Akademie der Wetenschappen te vinden zijn.

Reeds den 16de January, den dag na 's mans dood het volgende, door hem een „Roldicht" genoemd:

1.

De konstighe Netscher light hier en droogt:
Lang had hem de dood scheel en nydigh beoogt,
Als siende syn neering de haere bederven,
En all wien hij wilde beletten te sterven.
Soo heeft s' hem in 't end uit het leven geruckt
Om alleen baes te blyven, maer 't is haer mislukt.
Wien hij 't vaste wesen eens heeft gegeven
Kan sij niet ~~beletten~~ verbieden veel eeuwen te leven.
T'is op vell, vleesch en bloed dat het moorden wet
Maer syn kostelycke olie is uyt haer gelett geweld.

16 Jan. 84.

Hier op volgen deze vier:

2.

Dit 's Netschers leste Beeld: met reden seght men 'er van
't Was een uytnemend man.
Hy wist een Aensicht uit een Aensicht af te nemen
En met den eersten treck naer 't Leven doen ~~te~~ swemen,
En met den lesten soo volvoeren, man en vrouw,
Dat yeder wachte wie van twee eerst spreken ~~[illegible]~~ sou.

Eod.

3

Vraeght ghy wat Netscher was die hier light onder d' Aerde,
Vraeght eer de Tronien van sijn handwerck en haer waerde
Sy konden 't u over sien en hooren doen, met een,
Maer s' hebben een gebreck, haer schort de spraeck alleen.

4

Hier onder light en rust de groote Netscher,
Hoe meerder Constenaer, hoe minder Pretscher.

5

De kloecke Netscher light en rust hier in sijn kist,
Soo langh hy schilderde werd Holbeen niet gemist.

Een Latynsch dichtstuk draagt de dagteekening „9 Jan. 84": is het by vergissing? Of was ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ de het den Speldichter ~~[illegible] bij de [illegible] [illegible]~~ ~~onder den indruk van des Schrijvers~~ ~~[illegible] Netscher's [illegible] [illegible]~~ ~~de [illegible] Netscher~~'s veegen toestand; ~~uit~~ vyf dagen vóór zyn afsterven reeds uit de pen gevloeid?

Netscher in hoc tumulo est, cui qui se contulit inter
Pictores oleum perdidit atque operam.

Hoe het zij. De overledene ~~[illegible]~~ kwam niet uit zyne gedachten. Den 30 Maart schreef hy:

Noch op Netscher.

Leght Netscher in den Haegh en onder eenen steen?
Voor sulcken Dood' als Hy is een soo veel als geen.
Daer hoort er veel voor hem in oost en west te leggen;
Voor all, die met my weet, hoe veel syn weerde woegh,
By duysend andere, sal geerne met my seggen
Eerschriften sonder ~~eind~~ eind en syn hem niet genoegh-
uno jacere non potuit tanta ruina loco.

Varia.

I

Vertaling van Shakespeare.

Aan het slot der verhandeling over Shakespeare's Leven en Werken, welke Dr. Burgersdijk aan zijn verdienstelijke onlangs voltooide overbrenging van den volledigen Shakespeare heeft toegevoegd, lees ik (blz. 505):

„In Nederland is de beoefening en waardeering zijner werken tamelijk laat aangevangen, en de eerste proeven van welgeslaagde vertalingen vindt men in de „Bloemlezing uit de dramatische werken van William Shakspeare" van Mr. L. Ph. C. van den Bergh, welk boek in 1834 het licht zag."

Als blijk van vroegere waardeering en niet al te slecht geslaagde proeve van overbrenging mag, dunkt mij, die van

het

het beroemde To be or not to be van de hand van een man als Bilderdijk, toch wel van eenige beteekenis worden geacht. Zij is van het jaar 1783; de dichter telde toen 27 jaren. Men vindt haar uit Uylenbroek's „Kleine Dichterlijke Handschriften" of eenige dichtverzameling van dien tijd, overgebracht in zijne Verspreide Gedichten (1809, II. 164), gevolgd door een tweede en deze „na de Fransche navolging door Voltaire." †

Ook is het letterlijk genomen wel waar wat Dr Burgersdijk ter genoemder plaatse volgen laat, dat de volledige vertaling van Shakespeare's dramatische werken door den heer A. S. Kok ondernomen, en 1880 ten einde gebracht, „de eerste in Nederland geweest is"; maar het had toch misschien eenige vermelding verdiend,

† William Shakespear's Tooneelspelen. Met de Voorredenen en Aanteekeningen van verschillende beroemde Schrijveren. Naar het Engelsch (van Shakespeare) vertaald.

verdiend, dat reeds honderd jaar vroeger (1780-87) eene prozavertaling van vijftien zijner belangrijkste drama's het licht had gezien en wel „te Amsteldam, bij Albrecht Borchers" in vijf deelen, de eerste drie onder den titel van † William Shakespear's Tooneelspelen. Verrigt met de Voorredenen, Aanteekeningen, enz., van Rowe, Pope, Theobald, Hanmer, Warburton, Johnson, en Capell. Naar de Uitgaaf van Capell uit het Engelsch vertaald en met aanteekeningen van Prof. Eschenburg en van den Vertaaler verrijkt. Met nieuw-geïnventeerde Kunstplaaten; eene

† Deze, ook op den titel der eerste drie deelen vermeld, en daar ook in het [illegible], zijn door C. Brouwer naar de vinding en teekening van P. Wagenaar jun. gegradeerd.

eene uitgave derhalve waaraan, voor dien tijd, alle mogelijke zorg was te koste gelegd, en waarvoor geen uitgever zou te vinden zijn geweest, indien men niet op een in de nadere kennismaking met Shakespeare vrij wat belang stellend publiek had kunnen rekenen. Ik was nog maar een aankomende knaap, toen ik, onder een hoopje oude boeken, een onderdeel van het derde deel (1781) en het geheele vijfde deel (1782) van ontdekte en bemachtigde. Dat vijfde deel bevatte den Coriolanus, Hendrik IV 2e gedeelte, en Veel leven over niets; maar het, met dubbelen titel ook afzonderlijk uitgegeven stuk van het derde deel, den Othello.+ Nog heugt mij, na meer dan zestig jaar, de indruk dien de lezing van dit ~~stuk~~ drama, in weerwil van het ouderwetsche proza waarin

+ Het 1ste deel (1780) bevat Hamlet; De Vrolijke vrouwen te Windsor, en de Storm; het tweede (1780) Macbeth; Leven en Dood van Koning Johannes, en de Kunst om een tegensprekster te temmen.

waarin het vertaald was, op mij maakte, die tot toen toe niets van Shakespeare gekend of geweten had; maar onmiddelijk gevoelde, dat ik met een Groote Geest in aanraking was gebracht. Komt het hierdoor, dat ik levenslang nooit een ander drama van Shakespeare boven zijn Othello heb kunnen stellen? Zeker is het, dat ik er die oude vertaling steeds om heb blijven liefhebben, en ik mij door dankbaarheid gedrongen voel om haar bestaan eenigszins aan die vergetelheid te ontrukken, waarin zij, ook bij specialiteiten op het punt der Nederlandsche Shakespeare-litteratuur, verzonken schijnt.

Het derde (1781) Othello; Hendrik IV 1ste deel; en de Dwaling. Het vierde (1781) Marcus Antonius en Cleopatra; Richard II; en de Twee Edellieden van Verona.

II 41 172

Vertaling van den Orlando Furioso

NB brevier

"Wat Nederland betreft: van Dante's meesterwerk bezitten wij meer dan ééne, van Tasso's heldendicht eene zoo voortreffelijke vertaling, dat zij alleen genoegzaam zoude zijn om mijnen vriend Ten Kate een hoogen rang onder de Dichters aan te wijzen; maar ~~op~~ van eene vertolking, ook maar van een gedeelte, van Orlando Furioso is mij onder ons niets bekend. Mijne vermetelheid drijft dien tot het wagen van enkele proeven laten volgen."

Aldus schreef ik in 1883 ~~[illegible]~~ aan het slot der weinige bladzijden die ik in mijn dichtbundel onder den titel Drogen & Wagens bladen in het volgend jaar in 't licht verschenen aan deze 'proeven' liet voorafgaan. Sedert echter ~~heb ik [illegible]~~ ben ik opmerkzaam gemaakt met een M.S.o Boekdeel, dat zich te Leiden op de Bibliotheek der Maatschappij v. Ned. Letterkunde bevindt (N.° 1200 G. 18.), en waarvan de geprevende titel luidt als volgt:

geprevende!

JL

42

Il divino Ariosto | oft Orlando |
Furioso. Hooghsten Voorbeelt van
Oprecht | Ridderschap | Oock Claren
spieghel van beleeftheyt | Voor alle
welgheboorne | Vrouwen. | Begrijpende
Over Hondert Nieuwe | Historien. |
Overgeset uyt Italiaensche Veersen |
In Nederlantsche Rijmen door | Everaart
Siceram | Van Brussel | Met | gratie
en privilegie | By David Mertens |
T'hantwerpe | 1615.

Stanza's ... geeft de Vertaler nu deze overgang:

De vertaling gaat niet verder dan tot het einde van den Drieentwintigsten der Zes en veertig Zangen van het Oorspronkelijk, en eindigt derhalve met het verhaal van het uitbreken van Orlando's Razernij, welker Genezing eerst veertien Zangen later vermeld wordt. In plaats van de Stanza waarmede de Dichter dezen Zang besluit geeft de Vertaler de volgende, die hier tot een proeve van de methode zijner dichtgave strekken moge.

43 173

CXXXVI.

Al voorbyt[1] er eenen sonneloop edel heeren en vrouwe,
Eer met Orlandes heyl[2] ick u kome te velt;
Hy is so uytsinnich en dul, dat ick hem vrees
En tot syn opquick hoeft tijt, arbeyt, ende ghelt.
Dat van hem ghy hebt gelesen willet wel t'aenschouwen.
Myn liere sendt ick naer Apollo om dat hy se stelt,
Opdat ick ider deel met soeter toon u voorts bringen mocht.
Want die deysen wat deed dan voorder springen en plocht
Dat spreeck ick tot die dit boecksken naer weynich dughen u koocht.

—

1. voorbyt = passeert
2. heyl = Genezing.

111 174

41

Ariel - Vestris.

Deze **twee**, van wie de eene zich uit kracht zijner natuur vrijelijk in de lucht verheffen & bewegen, de andere het met al zijn kunst niet verder dan tot een kruiteflikker brengen kon, worden in de laatste der door mij, bij gewag van „poetisch proza", uit het 2e Stuk der Verschenenheden (bl. 114, 5) van Victor Hugo aangehaalde dichtregelen, tegen elkander overgesteld

Quand même on le ferait danser jusqu'aux étoiles
La prose c'est toujours le _sermo pedestris_,
Tu crois être Ariel et tu n'es que Vestris.

De luchtgeest _Ariel_ is uit Shakespeare's _Tempest_ aan ~~alle~~ elk mijner lezers zeker bekend genoeg, al zou ~~hem~~ hun ook Milton's uit den hemel gestooten engel (B. VI) en Pope's sylphe van dien naam (_Rape of the Lock_. C. 3) vergeten zijn; maar het _kon_ gebeuren en _is_ gebeurd dat iemand hunner behoefte had te vragen: wie was _Vestris_? Dien ten gevalle ~~[illegible]~~ staa hier het volgende uit Bargone's _Julien_,

_ou_

La fin d'un siècle. [II. 273, 4], [illegible] [illegible]

[illegible] N'était-ce pas Vestris, dit mad^me de Polignac, qui commandait les chevaliers blancs [du Comte de Provence à la fête de Brunoy]?

– Oui, dit le prince, Auguste Vestris, le fils. Le père, le dieu de la danse, comme il dit dans son baragouin, se fait vieux. Il parle de prendre sa retraite.

– Dit-il toujours: „Voltaire, Frédéric et moi"?

– Non, Madame. Il dit: „Moi, Voltaire et Frédéric."

– Son fils l'égalera-t-il?

– Voulez-vous dire en talent, ou en impertinence?

– Pour les deux.

– En le présentant au public, le jour de son début, il lui a dit: „Allez mon fils... vôtre père vous regarde." Et dernièrement, quand Auguste se fit envoyer au Fort l'Évêque pour je ne sais quelle désobéissance: „Allez mon fils... Voilà le plus beau jour de vôtre vie. Prenez mon carosse, et demandez l'appartement de mon ami le roi de Pologne... vous direz que je payerai.